

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансового аналізу та аудиту

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Організація та методика контролю ефективності
використання основних засобів страхової компанії»**

**Студента 2 курсу, 5 м групи
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
спеціалізації «Фінансовий контроль»**

**Світлої
Ганни
Олександрівни**

**Науковий керівник
к. е. н., доцент**

**Гордополов
Володимир
Юрійович**

**Гарант освітньої програми
д. е. н., професор**

**Симоненко
Валентин
Костянтинович**

Київ 2018

Київський національний торговельно-економічний університет
Факультет обліку, аудиту та інформаційних систем
Кафедра фінансового аналізу та аудиту
Спеціальність «Облік і оподаткування»
Спеціалізація «Фінансовий контроль»

Затверджую

Зав. кафедри _____
« ____ » _____ 201__ р.

Завдання
на випускню кваліфікаційну роботу студентіві

Світлій Ганні Олександрівні

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи

Організація та методика контролю ефективності використання основних засобів страхової компанії (на матеріалах ПАТ «Страхова компанія «ТАС»)

Затверджена наказом ректора від «_29_»__ грудня__ 2017 р. № 4440

2. Строк здачі студентом закінченої роботи__ 15 листопада 2018 р. __

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи:

Мета проекту (роботи) дослідження теоретико-методологічних аспектів обліку, аналізу і контролю основних засобів підприємств та розробка практичних рекомендацій по удосконаленню методики обліку, аналізу і контролю основних засобів страхових компаній.

Об'єкт дослідження: забезпеченість та ефективність використання основних засобів страхових компаній.

Предмет дослідження: організація та методика обліку, аналізу і контролю основних засобів страхових компаній

4. Перелік графічного матеріалу: діаграми та графіки динаміки основних показників, що характеризують стан ринку страхових послуг в Україні та діяльність ПАТ «Страхова компанія «ТАС»; оперограми обліку, аналізу і контролю ефективності використання основних засобів суб'єктів господарювання; блок-схеми автоматизації контролю і аналізу основних засобів ПАТ «Страхова компанія «ТАС».

10. Гарант освітньої програми

(прізвище, ініціали, підпис)

11. Завдання прийняв до виконання студент-дипломник

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Гарант освітньої програми

(прізвище, ініціали, підпис)

11. Завдання прийняв до виконання студент-дипломник

(прізвище, ініціали, підпис)

12. Відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи

В умовах економічної нестабільності суттєво зменшились фінансові ресурси страхових компаній, оскільки досить значна частка капіталу у них є залученим. Тому матеріальні ресурси на сучасному етапі стають основою стійкого фінансового стану підприємства. Матеріальні оборотні ресурси не забезпечують в повній мірі економічне зростання підприємства, тому одним із найважливіших факторів підвищення ефективності господарювання є забезпеченість підприємства основними засобами, а також раціональне їх використання. Інформаційною базою ефективного управління є аналіз і контроль основних засобів, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

У випускній кваліфікаційній роботі розглядаються питання економічної сутності основних засобів, їх класифікація, досліджуються теоретичні аспекти обліку, аналізу та контролю основних засобів страхових компаній. Систематизовано та надано пропозиції щодо відображення в обліку основних засобів; розроблені моделі аналізу та контролю основних засобів. Автор розглянув порядок організації та проведення аналізу та контролю основних засобів страхових компаній з використанням сучасних інформаційних технологій. Робота виконана на достатньому теоретичному рівні із застосуванням сучасних методів обробки економічної інформації, характеризується вирішенням поставлених питань аналізу та контролю основних засобів страхових компаній. Основні положення та висновки роботи відповідають темі та предмету дослідження, достатньо повно розкривають його зміст. Пропозиції щодо удосконалення організації та методики аналізу та контролю основних засобів мають практичну цінність і можуть бути застосовані страхових компаніях.

Випускна кваліфікаційна робота Світлої Г.О. на тему «Організація та методика контролю ефективності використання основних засобів страхової компанії» відповідає встановленим вимогам і може бути рекомендована до захисту.

**Керівник випускної
кваліфікаційної роботи**

_____ (підпис, дата)

13. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу

Випускна кваліфікаційна робота студента _____

(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми _____

(підпис, прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри _____

(підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 201 _____ р.

Зміст

Вступ	7
Розділ 1. Теоретичні аспекти аналізу та контролю ефективності використання основних засобів суб'єкта господарювання	11
1.1. Економічна характеристика основних засобів підприємства	11
1.2. Облік, аналіз і контроль в системі управління основними засобами суб'єкта господарювання	21
1.3. Стан та основні тенденції розвитку ринку страхових послуг в Україні	34
Висновки до розділу 1	46
Розділ 2. Інформаційне забезпечення аналізу та контролю основних засобів суб'єкта господарювання	48
2.1. Нормативно-правове забезпечення обліку, аналізу та контролю основних засобів суб'єкта господарювання	48
2.2. Формування облікової інформації щодо основних засобів страхової компанії	54
2.3. Організаційно-інформаційна модель контролю та аналізу основних засобів суб'єкта господарювання	76
Висновки до розділу 2	86
Розділ 3. Організація та методика аналізу і контролю основних засобів суб'єкта господарювання	87
3.1. Організація аналізу та контролю основних засобів страхової компанії	87
3.2. Методика аналізу забезпеченості і ефективності використання основних засобів суб'єкта господарювання	100
3.3. Контроль основних засобів страхової компанії в умовах застосування сучасних інформаційних технологій	111
Висновки до розділу 3	130
Висновки і пропозиції	132
Список використаних джерел	138
Додатки	

ВСТУП

В сучасних економічних умовах одним із найважливіших факторів підвищення ефективності господарювання підприємств є забезпеченість основними засобами у необхідній кількості і асортименті, а також раціональне їх використання. Основні засоби формують матеріально-технічну базу підприємства, є показником рівня розвитку і фінансового стану підприємства, а також гарантом і заставою для одержання кредитів, забезпечують належні матеріальні умови для здійснення господарської діяльності підприємства, наданням послуг, праці та відпочинку робітникам підприємства, підвищенням продуктивності їхньої праці та ефективності господарювання всього підприємства. Рішенню цих завдань сприяє цілеспрямована робота з формування обсягу та складу основних засобів, створення режиму та умов їх експлуатації, підтримки у робочому стані та вибору політики амортизації. Основні засоби підприємства відіграють значну роль в фінансово-господарській діяльності, забезпечують ефективність роботи страхової кампанії. Проте питання залучення основних засобів носить як позитивний, так і негативний характер, адже потребує значних фінансових вкладень – обмеженість обсягів залучення, тобто залежить від фінансових можливостей та ефективної діяльності за попередній період; висока вартість залучення у порівнянні з іншими альтернативними; стримує зростання рентабельності власних коштів. Враховуючи вище сказане приходимо до висновку, що задля ефективного використання основних засобів, для досягнення основної мети діяльності підприємства необхідно більш зважено підійти до процесу управління щодо раціональності та повноти їх використання у фінансово-господарській діяльності. Проблема в тому, щоб взаємопов'язати і скоординувати весь комплекс управлінських рішень, які приймають на різних рівнях управління підприємством.

Ефективне управління основними засобами забезпечується насамперед за допомогою надійної інформаційної системи основними елементами якої є облік, аналіз і контроль. Від правильного і раціонального обліку, контролю і аналізу основних засобів залежить процес їх відтворення, поповнення, оновлення, а отже, забезпеченість підприємства конкурентноздатними,

сучасними засобами праці. Розвиток цього напрямку економіки залежить від своєчасного отримання надійної і повної обліково-аналітичної інформації. У зв'язку з цим, зростає роль і значення обліку і аналізу, як найважливіших функцій управління. Основними завданнями аналізу і контролю основних засобів підприємства є виявлення та профілактика порушень пов'язаних з діями які проводяться над активами підприємства, їх наявністю, відповідним використанням та збереженням, а також дослідження їх якісного стану, виявлення невикористаних резервів, розробка заходів, щодо більш ефективного використання основних засобів.

Отже, основні засоби є важливим об'єктом обліку, аналізу і контролю, що обумовлює **актуальність** теми дослідження.

Проблема удосконалення контролю та аналізу основних засобів є однією із найбільш дискутованих у сфері управління діяльністю підприємства останніми роками та є предметом дослідження багатьох науковців та практиків. Значний внесок у розвиток теорії і методології аналізу і контролю основних засобів зробили українські та зарубіжні вчені: О. С. Бородкін, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, А. М. Герасимович, Г. Г. Кірейцев, М. В. Кужельний, В. Г. Линник, Ю. І. Осадчий, В. В. Сопко, М. Г. Чумаченко, М. І. Баканов, В. Ф. Мец, І. О. Бланк, Є. В. Мних, Ю. С. Цал-Цалко, Г. В. Савицька та інші.

Відаючи належне науковим напрацюванням вчених, слід відзначити, що окремі питання удосконалення контролю та аналізу основних засобів в умовах переходу до міжнародних стандартів якості інформації потребують подальшого науково-практичного дослідження та уточнення.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методологічних аспектів обліку, аналізу і контролю основних засобів підприємств та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення методики обліку, аналізу і контролю основних засобів страхової компанії на основі застосування сучасних інформаційних технологій.

Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження передбачається вирішення наступних **завдань**:

1. Визначити тенденції розвитку ринку страхових послуг в Україні

2. З'ясувати економічну сутність основних засобів суб'єкта господарювання
3. Визначити місце і роль обліку, аналізу і контролю з системі управління основними засобами підприємств
4. Провести економіко-правову оцінку нормативної бази обліку, аналізу і контролю основних засобів суб'єкта господарювання
5. Дослідити особливості формування облікової інформації щодо основних засобів страхової компанії
6. Розробити організаційно-інформаційну модель аналізу та контролю основних засобів суб'єкта господарювання
7. Розглянути особливості організації аналізу та контролю основних засобів підприємств
8. Розкрити особливості методики аналізу і контролю забезпеченості та ефективності використання основних засобів підприємства
9. За результатами дослідження сформулювати висновки і надати пропозиції щодо удосконалення аналізу і контролю основних засобів страхових компаній

Об'єктом дослідження є забезпеченість та ефективність використання основних засобів страхових компаній.

Предметом дослідження є організація та методика обліку, аналізу і контролю основних засобів страхових компаній.

Методи дослідження, які застосовувалися в випускній кваліфікаційній роботі, ґрунтуються на діалектичному методі наукового пізнання який охоплює загальні і спеціальні прийоми дослідження економічних процесів, а також системний підхід у аналізі та проектуванні методичного забезпечення аналізу та контролю основних засобів страхових компаній. В процесі дослідження застосовувалися такі методичні прийоми, як аналіз і синтез (для виявлення основних напрямків розвитку страхових компаній); абстрагування (для визначення чинників, що впливають на стан та ефективність використання основних засобів); документалістики (для встановлення достовірності досліджуваної інформації); розрахунково-аналітичні прийоми (при проведенні розрахунків та побудови таблиць, графіків); моделювання (для розробки загальної та прикладної моделі аналізу та контролю основних

засобів), узагальнення і реалізації результатів (при формуванні висновків і пропозицій) та інші методичні прийоми.

Інформаційною базою дослідження є наукові розробки вітчизняних і закордонних вчених з питань обліку, аналізу і контролю основних засобів страхових компаній, законодавчі і нормативні акти України, які регламентують методологію обліку і контролю основних засобів, офіційні дані Держкомстату України, фактографічна інформація ПАТ «Страхова компанія «ТАС», матеріали періодичних видань.

Гіпотеза випускної кваліфікаційної роботи полягає у припущенні, що використання комплексу відповідних методів та системного підходу до обліку, аналізу і контролю основних засобів страхових компаній дозволить удосконалити інформаційну систему управління та підвищити ефективність прийняття управлінських рішень.

Наукові результати проведеного дослідження полягають у визначенні, та теоретичному обґрунтуванні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням організації та методики обліку, аналізу та контролю основних засобів для забезпечення потреб управління страхових компаній України.

Практичне значення полягає у спрямованості на вирішення актуальних проблем ефективного проведення аналізу та контролю основних засобів підприємств в умовах ринкової економіки. Висновки та пропозиції, здобуті в процесі дослідження, спрямовані на вдосконалення методики аналізу та контролю основних засобів. Впровадження методичних розробок і рекомендацій у практичну діяльність підприємств дозволить забезпечити управління своєчасною та достовірною інформацією, необхідною для прийняття ефективних управлінських рішень.

Публікації. За темою випускної кваліфікаційної роботи опубліковано наукову працю «Аналіз якісного стану та ефективності використання основних засобів суб'єкта господарювання» в збірнику наукових праць студенті

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Економічна характеристика основних засобів підприємства

Для здійснення господарської діяльності підприємства повинні мати необхідні засоби праці та матеріальні умови. Засоби праці за своєю суттю можуть бути двох видів: знаряддя праці і предмети, що забезпечують умови праці. Знаряддя праці - це такі засоби, за допомогою яких виробляються матеріальні цінності (машини, обладнання, верстати, інструменти тощо). Предмети, за допомогою яких на підприємствах створюються умови для організації і нормального ведення процесу виробництва (будови, споруди, господарчий інвентар, транспортні засоби тощо), належать до другого виду засобів праці-забезпечують умови праці на виробництві. Все разом це має назву-основні засоби.

З економічної точки зору під терміном «основні засоби» розуміють матеріальні засоби, що використовуються у діяльності підприємства впродовж періоду, який перевищує 365 календарних днів від дати їх вводу до експлуатації і вартість яких поступово зменшується у зв'язку із фізичним або моральним зносом. [60]

Згідно П(С)БО 7 [16] основні засоби підприємства – це матеріальні активи які підприємство утримує з метою використання їх у виробничому процесі або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних та соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за один рік).

Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний строк корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремий об'єкт основних засобів. Придбані (створені) основні засоби зараховують на баланс

підприємства за первісною вартістю. Одиницею обліку основних засобів є об'єкт основних засобів.

Основні засоби за своїм функціональним призначенням неоднорідні, тому для їх обліку, аналізу та контролю використовують різні ознаки класифікації (рис. 1.1).

За ступенем використання в окремих видах діяльності виділяють наступні групи основних засобів:

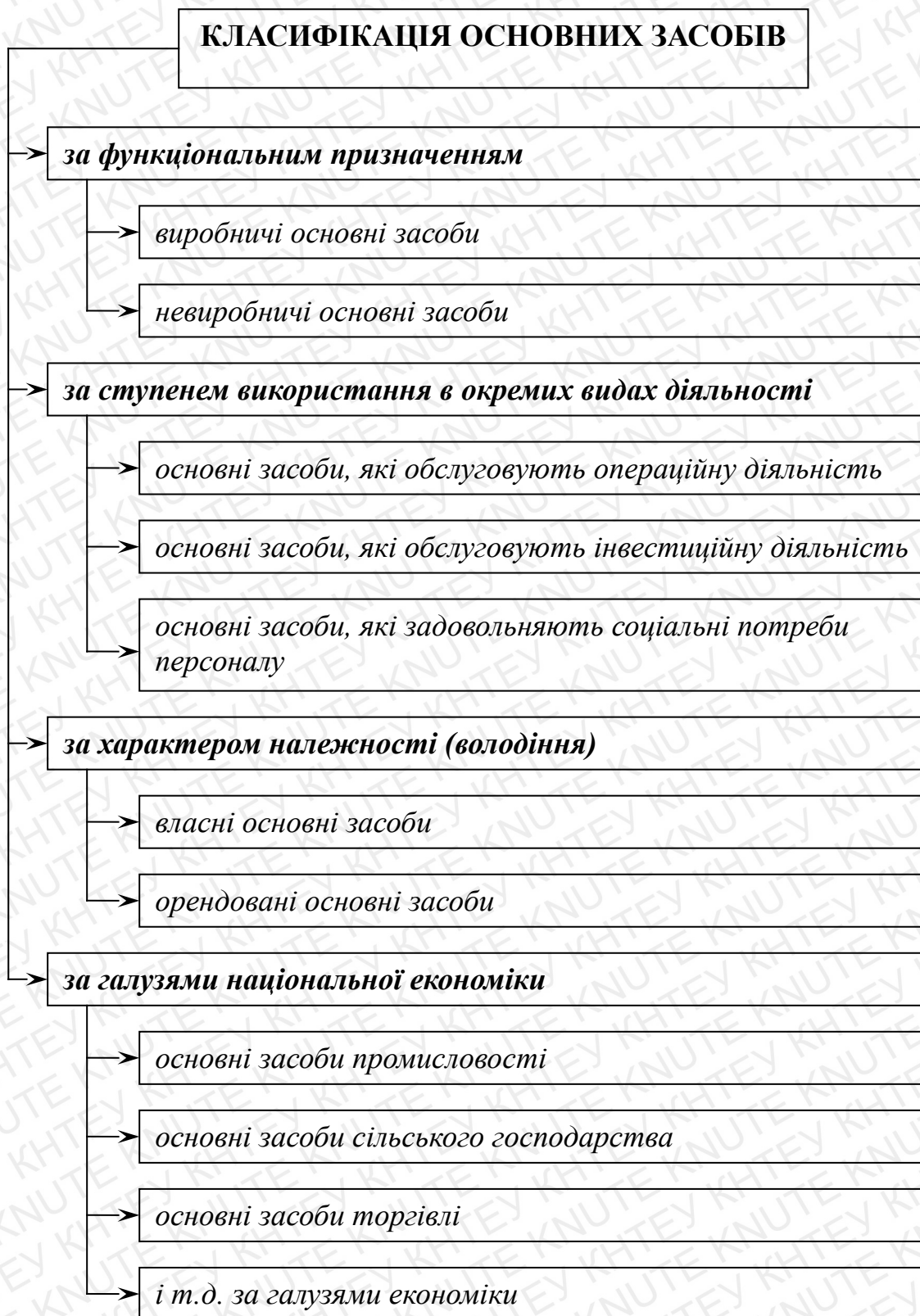
- основні засоби, які обслуговують операційну діяльність – вони характеризують групу довгострокових активів підприємства, які безпосередньо використовуються в його діяльності;
- основні засоби, які обслуговують інвестиційну діяльність – до них належить група довгострокових активів підприємства, яка сформована в процесі здійснення ним реального та фінансового інвестування;
- основні засоби, які задовольняють соціальні потреби персоналу – це група об'єктів соціально-побутового призначення, які сформовані для обслуговування робітників підприємства і знаходяться в його володінні (спортивні споруди, оздоровчі комплекси, дошкільні дитячі установи);

За характером належності (володіння) основні засоби поділяються на групи:

- власні основні засоби – вони характеризують групу довгострокових активів підприємства, які йому належать на правах власності і володіння;
- орендовані основні засоби - група активів, які використовуються підприємством у відповідності з договором оренди.

Основні засоби поділяються на групи :

- група 1 – будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої, в тому числі жилі будинки та їх частини;

Рис. 1.1. Класифікація основних засобів [78]

- група 2 – автомобільний транспорт та вузли (запасні частини) до нього, меблі, побутові електронні, оптичні, електромеханічні прилади та інструменти;
- група 3 – будь-які інші основні засоби, не включені до груп 1, 2 і 4.
- група 4 – інформаційні системи, телефони, мікрофони та рації, інше конторське (офісне) обладнання, устаткування та приладдя до них;

При обліку основних засобів відповідно до Національних положень (стандартів) вони об'єднуються в групи об'єктів, однакових за технічними характеристиками, призначенням і способом використання :

- земельні ділянки;
- капітальні витрати на покращення земель;
- будинки, будівлі і передаточні пристрої;
- машини і обладнання;
- транспортні засоби;
- інструменти, приладдя, інвентар (меблі);
- робоча і продуктивна худоба;
- багаторічні насадження;
- інші основні засоби.

Оприбуткування основних засобів у бухгалтерському обліку здійснюється за первісною вартістю.

Первісна вартість об'єкта основних засобів складається з таких витрат:

- суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків)
- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів;

- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні до використання із запланованою метою.

Виплати на сплату відсотків за користування кредитом не включаються до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок позикового капіталу.

Первісна вартість об'єктів основних засобів, зобов'язання за які визначені загальною сумою, визначається розподілом цієї суми пропорційно до справедливої вартості окремого об'єкта основних засобів, вона - справедлива вартість, погоджена засновниками підприємства. Первісна вартість безоплатно отриманих основних засобів дорівнює їх справедливій вартості на дату отримання. Первісною вартістю основних засобів, що внесені до статутного капіталу підприємства, визнається погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість. Первісна вартість об'єкту, переведеного до основних засобів з оборотних активів, товарів, готової продукції тощо, дорівнює її собівартості, яка визначається згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" та "Витрати".

Первісна вартість об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливу вартість, то первісною вартістю об'єкту основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкту з включенням різниці до витрат звітного періоду.

Первісна вартість об'єкту основних засобів, придбаного в обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого об'єкту основних засобів, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів або їх еквівалентів, що була передана (отримана) під час обміну.

Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх

економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкту. Первісна вартість основних засобів зменшується у зв'язку з частковою ліквідацією об'єкта основних засобів.

Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкту в робочому стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат.

Підприємство переоцінює об'єкт основних засобів, якщо його залишкова вартість значно (більш як на 10 %) відрізняється від справедливої вартості на дату балансу. У разі переоцінки на ту саму дату здійснюється переоцінка всіх об'єктів групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт. Переоцінена первісна вартість та сума зносу об'єкту основних засобів, визначається множенням відповідно первісної вартості і суми зносу об'єкту основних засобів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість. Відомості про зміни первісної вартості та суми зносу основних засобів заносяться до регістрів їх аналітичного обліку. Сума дооцінки залишкової вартості основних засобів включається до складу додаткового капіталу, а сума уцінки - до складу витрат, крім випадків, що наведені в пункті 20 П(С)БО 7.

Перевищення суми попередніх уцінок над сумою попередніх дооцінок залишкової вартості об'єкту основних засобів при черговій дооцінці вартості цього об'єкту основних засобів включаються до складу доходів звітного періоду з відображенням різниці між сумою чергової дооцінки залишкової вартості об'єктів основних засобів і вказаним перевищенням у складі іншого додаткового капіталу. Перевищення суми попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів спрямовуються на зменшення іншого додаткового капіталу із включенням різниці між сумою чергової уцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і вказаним перевищенням до витрат звітного періоду.

При вибутті об'єктів основних засобів, які раніше були переоцінені, перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок

залишкової вартості цього об'єкту основних засобів включається до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу.

Основні засоби за своїм складом та функціональним призначенням неоднорідні. В залежності від характеру участі основних засобів у операційній діяльності підприємства вони поділяються на основні засоби, які застосовуються в операційній діяльності та основні засоби, які не застосовуються в операційній діяльності.[72]

До основних засобів, які застосовуються в операційній діяльності відносяться: будівлі, споруди, силові обладнання, робочі машини, обладнання, вимірвальні та регулюючі прилади, лабораторне обладнання, обчислювальна техніка, інші машини та обладнання, транспортні засоби, інструмент, торговельний інвентар, господарчий інвентар, інші основні засоби.

Основні засоби, які не застосовуються в операційній діяльності безпосередньо не беруть участі в процесі реалізації страхових послуг. В процесі їх експлуатації вони зношуються поступово та втрачають свою вартість за мірою зносу. До основних засобів, які не застосовуються в операційній діяльності відносяться: споруди житлово-комунального призначення, культурно-побутового призначення, транспортні засоби, обладнання, інструменти та інші основні засоби для обслуговування житлових, комунальних та культурно-побутових потреб населення.

Основні засоби відображаються в бухгалтерському обліку за первинною вартістю, яка складається із витрат на їх зведення чи придбання, включаючи витрати по їх доставці та встановленню.

Врахована на балансі вартість основних засобів визначається терміном "балансова вартість". Балансова вартість може змінюватися тільки у випадках добудування, дообладнання, реконструкції, часткової ліквідації об'єктів чи в інших випадках, встановлених органами законодавчої та виконавчої влади держави.

Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання об'єкта, який встановлюється підприємством при визнанні цього

об'єкта активом, призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

При визначенні строку корисного використання слід враховувати:

- очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності;
- фізичний та моральний знос, який передбачається;
- правові або подібні обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори.

Строк корисного використання об'єкта основних засобів переглядається у разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання.

Нарахування амортизації проводиться щомісячно. Воно починається з місяця, наступного за місяцем, в якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання. Нарахування амортизації припиняється, починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів.

Об'єкт основних засобів вилучається з активів (списується з балансу) у разі його вибуття внаслідок продажу, безоплатної передачі, невідповідності критеріям визнання активом. Фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів визначається вирахуванням з доходу від вибуття основних засобів їх залишкової вартості, непрямих податків і витрат, пов'язаних з вибуттям основних засобів. Регістри аналітичного обліку основних засобів, що вибули, додаються до документів, якими оформлені факти вибуття основних засобів. У разі часткової ліквідації об'єкта основних засобів його первісна вартість та знос зменшуються відповідно на суму первісної (переоціненої) вартості та зносу ліквідованої частини об'єкту.

Оцінка об'єктів основних засобів за залишковою вартістю визначається відніманням з первинної чи відновної вартості нарахованого зносу. Співвідношення поміж сумою зносу та первинною вартістю показує ступінь зносу основних засобів.

Класифікація, зазначена в Податковому кодексі має наближений характер до П(С)БО 7 "Основні засоби". Так, в Податковому кодексі виділено 9

груп основних засобів та 7 груп інших необоротних активів. Завдяки тому, що класифікація прийнята в Податковому кодексі України була наближена до П(С)БО 7 “Основні засоби”, стало можливим скорочення відмінностей між бухгалтерським та податковим обліком.

У податковому обліку відповідно до п. 1 ст. 145 Податкового кодексу основні засоби підлягають розподілові по наступних групах [3]:

- група 1 - земельні ділянки ;
- група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом, мінімально допустимий строк корисного використання – 15 років;
- група 3 – будівлі, мінімально допустимий строк корисного використання – 20 років; споруди – 15 років; передавальні пристрої – 10 років;
- група 4 - машини та обладнання, з них: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень, їх мінімально допустимий строк корисного використання – 5 років;
- група 5 - транспортні засоби, мінімально допустимий строк корисного використання – 5 років;
- група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі), мінімально допустимий строк корисного використання – 4 роки;
- група 7 – тварини, мінімально допустимий строк корисного використання – 6 років;
- група 8 - багаторічні насадження, мінімально допустимий строк корисного використання – 10 років;
- група 9 - інші основні засоби, мінімально допустимий строк корисного використання – 12 років;

- група 10 - бібліотечні фонди ;
- група 11 - малоцінні необоротні матеріальні активи;
- група 12 – тимчасові нетитульні споруди, мінімально допустимий строк корисного використання – 5 років;
- група 13 - природні ресурси;
- група 14 - інвентарна тара, мінімально допустимий строк корисного використання – 6 років;
- група 15 - предмети прокату, мінімально допустимий строк корисного використання – 5 років;
- група 16 - довгострокові біологічні активи, мінімально допустимий строк корисного використання – 7 років;

Якщо відповідно до правовстановлюючого документа строк дії права користування нематеріального активу не встановлено, такий строк становить 10 років безперервної експлуатації [3].

При визначенні строку корисного використання (експлуатації) слід урахувати: очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності; фізичний та моральний знос, що передбачається; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори. Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання, але він не може бути меншим, ніж визначено у відповідних групах.

П(С)БО 7 виділяє в окремий розряд основних засобів, так звані «інші необоротні матеріальні активи», які класифікуються так: бібліотечні фонди, необоротні матеріальні активи, тимчасові (не титульні) споруди, природні ресурси, зворотня тара, предмети прокату, інші необоротні матеріальні активи.

У Податковому кодексі з перерахованих вище необоротних матеріальних активів окремо згадуються тільки бібліотечні фонди як такі, що не підлягають амортизації.

Інші необоротні матеріальні активи не мають особливостей в оподатковуванні і тому що термін їхньої служби більш року, то вони повинні класифікуватися по одній із зазначених груп основних засобів.

Для підвищення ефективності управління основними засобами підприємства важливу роль відіграють облік, аналіз і контроль, які є функціями і інструментами управління. В наступному параграфі будуть розглянуті основні завдання та функції аналізу і контролю основних засобів.

1.2. Облік, аналіз і контроль в системі управління основними засобами суб'єкта господарювання

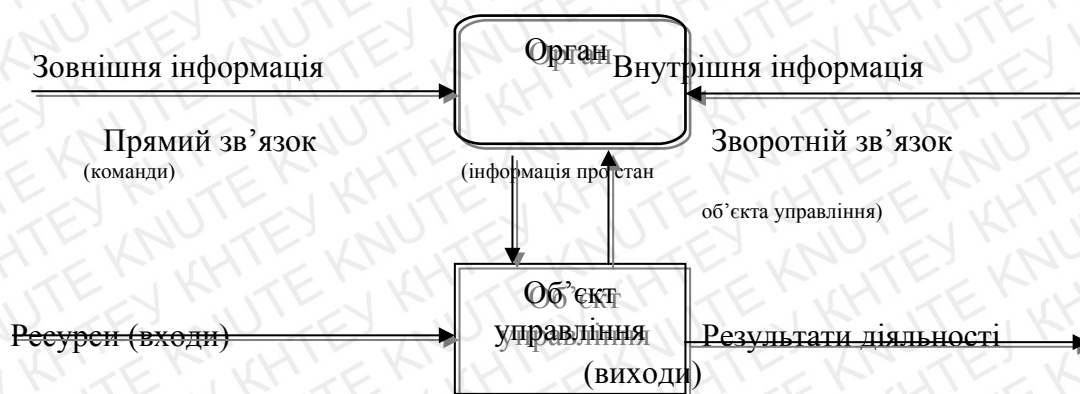
Реформування економіки України потребує адекватної зміни управління нею, що пов'язано з різноманітністю існуючих форм власності, появою нових організаційно-правових форм ведення підприємницької діяльності та децентралізацією їх розвитку. Розвиток ринкових процесів в Україні вимагає запровадження нових, прогресивних форм і методів управління, у тому числі удосконалення структури і змісту контролю як на макро-, так і на мікро рівні.

Забезпечення ефективної діяльності підприємства в умовах ринкової економіки ґрунтується на побудові сучасної інформаційної системи управління, складовими якої є облік, аналіз і контроль фінансово-господарських операцій, процесів і явищ.

З точки зору управління будь-яке підприємство є складною фінансово-господарською системою, що характеризується сукупністю взаємопов'язаних рівнів та елементів (підсистем) і якій притаманне багатоцільове функціонування. На відміну від закритої системи, яка має фіксовані межі функціонування і не залежить від впливу зовнішнього середовища, підприємство, як суб'єкт економічної діяльності, являє собою відкриту економічну систему. Відкрита економічна система активно взаємодіє з

навколишнім середовищем і постійно перебуває під його впливом, отже, є вразливою до зовнішніх змін. Разом з тим, важливою характеристикою відкритої системи є її адаптованість до змін зовнішнього середовища, яка проявляється у пристосуванні до кліматичних, демографічних, соціальних, культурних, економічних, політичних та інших умов на тлі більш-менш постійної протидії впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників.

Отже, управління підприємством вимагає гармонійного поєднання зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків на основі створення сучасної інформаційної системи, яка забезпечить керівні структури різноманітною інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Схематичне зображення інформаційної системи управління сучасним підприємством наведено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Інформаційна система управління підприємством [53]

Основні засоби підприємства відіграють значну роль в фінансово-господарській діяльності, забезпечують ефективність безперебійної роботи підприємства. Проте питання залучення основних засобів носить як позитивний, так і негативний характер, адже потребує значних фінансових вкладень – обмеженість обсягів залучення, тобто залежить від фінансових можливостей та ефективної діяльності за попередній період; висока вартість залучення у порівнянні з іншими альтернативними; стримує зростання рентабельності власних коштів. Враховуючи вище сказане приходимо до висновку, що задля ефективного використання основних засобів, для досягнення основної мети діяльності страхової компанії необхідно більш

зважаю підійти до процесу управління щодо раціональності та повноти їх використання у фінансово-господарській діяльності. Проблема в тому, щоб взаємопов'язати і скоординувати весь комплекс управлінських рішень, які приймають на різних рівнях управління підприємством .

Ефективне управління основними засобами повинно відповідати таким вимогам (рис. 1.3).

- Економічність – забезпечення найбільшої продуктивності праці в даній сфері управління з найменшими затратами за умов виконання необхідного обсягу робіт.

- Оперативність – прийняття в максимально короткі терміни необхідного управлінського рішення при змінах, що виникають у функціонуванні основних засобів на підприємстві.

Рис.1.3. Вимоги до управління основними засобами підприємства

- Надійність – достовірне відображення стану і руху основних засобів на підприємстві в обліковій і збірноаналітичній інформації.

- Оптимальність – найкраще використання часу і режимів машин, пов'язаних із частковим і розширеним відтворенням основних засобів.

Здійснення комплексу заходів щодо об'єктивної оцінки основних засобів та підвищення фінансових можливостей підприємств для потреб технічного оновлення створить умови для активізації інвестиційної та операційної діяльності, сприятиме подоланню кризових явищ в економіці. Інформаційною базою ефективного управління є аналіз і контроль основних засобів та ефективності їх використання.

В умовах становлення ринкових відносин підвищується роль і значення контролю. Без нього не можна забезпечити достатній розвиток методів обліку і комплексного системного аналізу, автоматизованої системи обробки інформації, теорії зворотного зв'язку, аналітичних методів прийняття рішень і відповідний рівень підготовки кадрів для управління.

Управління підприємством може бути результативним, а сам його процес прозорим, якщо налагоджена коректна система контролю господарської діяльності підприємства в ієрархічній системі внутрішньогосподарського чи загальногосподарського менеджменту підприємств. У подальшому такий вид контролю слід характеризувати як систему фінансового контролю з усіма характеристиками його сутності й змісту.

Сучасне тлумачення поняття “контроль” характеризується багатогранністю його цілей і завдань. Визначаючи контроль як важливу функцію управління фінансово-економічними процесами, треба зауважити, що він має спеціальне цільове спрямування, яке обумовлює його зміст та специфічні способи реалізації. Контроль як одна з важливих функцій управління здійснюється шляхом систематичного безперервного нагляду за формуванням, розподілом і використанням ресурсів підприємства.

Змістом контролю для суб'єктів підприємницької діяльності є їх фінансово-господарська діяльність, збереження матеріальних цінностей і грошових коштів, стан обліку і звітності, законність дій посадових осіб. Контроль покликаний виявляти всі факти порушення фінансово-господарської діяльності, сприяти зниженню витрат і підвищенню рентабельності підприємств, виявленню й використанню резервів росту та підвищення ефективності діяльності.

Проводячи узагальнення існуючих класифікацій контролю пропонуємо систематизовану для суб'єктів підприємницької діяльності класифікацію видів контролю, в якій всі його види взаємопов'язані між собою та доповнюють один одне з метою запобігання неефективній діяльності (рис. 1.4).

Контроль передбачає часові види, як попередній, оперативний і заключний. Певною мірою це пояснюється широким застосуванням у фінансовому контролі аналітичних методів, які забезпечують вирішення задач контролю в процесі управління підприємства.

Рис. 1.4. Класифікація видів фінансового контролю діяльності підприємства[24]

За часовою ознакою контроль розподіляється на попередній (його результати застосовуються на етапі попереднього управління, якому відповідають функції планування та прогнозування), оперативний (застосовується переважно для реалізації функції регулювання на етапі оперативного управління) та заключний (притаманний заключному етапу управління, на якому переважають функції мотивації).

Попередній контроль проводиться безпосередньо до початку процесу управління і пов'язаний з оцінкою можливих наслідків цього процесу. Він досліджує об'єкти управління з метою визначення можливих відхилень за обраними характеристиками у майбутньому. Важливою формою здійснення попереднього контролю є превентивні (запобіжні) перевірки.

Оперативний (поточний) контроль належить до підсистеми оперативного управління. Застосування оперативного контролю дозволяє своєчасно виправити недоліки, що виникають у процесі управління підприємством внаслідок негативного впливу різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників. Оперативний контроль здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства. Фактографічна інформація оперативного контролю складається з даних первинного обліку, оперативного аналізу і безпосередніх спостережень, спрямованих на фіксацію та кількісну і якісну оцінку відхилень визначених характеристик об'єкта управління від стандартів оперативного контролю. Систематичний оперативний контроль здійснюється у формі поточних перевірок, періодичний оперативний контроль – у формі поточних перевірок.

Заключний (ретроспективний) контроль здійснюється після завершення операційного періоду. Інформаційна база заключного контролю складається з нормативно-правового забезпечення, даних підсумкового обліку, ретроспективного аналізу та оперативного контролю. Недоліки заключного контролю полягають у тому, що виявлені негативні відхилення фактичних даних від стандартів контролю належать минулому періоду і не підлягають оперативному усуненню. Зниженню негативних наслідків відмічених недоліків сприяє організація на підприємстві попереднього та оперативного контролю.

Залежно від суб'єкта контрольних дій контроль поділяється на зовнішній і внутрішній.

Зовнішній контроль здійснюється органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами незалежного контролю і спрямовується на забезпечення законності та ефективності формування, розміщення та використання фінансових ресурсів з метою захисту інтересів держави, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадян.

У системі внутрішнього фінансового контролю розрізняють внутрішньосистемний та внутрішньогосподарський контроль.

Внутрішній системний контроль за складовими керованої системи (підприємствами, установами, організаціями тощо) здійснюється органами управління, яким підпорядкована дана система.

Внутрішньогосподарський контроль за власною фінансово-господарською діяльністю здійснює суб'єкт господарювання.

В системі управління особлива увага надається внутрішньому (переважно, внутрішньогосподарському) контролю. Внутрішньогосподарський контроль забезпечується шляхом поєднання адміністративного та бухгалтерського контролю.

Внутрішньогосподарський адміністративний контроль спрямовано на забезпечення виконання завдань щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів підприємства.

Внутрішньогосподарський бухгалтерський контроль є системою заходів, спрямованих на попередження, виявлення та виправлення недоліків і зловживань у системі бухгалтерського обліку підприємства.

Важливою класифікаційною ознакою фінансового контролю є його інформаційне забезпечення. За характером інформації, яка застосовується у фінансовому контролі, розрізняють документальний та фактичний контроль.

Документальний контроль здійснюється шляхом дослідження інформації, яка надходить з обліку у вигляді первинних та звітних документів, що супроводжують відповідну операцію та фіксують результати фінансово-господарської діяльності.

Фактичний контроль застосовується для підтвердження реальності існування об'єкта в дійсності та встановлення його фактичного стану. У фактичному контролі застосовуються переважно натуральні об'ємні та питомі показники. В залежності від організаційних форм обумовлюється розмежування контролю на зовнішній та внутрішній, між ними існують суттєві розбіжності стосовно об'єктів, цілей проведення, виконавців та часу проведення (табл. 1.1).

Таким чином, всі види контролю взаємно пов'язані між собою, спрямовані на успішний розвиток підприємства для задоволення соціальних потреб населення. Взаємозв'язок, особливості зовнішнього та внутрішнього видів контролю наведено на рис. 1.5.

Становлення ринкових механізмів національної економіки супроводжується перебудовою всіх її ланок і вимагає перегляду концептуальних засад аналізу як невід'ємної складової інформаційної системи управління економічними системами.

Таблиця 1.1

Характеристика контролю в залежності від організаційних форм

Характеристика	Внутрішній		Зовнішній
Ціль проведення	Економічна доцільність господарських операцій	Виявлення і усунення недоліків	Зменшення недоліків
	Аудит збереження активів	Виявлення і запобігання зловживань	Обмеження зловживань
	Аудит за повнотою та точністю відображення господарських операцій	Встановлення законності	З'ясування істини
		Встановлення максимальної точності	Встановлення приблизної точності даних
Відношення до гласності	Максимальна конфіденційність		Оприлюднення результатів Збереження комерційної та професійної таємниці
Ініціатори проведення	Адміністрація підприємства		Зовнішні/внутрішні користувачі
За необхідністю проведення	Необов'язковий		Обов'язковий/ необов'язковий
Джерела фінансування	Витрати підприємства		Здійснюється за рахунок суб'єкта, що перевіряється/ здійснюється за рахунок бюджету
Відношення до часу здійснення	Перспективний, оперативний, ретроспективний		Ретроспективний

Аналіз в системі управління підприємством – це важливий проміжний етап між збором, обробкою інформації і прийняттям управлінських рішень.

Зміст аналізу включає такі елементи, які в упорядкованій сукупності забезпечують виконання виробничої програми підприємства.

Елементами аналізу є :

- з'ясування конкретних задач аналізу;
- вивчення причинно-наслідкових зв'язків об'єкта та побудова факторної системи;

Рис. 1.5. Зв'язок видів контролю відповідно до потреб підприємства

- дослідження характеру причинно-наслідкових зв'язків і вибір методів і прийомів аналізу ;
- з'ясування напряму і розміру впливу факторів на зміну результативного показника;
- вивчення сприятливих умов дії факторів;
- розробка і прийняття управлінських рішень.

Метою аналізу господарської діяльності підприємств є збільшення ринкової вартості підприємства на основі ефективного використання його фінансового і майнового потенціалу.

За загальним визначенням, аналіз являє собою управлінську функцію, спрямовану на створення досконалої інформаційної системи забезпечення управління фінансово-господарськими процесами. Аналіз можна розглядати як сукупність методичних прийомів дослідження фінансових відносин суб'єктів господарювання, обумовлених об'єктивними та суб'єктивними чинниками, що знаходять відображення у фінансово-економічній інформації. Пріоритетним напрямом аналізу є дослідження формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для досягнення цілей господарювання підприємств. Напрацювання управлінських рішень у цій сфері передбачає цілу гамму розв'язання аналітичних задач, використовуючи найдосконаліший методичний інструментарій, найефективніші інформаційні системи, інформаційні ресурси, стандартизовані в системі бухгалтерського обліку і звітності, та створені на запит залежно від глибини аналітичного пошуку й діагностики.

Оскільки зміст процесу управління підприємством визначається управлінськими функціями до яких, насамперед, належать прогнозування, планування, організація, координування, регулювання, мотивація, облік і контроль, то їх реалізація передбачає відповідні види аналізу.

Отже, за функціями управління аналіз розподіляється на перспективний (притаманний етапу попереднього управління, для якого характерними функціями є прогнозування та планування основних показників діяльності підприємства), оперативний (притаманний етапу оперативного управління, на якому здійснюються організація, оперативний контроль, координування, регулювання діяльності підприємства) та ретроспективний (притаманний заключному етапу управління, на якому переважають функції заключного контролю та мотивації). Перспективний (інші назви: попередній, прогнозний) аналіз досліджує об'єкти управління з метою визначення їх можливих характеристик у майбутньому. Залежно від віддаленості досліджуваної перспективи розрізняють аналіз близької перспективи (період дослідження дорівнює одному місяцю), аналіз короткострокової перспективи (період

дослідження – квартал, рік), аналіз середньострокової перспективи (період дослідження – від одного до трьох років включно) і аналіз довгострокової перспективи (період дослідження – більше трьох років).

Чим віддаленіша перспектива, тим менш точними будуть результати аналізу. Це пов'язано з тим, що кожен показник залежить від великої кількості зовнішніх та внутрішніх чинників, невизначеність впливу яких у віддаленій перспективі посилюється. Отже, при прийнятті управлінських рішень довгострокового характеру дана особливість перспективного аналізу має бути обов'язково врахована. Інформаційною базою перспективного аналізу, крім облікових даних, є інформація ретроспективного і, до деякої міри, оперативного аналізу.

Оперативний аналіз належить до підсистеми оперативного управління підприємством. Головною особливістю оперативного аналізу є його спрямованість на забезпечення моніторингу фінансово-господарських операцій в момент їх здійснення, безпосередньо перед здійсненням або одразу після здійснення. Наближеність оперативного аналізу до моменту здійснення операції дозволяє запобігти прийняттю неправильних рішень та своєчасно виправити недоліки, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності внаслідок негативного впливу різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників. Суттєвим недоліком оперативного аналізу, який має бути урахований при прийнятті оперативних управлінських рішень, є недостатня повнота і точність оперативної інформації.

Найбільш поширеним є ретроспективний аналіз. Визначення ретроспективного аналізу як такого, що ґрунтується на повній та остаточній інформації щодо діяльності суб'єкта підприємництва у звітному періоді, яка не підлягає наступному коригуванню, дозволяє характеризувати цей вид аналізу як повний аналіз діяльності підприємства в цілому та за її напрямками, що вбирає у себе результати оперативного аналізу і є основою перспективного аналізу і прогнозування. Недоліки ретроспективного аналізу, які полягають у

тому, що виявлені резерви належать минулому періоду і визначаються як назавжди втрачені можливості підвищення ефективності діяльності підприємства, з успіхом долаються шляхом застосування оперативного аналізу і внутрішнього контролю. Ретроспективний аналіз здійснюється по закінченні звітного періоду (місяця, кварталу або року) на основі інформації квартальних або річних фінансових звітів та даних поточного обліку, деталізованих за місяцями.

Залежно від суб'єкта дослідження розрізняють внутрішній та зовнішній аналіз. Суб'єктами внутрішнього аналізу є керівники структурних підрозділів та центрів відповідальності підприємства, його бухгалтерська, фінансова, економічна служби, центр управління персоналом та окремі посадові особи, до функціональних обов'язків яких відноситься прийняття управлінських рішень. Зовнішній аналіз здійснюється сторонніми аналітиками, його суб'єктами є державні фінансові інституції, аудиторські фірми, комерційні банки, інвестори, кредитори, постачальники, клієнти (споживачі, покупці) та інші суб'єкти ділового партнерства.

Отже, аналіз є одним з важливих елементів управління, який дозволяє підвищити рівень обґрунтування управлінських рішень.

Основна мета аналізу основних засобів – оцінити забезпеченість підприємства і його структурних підрозділів основними засобами і рівень їх використання по узагальнюючих і часткових показниках, а також встановити причини їх зміни, розрахувати вплив використання основних засобів на обсяг товарообороту і інші показники, виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів.

Ефективність методики аналізу як інструмента управління фінансово-економічної діяльності підприємства залежить від дотримання основних принципів економічного аналізу: науковості, системності, об'єктивності, динамічності, точності, оперативності та прогресивності.

Аналіз основних засобів може здійснюватися за декількома напрямками, розробка яких в комплексі дозволяє дати оцінку структури, динаміки і

ефективності використання основних засобів і довгострокових інвестицій. Методика проведення аналізу якісного стану та ефективності використання основних засобів націлена на вибір найдоцільнішого варіанту їх використання і є в сучасних умовах першочерговим об'єктом дослідження.

Завданнями аналізу стану та ефективності використання основних засобів є визначення тенденцій розвитку матеріально-технічної бази підприємства, оцінка динаміки основних засобів підприємства в цілому і за видами, аналіз їх наявності та руху, оцінка якісного і технічного стану основних засобів, аналіз ефективності їх використання, визначення напрямів підвищення технічного рівня підприємства, обчислення резервів підвищення ефективності використання.

Ринкова економіка передбачає активізацію всіх функцій управління, у тому числі і аналізу як універсального засобу обґрунтування управлінських рішень.

Місце і роль аналізу і контролю в системі управління підприємством обумовлюється потребою у повній та об'єктивній інформації щодо стану і динаміки фінансових відносин у ході виконання бізнес-планів. Первинна інформація надходить із бухгалтерського обліку, який забезпечує постійне збирання, систематизацію і узагальнення облікових даних. Разом з тим, управління фінансами потребує інформації щодо характеру змін в економіці підприємства і тенденціях його розвитку, яка формується у підсистемі аналізу і контролю. Отже, роль аналізу і контролю в управлінні фінансово-господарськими процесами полягає у тому, що він є однією з найважливіших управлінських функцій, на основі якої реалізуються принципи об'єктивності та ефективності управління підприємством. Таким чином, у процесі управління підприємством аналіз і контроль займають проміжне положення між етапом збирання інформації та етапом прийняття управлінських рішень (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Місце аналізу і контролю в системі управління підприємством

Місце і роль аналізу і контролю в системі управління характеризують їх як необхідну умову ефективної фінансово-господарської діяльності підприємства в умовах ринку.

Отже, можна зробити висновок, що аналіз і контроль відіграють вирішальну роль в прийнятті управлінських рішень щодо основних засобів підприємства.

Формування ринкової економіки потребує збільшення ролі управління і його досконалості. Важлива роль в удосконаленні управління фінансовим станом підприємства, підсиленні орієнтації на досягнення високих кінцевих результатів належить аналізу та контролю – основній інформаційній базі управління, засобом об'єктивної оцінки результатів господарювання.

Таким чином, аналіз та контроль – складові частини системи управління. Тому всі питання, які необхідно вирішувати при удосконаленні управління, повною мірою відносяться до аналізу та контролю. Не можна удосконалити систему управління, не удосконалюючи систему аналізу та контролю.

1.3. Стан та розвиток ринку страхових послуг в Україні

На сьогодні страхування є одним зі стратегічних секторів економіки, адже воно сприяє акумулюванню заощаджень у вигляді страхових премій і перетворенню їх в інвестиції. Ринок страхових послуг є однією із складових фінансової інфраструктури, який взаємодіє з виробничою сферою, ринком капіталу, фондовим ринком. Розглядаючи досвід країн розвиненої економіки, страхування забезпечує суб'єктам господарської діяльності страховий захист

їхніх інтересів від фінансових ризиків, фізичним особам захист майнових інтересів, відповідно. Без функціонування потужного ринку страхових послуг неможливе створення ефективної системи захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, забезпечення економічної безпеки держави. Крім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого їх використання задля компенсації збитків, спричинених внаслідок страхових подій, а також захищає бізнес від фінансових ризиків та забезпечує соціальну підтримку. Головними функціями страхового ринку є акумуляція та розподіл страхового фонду з метою страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб. Учасники страхового ринку відіграють важливу роль в його формуванні та розвитку. Ними можуть бути страховики, страхувальники, застраховані, вигодонабувачі, посередники, а також асоціації страховиків. Діяльність кожного суб'єкта ринкових відносин пов'язана з ризиком, який необхідно попереджувати, зменшувати та фінансувати, на що і спрямована діяльність ринку страхових послуг, який через страхові організації шляхом використання особливих механізмів забезпечує процес безперервного суспільного відтворення [81, с. 177].

Сьогодні страховий ринок України розвивається та інтегрується у світовий ринок. Порівняно з європейськими країнами в Україні страхові послуги мають менший попит, особливо у галузі майнового та окремих видів особистого страхування, що зумовлене як низькою довірою до страховиків так і низьким рівнем обізнаності у сфері страхування. Також слід зазначити, що спостерігається відсутність професійної підготовки страховиків та недосконалість чинного законодавства, державного регулювання та контролю страхової діяльності. Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 2017 р. становила 296, у тому числі СК "life" – 34 компанії, СК "non-life" – 262 компанії, (станом на 2016 р. – 323 компанії, у тому числі СК "life" – 43 компанії, СК "nonlife" – 280 компаній). Кількість страхових компаній

має тенденцію до зменшення, так за 2017 рік порівняно з 2016 р., кількість компаній зменшилася на 27 СК (табл. 1.2) [28].

Стан страхового ринку, рівень його інтеграції та затребуваність характеризуються обсягами страхових премій і страхових виплат. Вагомого значення у визначенні стабільності ринку набуває рівень капіталізації страховиків, тобто обсяг власних коштів і страхових резервів тощо.

Таблиця 1.2

Кількість страхових компаній в Україні в 2013-2017 рр.

Кількість страхових компаній	Роки					Відхилення, %	
	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2013	2017/2016
СК "life"	411	389	368	323	296	-27,98	-8,36
СК "non-life"	62	58	50	43	34	-45,16	-20,93

Останнім часом значно посилилася конкуренція між банківським та страховим бізнесом, і переможцями у цій конкурентній боротьбі часто виходять страхові компанії. Поширеним компромісним способом вирішення конкурентних суперечностей між страховими та банківськими установами стало злиття в тій чи іншій формі банківського й страхового бізнесу в єдиний конгломерат, який одночасно забезпечує банківські та страхові послуги. Банки пропонують страхові послуги, а страхові компанії відкривають депозитні та ощадні рахунки; інколи банки створюють дочірні страхові структури, а страхові компанії беруть участь у банківських формуваннях. Реалією сьогодення також стає активізація міжнародної діяльності страхових компаній (особливо в Європі), а саме злиття страхових компаній, які містяться в різних країнах, і відкриття нових філій за кордоном. З огляду на викладене, ринок страхових послуг України зазнає істотних змін. У цілому серед найбільш гострих проблем ринку страхових послуг в Україні варто виділити: недосконалість його структури, слабкий розвиток інституту перестрахування, нестабільність фінансового стану окремих страхових компаній, нерівномірність їх розвитку, нестабільність клієнтської бази, недостатня платоспроможність населення, недовіра клієнтів до вітчизняних страховиків, низький рівень страхової культури громадян, недостатній рівень упровадження інформаційних

продуктів у страхування, використання страхування як інструменту податкової оптимізації замість його безпосередньої функції – захисту від ризиків. Окреслені проблеми розвитку страхового ринку дають підстави для розроблення концептуальних напрямів його розвитку, реалізація яких дасть змогу підвищити роль страхування у фінансовій системі України.

Функціональні й інституційні характеристики страхового ринку України в цілому не відповідають реальним потребам економіки та прагненням світових страхових ринків, що обумовлює його уповільнений розвиток у глобальному процесі формування світової фінансової системи. Водночас стримують розвиток страхового ринку низка наступних проблем, які необхідно вирішити для конкурентоспроможного функціонування:

- несприятлива політична та економічна ситуація в країні;
- недосконала нормативно-правова база;
- недостатність фінансового забезпечення населення;
- відсутність довіри населення до страхових компаній та низький рівень володіння інформацією про стан і можливості страхового ринку;
- низький рівень забезпеченості страхових вкладень;
- низький рівень капіталізації страховиків;
- низький рівень забезпечення відповідальності за великі застраховані ризики;
- перестраховування частини великих ризиків за кордоном;
- необґрунтований виток грошових коштів з України;
- відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців у даній галузі;
- знецінення національної валюти;
- неможливість здійснення довгострокових видів страхування;
- неефективне регулювання страхової діяльності з боку держави;
- відсутність чіткої стратегії розвитку страхового ринку;
- роль і місце страхування не відповідають завданням, які стоять перед Україною в сучасних умовах формування ринкової економіки;

– сучасний стан страхового ринку не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового страхового ринку.

Задля подолання зазначених проблем та ефективного функціонування страхового ринку Україні варто вжити такі заходи:

- застосування новітніх технологій та впровадження інновацій у страховій діяльності;
- вдосконалення законодавчої бази;
- впровадження міжнародних стандартів ведення страхової діяльності;
- визначення надійної та ефективної стратегії розвитку страхового ринку України;
- проведення просвітницьких заходів населення з метою популяризації страхових послуг.

Узагальнюючи вищезазначене можна стверджувати, що страховий ринок України перебуває на етапі розвитку та інтеграції у світовий простір. Незважаючи на певні здобутки він характеризується недоліками, наявність яких показує перспективи розвитку і, таким чином, потенціал для України.

При виконанні дослідження використано дані бухгалтерського обліку і фінансової звітності страхової компанії ПАТ «Страхова компанія «ТАС».

Підприємство є юридичною особою з моменту його державної реєстрації, має самостійний баланс, поточний рахунок в установі банку, печатку, штамп.

Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія» ТАС» - Національний лідер України на ринку страхування життя. Працює з 2001 року як правонаступник ЗАТ «Страхова компанія «ПриватПоліс», заснованої в 2000 році. Сьогодні компанія є однією з провідних та найбільш авторитетних страхових компаній в Україні, яка пропонує своїм Клієнтам широкий спектр сучасних та інноваційних програм індивідуального та корпоративного убезпечення життя разом з якісним професійним обслуговуванням. Страхова компанія «ТАС» входить до складу однієї з найбільших в Україні фінансово-інвестиційної групи «TAS GROUP»

Основною метою ПАТ «Страхова компанія «ТАС» є здійснення господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутків в інтересах підприємства та засновників і надання страхових послуг.

Протягом своєї діяльності на ринку Страхова компанія "ТАС" активно працює у сегменті фізичних осіб за програмами індивідуального убезпечення життя. Крім того, портфель компанії включає програми корпоративного убезпечення життя та програми страхування життя позичальників банків.

Фінансово-господарську діяльність ПАТ «Страхова компанія «ТАС» здійснює згідно статуту, Установчої угоди і відповідно до чинного законодавства України. Самостійно визначає напрямки своєї діяльності, має право володіння і розпорядження одержаним прибутком відповідно до діючого законодавства. Для досягнення цілей статутної діяльності підприємство має право: заключати угоди з постачальниками та покупцями, набувати майнові і немайнові права і нести обов'язки, бути позивачем в судах. ПАТ «Страхова компанія «ТАС» самостійно встановлює ціни і тарифи на послуги за винятком випадків, передбачених законодавством. Підприємство веде бухгалтерський та статистичний облік, несе відповідальність за достовірність інформації.

Майно підприємства складають основні засоби та запаси, вартість яких відображається в балансі.

Органами управління підприємства є: загальні збори акціонерів, ревізійна комісія, директор

В складі підприємства виділені структурні підрозділи. В основу створення організаційної структури підприємства покладено два принципи розподілу праці – горизонтальний і вертикальний.

Доцільність розподілу праці за такими принципами пов'язана з необхідністю координації роботи і виділенням основних сфер діяльності підприємства. Дані принципи є основою організаційної структури підприємства і є типовою для даного виду підприємств. Відповідальним за діяльність

бухгалтерської служби є головний бухгалтер, який також здійснює внутрішньогосподарський контроль на підприємстві..

Головний бухгалтер здійснює загальне керівництво бухгалтерською службою, займається питанням організації, методології обліку, веде облік розрахунків з бюджетом, складає фінансову та податкову звітність, є представником підприємства в фінансових, банківських, господарських та інших організаціях з питань обліку фінансової діяльності.

Організація бухгалтерського обліку, документального оформлення господарської діяльності підприємства розроблена та здійснюється згідно вимогам Закону “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, затверджується директором та головним бухгалтером, які і несуть адміністративну відповідальність за стан обліку і своєчасне подання бухгалтерської звітності.

Головним бухгалтером на підприємстві здійснюється внутрішньогосподарський контроль, який включає в себе контроль за рухом товарно-матеріальних та фінансових ресурсів на підприємстві, шляхом візування всіх первинних документів на отримання та відпуск цінностей.

Функції між бухгалтерами розмежовані, що позитивно впливає на їх продуктивність праці. Розроблені та затверджені посадові інструкції кожного бухгалтера, де обумовлено коло їх обов’язків. Необхідно відзначити якісний стан кадрів бухгалтерської та аналітичної служби. На підставі чинного законодавства та методологічних документів в підприємстві розроблена облікова політика, де визначена сукупність засобів ведення бухгалтерського обліку.

Значна увага на підприємстві приділяється економічному аналізу процесів та фінансових показників господарської діяльності підприємства (аналіз обсягу реалізації, прибутку) та факторам, що впливають на їх динаміку.

Основні показники, що характеризують економічний потенціал ПАТ «Страхова компанія «ТАС» приведено в Додатку А.

Загалом можемо побачити, що необоротні активи у 2017 році порівняно з усіма роками зростають. Найбільше зростання спостерігається порівняно з 2013 роком - 53,13%, а також з 2015 – 40, 67 %. Це свідчить про поліпшення майнового стану ПАТ. В основному можемо побачити, що приріст здійснюється за рахунок приросту основних засобів, найбільше зростання яких можемо прослідкувати порівняно з 2013 та 2015 роком – 103,02 % та 17,41 % відповідно, це свідчить про підвищення виробничого потенціалу ПАТ. Проте можемо побачити і негативну тенденцію у 2017 порівняно з іншими роками до зниження нематеріальних активів. Якщо поглянути на залишки коштів у централізованих страхових резервних фондах порівняно з іншими роками з 2017 році спостерігається різке їх збільшення.

II. Щодо оборотних активів спостерігається також тенденція до збільшення. У 2017 році вони найбільше зросли порівняно з 2014 р. – 257,84 %. Виробничі запаси мають загальну тенденцію до зниження, що добре для нашого підприємства, оскільки воно не пов'язане з виробничою діяльністю і їх надмірне накопичення може призводити до залучення додаткових позикових коштів. Усі інші складові оборотних активів зростають у 2017 порівняно з попередніми роками. Зростання такого показника як дебіторська заборгованість має як позитивні так і негативні наслідки. Позитивні – відпадає необхідність додаткового залучення коштів, негативні – ризики пов'язані з погашенням, отримання надання послуг.

Спостерігається поступове збільшення сум часток перестраховиків у резервах незароблених премій до 2016 отже збільшуються зароблені страхові платежі . Проте у 2017 порівнянні з 2016 цей показник знизився на 18,79 %.

Загальна вартість активів у 2017 зростає, що дає можливість підприємству нарощувати прибуток, проте зростання зменшується від 2013 до 2016 року. Загалом майновий потенціал ПАТ СГ «ТАС» зростає.

Власний капітал за аналізований період загалом зростає. Це зростання відбувалося за рахунок значного приросту нерозподіленого прибутку, найбільшого порівняно з 2015 р – 305,88% . Збільшення цього показника є

позитивним, оскільки підприємство може залучити більше коштів у свою діяльність.

Підприємство збільшує свої забезпечення наступних виплат – простежується чітка тенденція зростання.

Найважливішою особливістю фінансово-господарської діяльності страховиків є формування страхових резервів, які повинні забезпечити фінансову стабільність страховика і виконання ним зобов'язань перед клієнтами. З 2013-2017 спостерігається тенденція до їх збільшення. Зростання страхових резервів пов'язаний із загальним збільшенням обсягу страхових послуг.

Щодо поточних зобов'язань також можемо бачити чітке підвищення цього показника. Отже сума короткострокових зобов'язань постійно зростає, що негативно впливає на поточну ліквідність.

Проаналізувавши показник Фондовіддача бачимо, що він також має тенденцію до зростання, що характеризує підприємство позитивно, оскільки сума наданих послуг на кожну використовувану гривню основних засобів зростає.

Основні показники, що характеризують фінансові результати діяльності підприємства наведено у Додатку Б.

Проаналізувавши дані додатку можемо зробити висновок, що підприємство не має стабільного зростання чи спаду фінансових результатів діяльності. Розглянемо детальніше деякі з показників. Чистий фінансовий результат порівняно з 2013 та 2015 роками помітно покращився, оскільки підприємство отримало прибуток, у 2017 показник чистого прибутку краще і порівняно з 2014 роком – збільшився на 146,56 %. Але порівняно з 2016 хоч підприємство і має прибуток, проте показник зменшився на 59,21%. На таку динаміку чистого фінансового результату впливає ряд чинників.

Чистий дохід від реалізації протягом 2013-2017 років помітно зростає. Це є позитивним моментом, оскільки означає, що підприємство приділяє увагу формуванню власних доходів, а також збільшує власну реалізацію.

Можемо побачити, що фінансовий результат від операційної діяльності до 2016 року стрімко зростає, але у 2017 порівняно з 2016 помітно знизився на 115,17 %. Покращення цього показника до 2016 року пов'язане зі збільшенням доходів та зменшенням витрат. У 2017 році порівняно з іншими роками інші фінансові доходи також зростають, проте інші доходи зменшилися, а от фінансові витрати значно збільшилися. Такі результати є негативним моментом у діяльності ПАТ СГ «ТАС».

Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування також зростають до 2016 року, а у 2017 порівняно з 2016 стрімко знизилися на 48,33 %, що обумовлено помітним зниженням попередньо аналізованого показника.

Рентабельність підприємства помітно зросла у 2016 році. Зростання рентабельності підприємства показує, що була проведена ефективна управлінська політика керівництва, яка призводить до збільшення благополуччя підприємства. У 2017 порівняно з 2016 рентабельність помітно знизилась на 71,78 %. Це є негативним моментом і має підштовхнути підприємство до пошуку причин, що знизили рентабельність, у першу чергу це пов'язано з зменшенням показника чистого фінансового результату.

У динаміці рентабельності виручки від реалізації товарів та послуг також не простежується чітка закономірність. Показник помітно зріс порівняно з 2013 та 2015 роком - на 451,18% та 472,34% відповідно. Проте помітно знизився порівняно з 2016 роком - на 68,87 %. Зниження цього показника також пов'язане зі зменшенням чистого прибутку, а також зі збільшенням чистого доходу від реалізації.

У загальному можемо зробити висновок, що підприємство має знайти шляхи до підвищення чистого фінансового результату, що збільшить рентабельність підприємства.

Основні показники які характеризують *фінансовий стан* ПАТ «Страхова компанія «ТАС» наведено в таблиці 1.3.

Проаналізувавши дані таблиці 1.3, можемо зробити наступні висновки.

Загальний коефіцієнт платоспроможності підприємства за 2013-2017 рік відповідає нормі та має тенденцію до зростання. Така тенденція характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання грошовими коштами.

Коефіцієнт швидкої платоспроможності також має тенденцію до зростання та відповідає нормативним значенням. Це свідчить про здатність підприємства вчасно погасити свої короткострокові зобов'язання з допомогою високоліквідних активів.

Таблиця 1.3

Динаміка показників платоспроможності і фінансової стійкості ПАТ СГ «ГАС» за 2013-2017рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	Відхилення, (+,-)				Нормативне значення показника	Відхилення від норми в 2017 році
	рік	рік	рік	рік	рік	2017/ 2013	2017/ 2014	2017/ 2015	2017/ 2016		
Загальний коефіцієнт покриття (платоспроможності)	10,741	8,328	13,23	15,973	16,34	5,60	8,01	3,11	0,37	>1	відповідає нормі
Коефіцієнт швидкої платоспроможності	7,78	4,82	6,82	9,40	9,62	1,84	4,80	2,81	0,23	>0,5	відповідає нормі
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	7,78	4,82	6,82	9,40	9,62	1,84	4,80	2,81	0,23	>0,2	відповідає нормі
Коефіцієнт автономії (концентрації власного капіталу)	0,5773	0,593	0,44	0,4478	0,389	-0,19	-0,20	-0,05	-0,06	>0,5	0,11
Коефіцієнт фінансової залежності	0,0696	0,061	0,078	0,0718	0,091	0,02	0,03	0,01	0,02	<2,0	відповідає нормі
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,0155	-0,18	-0,25	-0,087	-0,08	-0,10	0,10	0,17	0,01	>0,5	відхилення від норми 0,58
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталів	0,0696	0,061	0,078	0,0718	0,091	0,02	0,03	0,01	0,02	<0,5	відповідає нормі
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	0,0207	-0,36	-0,24	-0,076	-0,054	-0,07	0,30	0,19	0,02	>0,1	0,15
Коефіцієнт фінансової стабільності	14,366	16,45	12,9	13,937	10,95	-3,41	-5,50	-1,94	-2,98	>1	відповідає нормі

Коефіцієнт абсолютної платоспроможності відповідає коефіцієнту швидкої платоспроможності, оскільки підприємство немає поточних фінансових інвестицій та зберігає його тенденцію до зростання.

Значення коефіцієнту автономії (концентрації власного капіталу) у 2013 та 2014 роках відповідає нормативному значенню - 0,57 та 0,59 відповідно. Надалі показник має тенденцію до зниження, і у 2017 році відхилення від нормативного значення показника дорівнює 0,11. Цей показник важливий як для власників, так і для кредиторів компанії. Зниження значення показника сигналізує про високий рівень ризиків і низьку стійкість підприємства в середньостроковій перспективі.

Коефіцієнт фінансової залежності має тенденцію до незначного збільшення, що є негативним моментом. Проте значення показника за всі роки відповідає нормі. Але при цьому підприємством доцільно було б залучати додаткові позикові кошти кредитних організацій, банків, інших підприємств і т.д. Це дозволить активізувати виробничу і збутову діяльність, що призведе до збільшення фінансового результату роботи підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу не відповідає нормі за аналізований період, до того спостерігається тенденція до зниження. У 2017 відхилення від норми становить 0,58. Від'ємне значення показника свідчить, що власний капітал і кошти, залучені на довгостроковій основі, спрямовані на фінансування необоротних засобів, тому для фінансування оборотних активів необхідно звертатися до позичкових джерел фінансування. Це веде до зниження фінансової стійкості.

Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталів за 2013-2017 роки відповідає нормі. Проте значення дуже низьке, оскільки підприємство не має довгострокових кредитів, які могли б бути спрямовані на забезпечення необоротних активів, що призвело до вирівнювання значення показника маневреності власного капіталу.

Значення коефіцієнту забезпечення власними коштами за аналізований період не відповідає нормі. У 2017 відхилення становить 0,15. Негативне

значення показника говорить про те, що весь власний капітал і довгострокові джерела спрямовані на фінансування необоротних активів і в компанії немає довгострокових коштів для формування власного оборотного капіталу.

Коефіцієнт фінансової стабільності має позитивну тенденцію. Значення показника протягом 2013-2017 років відповідають нормі, але простежується зниження показника у 2017 порівняно з іншими роками. Загалом показник відповідає нормі тому можна зробити висновок, що підприємство має додаткові резерви підвищення ефективності за рахунок залучення позикових коштів.

Загалом можна зробити висновок, що підприємство є платоспроможним та фінансово стійким. Проте доцільно було б залучити довгострокові кредити.

Висновки до розділу 1

В сучасних умовах суттєво зменшились фінансові ресурси підприємств. Особливо в складному становищі опинились страхової компанії, оскільки досить значна частка капіталу у них є залученим. Тому матеріально-технічна база на сучасному етапі є основою економічної стабільності підприємства. Одним із найважливіших факторів підвищення ефективності господарювання є забезпеченість підприємства основними засобами у необхідній кількості і асортименті, а також раціональне їх використання.

Для забезпечення управління основними засобами підприємства важливу роль відіграють облік, аналіз і контроль, які є функціями і інструментами управління. Управління підприємством може бути результативним, а сам його процес прозорим, якщо налагоджена коректна система контролю господарської діяльності підприємства в ієрархічній системі внутрішньогосподарського чи загальногосподарського менеджменту підприємств. У подальшому такий вид контролю слід характеризувати як систему фінансового контролю з усіма характеристиками його сутності й змісту. Основна мета аналізу основних

засобів – оцінити забезпеченість підприємства і його структурних підрозділів основними засобами і рівень їх використання по узагальнюючих і часткових показниках, а також встановити причини їх зміни, розрахувати вплив використання основних засобів на обсяг товарообороту і інші показники, виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів.

При виконанні дослідження використано дані бухгалтерського обліку і фінансової звітності страхової компанії ПАТ «Страхова компанія «ТАС». Найважливішою особливістю фінансово-господарської діяльності страховиків є формування страхових резервів, які повинні забезпечити фінансову стабільність страховика і виконання ним зобов'язань перед клієнтами. З 2013-2017 спостерігається тенденція до їх збільшення. Зростання страхових резервів пов'язаний із загальним збільшенням обсягу страхових послуг. Загалом можна зробити висновок, що підприємство є платоспроможним та фінансово стійким. Проте доцільно було б залучити довгострокові кредити.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1. Нормативно-правове забезпечення обліку, аналізу та контролю основних засобів суб'єкта господарювання

Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується тим, що Україна намагається побудувати власну, самостійну і перш за все ефективно діючу економічну систему. На макрорівні це передбачає існування держави як суб'єкта світової економіки, налагодження ділових стосунків з іншими країнами, підвищення рівня економічного і соціального розвитку, добробуту населення. Держава ставить перед собою завдання, вирішення яких потребує насамперед повноцінного і раціонального функціонування господарюючих суб'єктів - підприємств, які виступають складовими частинами єдиного господарського механізму країни. А це в свою чергу потребує постійного вдосконалення управління господарськими процесами в усіх сферах господарювання, і особливо це стосується торгівлі.

Ефективна організація контролю, неможлива без організації ефективної системи обліку, важливішою складовою частиною якого виступає бухгалтерський облік як засіб спостереження, реєстрації, систематизації та аналізу інформації про факти господарського життя. Ведення бухгалтерського обліку є необхідною умовою роботи кожного підприємства окремо і національної економіки в цілому.

Нормативно-правове забезпечення є важливим аспектом для збереження стабільності розвитку системи бухгалтерського обліку і створення належних умов для послідовного та раціонального здійснення нею притаманних

бухгалтерському обліку функцій у конкретному економіко-правовому середовищі.

Нормативно-правові акти повинні забезпечити відповідність національної системи бухгалтерського обліку загальновизнаним підходам до ведення бухгалтерського обліку, створити модель взаємодії систем бухгалтерського обліку та оподаткування, переглянути допустимі способи оцінки майна та зобов'язань, створити умови для поглиблення аналітичності облікової інформації та забезпечення доступності (публічності) фінансової звітності.

Реформування нормативно-правової бази здійснюється за напрямками:

- розробки першочергових та вдосконалення діючих положень (стандартів) бухгалтерського обліку та контролю, що гармоніювали б з основними принципами і вимогами міжнародних стандартів.
- перегляду первинних облікових документів, реєстрів бухгалтерського обліку та інших носіїв обліково-економічної інформації, що належать до уніфікованої системи бухгалтерської облікової та звітної документації.

На цей час облік, аналіз і контроль основних засобів, ефективності та інтенсивності їх використання в підприємствах регулюють нормативні документи, які можна умовно поділити на три напрямки:

- Законодавчі та нормативні документи, що регулюють в цілому підприємницьку діяльність підприємств;
- Законодавчі та нормативні документи, що регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку підприємствах;
- Законодавчі та нормативні документи, що регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку операцій з основними засобами, ефективності та інтенсивності їх використання в підприємствах.

До першої вище зазначеної групи належать нормативно-правові документи, які в цілому регулюють порядок здійснення підприємницької діяльності підприємствами.

Податковий кодекс України регулює питання форм і методів оподаткування підприємств і впливає на їх амортизаційну політику.

Господарський Кодекс України визначає основні напрямки та джерела формування майна підприємства за рахунок розміщення капіталу. Так, майно підприємства відповідно становлять основні засоби та оборотні кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства. Як бачимо дане визначення не відображає повної сутності необоротних активів, так як у визначенні присутні лише основні засоби підприємства.

Окрім того, законодавчо закріплено основні права підприємства на майно, переданого йому засновниками і учасниками у власність; засобів придбаних у результаті господарської діяльності; одержаних доходів та іншого майна.

Таким чином, представлені вище нормативні документи регулюють розміщення капіталу в активи (майно) підприємства, що дає змогу юридично правильно здійснювати підприємницьку діяльність.

До другої вище зазначеної групи належать нормативно-правові документи, які в цілому регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку.

Зокрема в Законі України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” визначаються основні моменти щодо можливості підприємством самостійно визначати облікову політику, обирати форму бухгалтерського обліку, розробляти систему управлінського обліку, звітності і контролю господарських операцій, затверджувати правила документообороту і технології обробки облікової інформації.

І нарешті, до третьої вище зазначеної групи належать законодавчі та нормативні документи, що регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку операцій з основними засобами, ефективності та інтенсивності його використання в підприємствах.

Бухгалтерський облік основних засобів регулюють такі нормативні акти.

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку передбачає для обліку основних засобів використовувати групу синтетичних рахунків 1 класу, які за своєю сутністю є узагальнюючими. На практиці виникає необхідність їх розширення для більшої аналітичності та виходячи з інформаційних потреб. Окрім рахунків Інструкція передбачає їх кореспонденцію.

Бухгалтерський облік основних засобів будується на основі П(С)БО-7 “Основні засоби” Оцінка основних засобів проводиться за вище зазначеними П(С)БО.

Останні зміни до П(С)БО-7 внесли деякі поправки до визначення об’єкту основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями та приладдям до нього; конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; відокремлений комплекс конструктивно з’єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно; інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством. Нове формулювання точніше, ніж попереднє. Тепер можна чітко сказати, що для співвласників кожна частина основних засобів буде окремим об’єктом зі своєю вартістю, пропорційною до контрольованої частки.

Істотні поправки внесено до визначення первинної вартості об’єкта основних засобів при його купівлі: до сум, витрачених на установлення, монтаж і налагодження, додані витрати підприємства на транспортування.

В процесі господарської діяльності залишкова вартість об’єкта основних засобів може суттєво відрізнятись від його справедливої вартості на дату балансу. В такому випадку підприємство може переоцінювати об’єкт основних

засобів. Зміни до П(С)БО-7 надають право самостійного вирішення підприємством, яка сума такого відхилення для нього істотна.

П(С)БО-7 “Основні засоби” передбачає наступні методи амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, подвійного зменшення залишку, кумулятивний метод, виробничий метод. Проте більшість підприємств на практиці використовують податковий метод нарахування амортизації, так як цього вимагає податкове законодавство. Саме тому, запропоновані П(С)БО-7 методи амортизації на практиці так і залишаються без застосування.

Норми П(С)БО 7 застосовуються підприємствами, організаціями й іншими юридичними особами усіх форм власності (крім бюджетних установ) і не поширюється на невідтворні природні ресурси.

Проте практикою доведено, що сучасне законодавство змушує підприємства вести два види обліку основних засобів – податковий і бухгалтерський. Тому важливо усвідомлювати різницю між обліком основних засобів у податковому і бухгалтерському обліку.

На цей час облік і контроль основних засобів регулюють нормативні документи, характеристику яких наведено у додатку Г.

Сферу контролю основних засобів регулюють Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», Положення про Державну аудиторську службу України які регулюють забезпечення формування і реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю; здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів. А також Положення про Державну фіскальну службу України, яке регулює реалізацію державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної

політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень та ін.

Для цілей оподаткування основних засобів основним є Податковий кодекс України, прийнятий 02.12.2010 року. Термін «основні засоби» для податкового обліку визначений п.п. 14.1.138 п. 14.1 Податкового кодексу України. Відповідно до даного підпункту основні засоби - матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку передбачає для обліку основних засобів як найбільшої їх частки, використовувати групу синтетичних рахунків 1 класу, які за своєю сутністю є узагальнюючими. На практиці виникає необхідність їх розширення для більшої аналітичності та виходячи з інформаційних потреб.

Негативним, на нашу думку, у теперішньому стані законодавчих актів України, що регулюють фінансово-господарський механізм, є велика їх численність. Більшість з них є затвердженими органами влади змінами і доповненнями до законів і підзаконних актів, що є незручним для користувача, бо щоб одержати повний зміст оновленого нормативного документу потрібно співставити декілька його змінених варіантів.

2.2. Формування облікової інформації щодо основних засобів страхової компанії

В умовах ринкової економіки облік основних засобів набуває вагомості, адже інвестування в основні засоби потребує значних капіталовкладень, які будуть відшкодовані підприємству у вигляді амортизація протягом достатньо тривалого періоду. В умовах командно-адміністративної системи управління економікою такі капіталовкладення фінансувалися за рахунок створення фондів виключно з державного бюджету, а держава в умовах жорсткого цінового регулювання була майже необмежена у фінансових ресурсах і рішення про такі капіталовкладення приймалися централізовано за вказівками центральних органів виконавчої влади. В таких умовах не поодинокі були випадки неефективного використання фінансових ресурсів, основні засоби простоювали, не використовувалися у повному обсязі, їх ефективність часто була дуже сумнівна.

Підвищенню ефективності управління основними засобами сприяє покращення інформаційної бази, основним джерелом якої виступає бухгалтерський облік.

Бухгалтерський облік основних засобів страхової компанії має забезпечувати:

- контроль за збереженням;
- правильне документування руху;
- точне визначення результатів від ліквідації, а також збитків від списання неповністю амортизованих об'єктів;
- своєчасне відображення в обліку зносу;
- визначення витрат на ремонт тощо.

Облік основних засобів ПАТ «Страхова компанія «ТАС» відповідно до Плану рахунків ведеться на рахунках, що представлені в табл. 2.2.

Порядок формування первісної вартості основних засобів на підприємстві залежить від шляхів надходження на підприємство (рис. 2.1), для інших

основних засобів визначається відповідно до первинних документів та фактичними витрати на їх здійснення.

Таблиця 2.2

Характеристика рахунків з обліку основних засобів в ПАТ «Страхова компанія «ТАС»

Шифр	Назва рахунку та субрахунку	Тип	Вид	Сальдо
10	“Основні засоби”	А	Бал.	Згорн.
103	Будинки та споруди	А	Бал.	Згорн.
104	Машини та обладнання	А	Бал.	Згорн.
105	Транспортні засоби	А	Бал.	Згорн.
106	Інструменти, прилади та інвентар	А	Бал.	Згорн.
109	Інші основні засоби	А	Бал.	Згорн.
13	“Знос необоротних активів”	КА	Бал.	Згорн.
1311	Знос основних засобів (будинки, споруди)	КА	Бал.	Згорн.
1312	Знос основних засобів (машини, обладнання)	КА	Бал.	Згорн.
1313	Знос основних засобів (транспортні засоби)	КА	Бал.	Згорн.
1314	Знос основних засобів (інструменти, прилади, інвентар)	КА	Бал.	Згорн.
1315	Знос основних засобів (інші основні засоби)	КА	Бал.	Згорн.

результаті обміну на неподібний об'єкт основних засобів або інший актив

збільшена на суму грошових коштів або їх еквівалентів, що була передана (отримана) під час обміну

Рис. 2.1. Формування первісної вартості основних засобів

Для документування руху основних засобів на підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ГАС» використовуються уніфіковані форми первинних документів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Характеристика документального забезпечення обліку операцій з основними засобами на ПАТ «Страхова компанія «ГАС»

Джерело інформації	Зміст інформації
ОЗ-1 Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів	Складається на кожний об'єкт окремо; а на декілька – лише коли об'єкти однотипні, мають однакову вартість і прийняті одночасно на відповідальність однією і тією ж особою
ОЗ-3 Акт на списання основних засобів	Після ліквідації основних засобів і складання актів на списання основних засобів перший примірник передається до бухгалтерії, де на його підставі робиться запис до інвентарного списку основних засобів
ОЗ-6 Інвентарна картка обліку основних засобів	Робляться записи на підставі актів приймання передачі основних засобів та акту на списання основних засобів, у випадках: для обліку окремих об'єктів основних засобів, для групового обліку однотипних об'єктів основних засобів, які надійшли в експлуатацію в одному календарному місяці і мають одне і теж господарське призначення, технічну характеристику і вартість. Як правило, заповнюється в одному примірнику та знаходиться у бухгалтерії
ОЗ-7 Опис інвентарних карток по обліку основних засобів	Застосовується для реєстрації інвентарних карток. Складається в одному примірнику в бухгалтерії
ОЗ-9 Інвентарний список основних засобів	Застосовується в місцях експлуатації основних засобів для обліку кожного об'єкта за матеріально відповідальними особами. Дані, що містяться в цій формі, мають бути тотожними із записами в інвентарних картках обліку основних засобів

ОЗ-14 Розрахунок амортизації основних засобів (для промислових підприємств)	Використовується при нарахуванні зносу основних засобів
Накладна	Використовується для оприбуткування основних засобів на підприємстві.

Необхідним було б використовувати в обліковому процесі затверджену типову форму, так як в ній відображаються всі необхідні дані по кожному об'єкту основних засобів.

Введення в експлуатацію та оприбуткування придбаних основних засобів здійснюється комісією, яка призначається наказом або розпорядженням керівника ПАТ «Страхова компанія «ТАС», в склад якої входять матеріально-відповідальні особи, які отримують основні засоби, фахівець з технічного стану об'єкту та представник бухгалтерії.

Купівлю і введення в дію об'єкту комісія оформляє Актом приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів по ф.ОЗ-1.

На кожний об'єкт складається окремий акт приймання-передачі не менш, ніж у двох примірниках. Акт є єдиним первинним документом, в якому вказується склад комісії, докладна характеристика об'єкта, джерело придбання, рік споруди, рік випуску заводом, дата введення в експлуатацію, стисла технічна документація. Вказується також хто прийняв необхідні відомості для нарахування зносу. У випадку, коли підприємство купує основні засоби, які вже були в експлуатації, в акті приймання-передачі вказують суму зносу. Акт затверджується керівником підприємства і передається в бухгалтерію.

Одиницею обліку основних засобів є окремий інвентарний об'єкт - закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього, або конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій. Інвентарним об'єктом визнається також відокремлений комплекс конструктивно поєднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування і приладдя, загальне керування, єдиний фундамент, у результаті чого кожен предмет може

виконувати свої функції, а комплекс - певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно.

В бухгалтерії ПАТ «Страхова компанія «ТАС» на кожен об'єкт основних засобів відкривається інвентарна картка обліку основних засобів (ф. ОЗ-6) на підставі акту прийому-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів (ф. ОЗ-1), технічної та іншої документації. Аналітичний облік основних засобів на підприємстві та їх зносу ведеться за кожним об'єктом окремо з розподілом на: власні, отримані на умовах фінансової оренди, активні, неактивні.

В інвентарній картці записуються тільки основні якісні та кількісні характеристики основного засобу (назва підприємства, місце знаходження, рахунок, субрахунок, код аналітичного обліку, первісна вартість, норма амортизаційних відрахувань, рік випуску, сума зносу, дата введення в експлуатацію, номер техпаспорту у тощо). Всі зміни, що відбуваються з основними засобами, обов'язково реєструються в інвентарній картці.

Для реєстрації Інвентарних карток використовують опис інвентарних карток обліку основних засобів (ф. ОЗ-7), записи в якому ведуться в розрізі класифікаційних груп (видів) основних засобів.

Для пооб'єктного обліку основних засобів за місцями їх знаходження матеріально відповідальна особа веде інвентарний список основних засобів (ф. ОЗ-9). Дані цього інвентарного списку повинні відповідати даним інвентарних карток, які ведуться в бухгалтерії підприємства.

На підставі первинних документів та звітів МВО в бухгалтерії ПАТ «Страхова компанія «ТАС» здійснюється узагальнення облікової інформації про вибуття основних засобів на синтетичних рахунках фінансового обліку. А також відбувається накопичення даних про валові доходи та валові витрати для податкового обліку.

Отже, підприємством використовуються типові форми обліку основних засобів, але деякі форми з них спеціально розроблені на підприємстві. Так, наприклад, форма інвентарної картки обліку основних засобів (ф. №ОЗ-6) більш спрощена в порівнянні з затвердженою формою обліку. Відсутні необхідні дані про

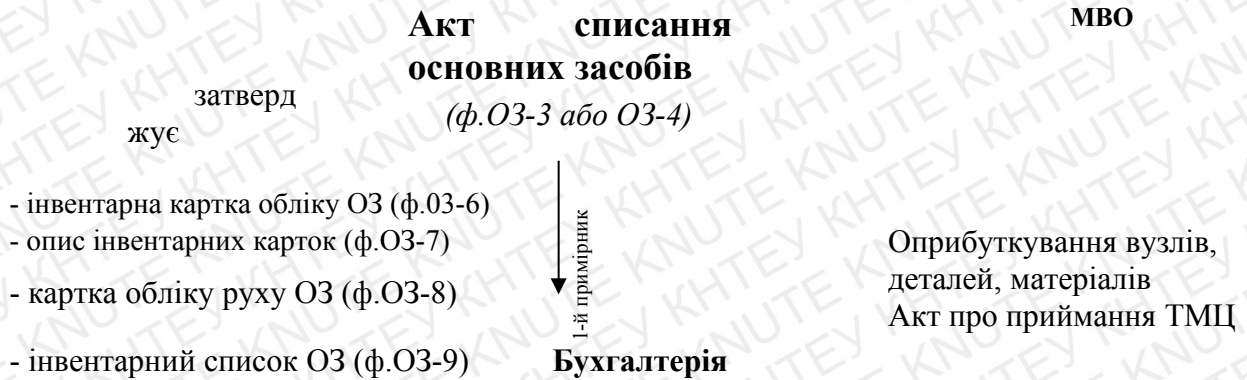
об'єкт: по-перше, не вказується номер та дата акта про введення об'єкта основного засобу в експлуатацію; по-друге, облікова картка не містить дані про рік випуску або побудови об'єкта; по-третє, відсутні відомості про ремонт, модернізацію, індексацію та основні відомості щодо короткої індивідуальної характеристики об'єкта.

Бухгалтерія на підставі цих документів відкриває інвентарну картку, присвоює об'єкту порядковий номер, котрий потім проставляється в акті приймання-передачі. Інвентарні картки є підставою для ведення аналітичного обліку основних засобів. Заповнені інвентарні картки реєструються в описах (ф.ОЗ-7), які ведуться бухгалтерією (в одному екземплярі) по класифікаційних групах об'єктів.

Для списання основних засобів та нематеріальних активів на підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ТАС» створюється комісія. На пред'явлений до списання об'єкт комісія складає «Акт на списання основних засобів» (ф.ОЗ-3). В акті вказуються: найменування об'єкта, дата введення в експлуатацію, місце експлуатації, первісна вартість, сума нарахованого зносу, обґрунтування необхідності списання з балансу.

Розглянемо блок-схему документального оформлення в обліку ліквідації основних засобів з власної ініціативи керівництва підприємством (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Блок-схема документального оформлення в обліку ліквідації основних засобів за рішенням керівництва ПАТ «Страхова компанія «ТАС»

На кожний документ необхідно скласти оперограму або документограму. Нами розроблено і запропоновано до використання в ПАТ «Страхова компанія «ТАС» оперограму накладної на внутрішнє пересування основних засобів (табл. 2.4).

Подібні оперограми складаються і на інші первинні документи, які використовуються для обліку основних засобів. Таким чином можна проаналізувати ефективність документообороту і визначити пропозиції щодо його скорочення чи перебудови.

Таблиця 2.4

Оперограма накладної на внутрішнє пересування основних засобів

№ п /п	Назва роботи	Виконавець		
		Відділ-здавальник	Бухгалтерія	Відділ-одержувач
1	Складання накладної			
2	Пересування інвентарної картки у картотеці аналітичного обліку			
3	Відображення пересування в інвентарній книзі			
4	Позначення про вибуття основних засобів в інвентарній книзі			
5	Запис в інвентарному опису про пересування об'єкту			

Облік на рахунку 10 "Основні засоби" передбачає наступні процедури: Інформація з первинних документів про надходження основних засобів (актів приймання-передачі основних засобів із доданою технічною документацією, паспортами, рахунками-фактурами чи товарно-транспортними накладними, актів приймання багаторічних насаджень і передачі їх в експлуатацію, накладних на виготовлений на підприємстві інвентар) заноситься в інвентарні описи основних засобів за окремими матеріально-відповідальними особами, на кожний об'єкт основних засобів заводяться інвентарні картки типової форми, спеціалізовані для кожного виду. Інвентарні картки реєструються в описах інвентарних карток з обліку основних засобів, які заводяться на кожну класифікаційну групу. На кожну таку групу заводяться картки обліку руху основних засобів, де фіксуються зміни, що відбулись у цій групі у вартісному виразі. Підсумки всіх карток обліку руху основних засобів звіряються з даними реєстрів аналітичного обліку.

Основні засоби обліковуються в натуральній і вартісній формах. Здійснюючи вартісну оцінку основних засобів, підприємство виходить з того, що об'єкт основних засобів визнається активом у випадку, якщо існує ймовірність того, що підприємство буде отримувати в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта, і його вартість може бути достовірно визначена. Основні засоби, які визнані непридатними для використання протягом звітного періоду, списуються на затрати цього періоду за їх залишковою вартістю. Основні засоби, які за даними бухгалтерського обліку повністю зношені, тобто з нульовою вартістю, але можуть у майбутньому принести певну економічну вигоду, переоцінюються до їх справедливої вартості й відображаються в складі необоротних активів підприємства.

Згідно з П(С)БО 7, придбані (створені) основні засоби зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

У п. 8 П(С)БО 7 визначено, що первісна вартість об'єкта основних засобів складається з таких витрат:

- суми, сплаченої постачальникам активів і підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- суми реєстраційних зборів, державного мита й аналогічних платежів, які здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
- витрат на страхування ризику доставки основних засобів;
- витрат на установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- інших витрат, безпосередньо пов'язаних із доведенням основних засобів до стану, в якому вони будуть придатні для використання із запланованою метою.

При безоплатному отриманні основних засобів вони оцінюються за ринковою (справедливою), а не за залишковою їх вартістю, як це здійснювалося раніше.

Справедлива вартість — це сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими і незалежними сторонами [83].

Відносно основних засобів справедлива вартість визначається у разі:

- безоплатної передачі основних засобів;
- якщо основні засоби отримані внаслідок бартерних операцій;
- якщо основні засоби передані як внесок до статутного капіталу.

Визначення вартості основних засобів, які ремонтувалися, має свої особливості. Вартість поліпшених основних засобів, унаслідок чого здійснюється покращання технічних характеристик, ефективності роботи основних засобів, приєднується до початкової вартості об'єкта, а витрати на ремонт із метою підтримання основних засобів у нормальному робочому стані відносяться на витрати звітного періоду і не капіталізуються.

Надходження основних засобів на підприємство може здійснюватися різними способами. Основними способами надходження основних засобів є: придбання за грошові кошти, спорудження основних засобів господарським способом та власними силами, внесок до статутного капіталу підприємства, безоплатне одержання основних засобів.

Придбані (створені) основні засоби зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

Облік витрат на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів здійснюється на рахунку 15 "Капітальні інвестиції". За дебетом субрахунків 151 "Капітальне будівництво" та 152 "Придбання(виготовлення) основних засобів" відображається збільшення витрат на придбання або створення основних засобів та інші витрати, пов'язані з доведенням активу придатного для використання стану (тобто формується первісна вартість об'єкта), за кредитом субрахунків відображається зменшення зазначених витрат у зв'язку із введенням в експлуатацію об'єкта.

Розглянемо порядок відображення в обліку придбання основних засобів за грошові кошти (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Облік придбання основних засобів

№	Зміст господарської операції	Д-т	К-т
1.	Оприбутковано обладнання від постачальника	152	631
2.	Одночасно на суму ПДВ (при наявності податкової накладної)	641	631
3.	Витрати на транспортування	152	631
4.	Одночасно на суму ПДВ (при наявності податкової накладної)	641	631
5.	Оплата праці монтажників	152	661
6.	Нарахування єдиного соціального внеску	152	65
7.	Відображено введення обладнання в експлуатацію	104	152

Виготовлення (створення) основних засобів може здійснюватися господарським або підрядним способом. У першому випадку об'єкт основних засобів зводять власними силами, у другому – залучають сторонню спеціалізовану організацію (будівельну, проектну тощо).

Бухгалтерський облік витрат на створення основних засобів залежить саме від способу їх створення.

Створені підприємством основні засоби зараховуються на баланс за первісною вартістю [83].

Первісна вартість основних засобів, створених господарським способом, складається з прямих матеріальних витрат, прямих витрат на оплату праці, загальновиробничих витрат, вартості послуг сторонніх організацій, амортизації будівельного обладнання та інших витрат, що складають первісну вартість [83].

При створенні об'єкта основних засобів підрядним способом первісна вартість такого об'єкта насамперед складається з витрат на оплату вартості робіт (послуг), виконаних (наданих) підрядниками, та інших витрат, перелічених у п. 8 П(С)БО 7.

Відповідно до П(С)БО 7 та Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів витрати на створення об'єкта основних засобів, що здійснюється господарським або підрядним способом для власних потреб підприємства, з початку і до закінчення робіт та до введення його в експлуатацію визнаються капітальними інвестиціями та враховуються за дебетом відповідного субрахунку рахунку 15 "Капітальні інвестиції".

Після введення в експлуатацію основних засобів раніше понесені витрати списуються з кредиту рахунку 15 "Капітальні інвестиції" у дебет відповідного субрахунку рахунку 10 "Основні засоби".

Основні засоби можуть надійти до підприємства як внесок до статутного капіталу. Собівартість активу у цьому випадку визначається на рівні справедливої вартості, узгодженої засновниками (учасниками).

Приклад. ПАТ «Страхова компанія «ТАС» отримало від підприємства-засновника як внесок до статутного капіталу обладнання. За даними обліку підприємства-засновника первісна вартість обладнання становила 20000 тис. грн., накопичена амортизація необоротного активу – 4000 тис. грн. Справедлива вартість обладнання, погоджена засновниками – 15000 тис. грн..

В реєстрах обліку підприємства ПАТ «Страхова компанія «ТАС» здійснювані операції відображаються записами (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Відображення основних засобів як внеску до статутного капіталу

№	Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
1.	Зареєстрований статутний капітал	46	401	
2.	Одержано об'єкт основних засобів як внесок до статутного капіталу	152	46	15000
3.	Введено в дію обладнання	104	152	15000

Основні засоби можуть бути одержані безоплатно від іншої сторони. Собівартість придбаного активу у цьому випадку визначається на рівні справедливої вартості на дату прийняття на баланс.

В податковому обліку також є певні особливості щодо способу надходження основних засобів та формування їх первісної вартості. Більш детально це наведено у таблиці (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Надходження основних засобів згідно податкового законодавства

№	Спосіб надходження	Норма ПКУ	Порядок формування первісної вартості об'єкта ОЗ
1	2	3	4
1.	Придбання ОЗ	п. 146.5	Первісну вартість об'єкта ОЗ, що придбається, формують такі витрати: — суми, що сплачуються постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); — реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням/отриманням прав на об'єкт основних засобів; — суми ввізного мита; — суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів; — витрати на страхування ризиків доставки основних засобів; — витрати на транспортування, установлення, монтаж, налагодження основних засобів; — фінансові витрати, включення яких до собівартості кваліфікаційних активів передбачено П(С)БО;

			— інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою
2.	Придбання об'єктів ОЗ, зобов'язання з розрахунків за якими визначені загальною сумою	п. 146.7	Первісна вартість об'єктів ОЗ, зобов'язання з розрахунків за якими визначені загальною сумою за декілька об'єктів, обчислюється шляхом розподілу цієї суми пропорційно звичайній ціні окремого об'єкта основних засобів
3.	Самостійне виготовлення ОЗ	п. 146.6	Первісна вартість об'єкта ОЗ збільшується на суму всіх виробничих витрат, здійснених платником податку, що пов'язані з виготовленням та введенням в експлуатацію об'єкта ОЗ, а також витрат на виготовлення об'єкта ОЗ (без урахування ПДВ, якщо платник податку на прибуток зареєстрований платником ПДВ)
5.	Отримання об'єкта ОЗ в обмін на:		
-	подібний об'єкт	п.146.9	Первісна вартість об'єкта ОЗ, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює вартості переданого об'єкта ОЗ, яка амортизується, за вирахуванням сум накопиченої амортизації, але не вище звичайної ціни об'єкта ОЗ, отриманого в обмін

Продовження табл.2.7

1	2	3	4
-	неподібний об'єкт	п. 146.10	Первісна вартість об'єкта ОЗ, отриманого в обмін на неподібний об'єкт, дорівнює вартості переданого об'єкта ОЗ, що амортизується, за вирахуванням сум накопиченої амортизації, збільшеній/зменшеній на суму коштів чи їх еквівалента, що була передана/отримана під час обміну, але не вище звичайної ціни об'єкта ОЗ, отриманого в обмін
6.	Безоплатне отримання ОЗ	п. 144.1, п.п. 136.1.21	Безоплатно отримані ОЗ, зважаючи на відсутність витрат, пов'язаних з їх придбанням (п 144.1 ПКУ), не підлягають «податковій» амортизації. Тому «податкова» первісна вартість за такими ОЗ не визначається — відповідної норми в ПКУ немає. Зауважимо: за безоплатно отриманими ОЗ платнику податків згідно з п.п. 136.1.21 ПКУ в податковому обліку доведеться «рівномірно» відображати доходи — у сумі, пропорційній нарахованій в бухгалтерському обліку амортизації. Виняток, мабуть, становлять безоплатно отримані об'єкти, перелічені в останньому абзаці п. 144.1 ПКУ, які підлягають амортизації в податковому обліку з одночасним «рівномірним» визнанням доходів згідно з п. 137.17 ПКУ. Водночас у податковому обліку згідно з п. 146.1 ПКУ дозволяється амортизувати витрати на ремонти та поліпшення безоплатно отриманих ОЗ

Вибуття основних засобів може відбуватись внаслідок безоплатної передачі, невідповідності критеріям визнання активом, ліквідації, вибуття для продажу. При цьому вартість активу списується з балансу підприємства, а сума дооцінки даного активу, як зазначалось вище, списується на рахунок нерозподіленого прибутку [101].

При безоплатній передачі чи ліквідації основних засобів їх списання з балансу відображають в регістрах бухгалтерського обліку, використовуючи рахунок 976 "Списання необоротних активів". Крім того, податкове законодавство операції з ліквідації чи безоплатної передачі необоротних активів прирівнює до операцій продажу, а значить підприємство повинно нарахувати податкове зобов'язання з ПДВ на залишкову вартість необоротних активів, що вибувають. Сума податкового зобов'язання з ПДВ відображається за дебетом 976 "Списання необоротних активів".

В результаті перевищення вартості списання ліквідованих необоротних активів над доходами від їх ліквідації чи навпаки буде визначено відповідно збиток або прибуток від ліквідації.

Слід зауважити, що прибуток або збиток від вибуття необоротних активів є результатом іншої діяльності підприємства.

Наприклад, ПАТ «Страхова компанія «ТАС» ліквідує об'єкт основних засобів внаслідок його фізичного зносу. Первісна вартість активу становить 2300 тис. грн., сума зносу на дату ліквідації – 1850 тис. грн., вартість матеріалів, одержаних від ліквідації та ще придатних для експлуатації (за оцінкою реалізації) – 250 тис. грн..

Списання відобразатиметься відповідними записами (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Списання об'єкта основних засобів

№	Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
1.	Списано об'єкт основних засобів в сумі нарахованого зносу	131	10	1850
2.	Списано залишкову вартість активу, що ліквідується	976	10	450

3.	Одночасно на суму ПДВ	976	641	90
4.	Нараховано зарплату робітникам, що залучені до ліквідації активу	976	661	180
5.	Вартість матеріалів, одержаних від ліквідації	201	746	250
6.	Відображено фінансовий результат	746 793	793 976	250 630, 720

Кореспонденція рахунків для відображення операцій з безоплатної передачі необоротних активів аналогічна.

Облікові особливості для основних засобів, які підприємство утримує для того, щоб продати, встановлює П(С)БО 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність".

Якщо керівництвом підприємства підготовлено план продажу необоротних активів і їх продаж, як очікується, буде завершено протягом року з дати прийняття такого рішення, то такі необоротні активи слід визнати такими, що утримуються для продажу.

Діючим Планом рахунків для обліку цих об'єктів призначено субрахунок 286 "Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу" до рахунку 28 "Товари".

Таким чином, якщо основні засоби або інші необоротні активи вибувають з експлуатації внаслідок невідповідності критеріям визнання активом через зберігання для реалізації протягом дванадцяти календарних місяців, то їх слід перекласифікувати зі складу необоротних до оборотних активів. Крім того визнані необоротні активи утримуваними для продажу відображаються у бухгалтерському обліку за найменшою з двох величин – балансовою вартістю або чистою реалізаційною вартістю [80]. При первісному визнанні і оцінці на звітну дату сума перевищення залишкової вартості об'єкта над його справедливою вартістю відображається за дебетом 949 "Інші витрати операційної діяльності".

На необоротні активи, утримувані для продажу, у т.ч. необоротні активи, що входять до групи вибуття, амортизація не нараховується.

У разі реалізації об'єктів необоротних активів іншим суб'єктам господарської діяльності різниця між ціною реалізації і балансовою вартістю та іншими витратами, пов'язаними з реалізацією, визначає результат від реалізації.

Облік операцій продажу необоротних активів, утримуваних для продажу, слід вести із застосуванням рахунків 712 "Дохід від реалізації інших оборотних активів" і 943 "Собівартість реалізованих виробничих запасів".

Приклад. ПАТ «Страхова компанія «ТАС» 12 квітня уклало твердий контракт про продаж обладнання. На момент прийняття рішення щодо реалізації активу його справедлива вартість становила 2 900 грн., балансова вартість – 3 100 грн., сума зносу – 4200 грн., сума дооцінки за час експлуатації – 1 150 грн. Передача активу покупцю за 3 200 грн. без ПДВ (3 840 грн., в т.ч. ПДВ) відбулася 20 листопада того ж року. Справедлива вартість не змінювалася. Вартість перевезення було оплачено підприємством у розмірі 552 грн.(в т.ч. ПДВ).

Порядок відображення операцій наступний (табл. 2.9; табл. 2.10):

Таблиця 2.9

Відображення операцій 12 квітня

№	Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
1.	Прийнято рішення про реалізацію основних засобів та переведено актив до складу тих необоротних, які утримують для продажу	286 949	104	3100
2.	Списано суму амортизації	131	104	4200
3.	Списано дооцінку обладнання	423	441	1150

Таблиця 2.10

Відображення операцій 20 листопада

№	Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
1.	Відображено дохід від реалізації обладнання	377	712	3840
2.	Одночасно на суму ПДВ	712	641	620

3.	Списано балансову вартість обладнання	943	286	2900
4.	Списано транспортні витрати	943	631	460
5.	Одночасно на суму ПДВ (при наявності податкової накладної)	641	631	92
6.	Відображено фінансовий результат	791 712	943 791	3360 3200

Деякі особливості податкового законодавства щодо вибуття основних засобів наведені у поданій нижче таблиці (табл. 2.11).

Оскільки в сучасних умовах, за наявності на підприємствах великої кількості об'єктів основних засобів, неможливе ефективне розв'язання задач їх обліку шляхом ручного способу обробки облікової інформації, перед підприємством постає питанням автоматизації обліку основних засобів. Сприятливим фактором автоматизації є стабільність облікової інформації, що формується на підприємстві. Це, в свою чергу, створює умови для її багатократного використання і тим самим сприяє підвищенню ефективності застосування ЕОМ на цій ділянці облікової роботи. Характерною для розв'язання задач даної ділянки обліку є можливість одержання на ЕОМ повного комплексу облікових реєстрів, необхідних для організації раціонального управління основними засобами підприємства.

Таблиця 2.11

Вибуття основних засобів згідно податкового законодавства

№	Спосіб вибуття ОЗ	Норма ПКУ	Порядок здійснення операцій з об'єктом ОЗ
1	2	3	4
1.	Продаж ОЗ	пп. 146.13, 146.14	У податковому обліку відображається результат від продажу об'єкта ОЗ. При цьому: сума перевищення доходів від продажу над балансовою вартістю об'єкта ОЗ включається до доходів, а сума перевищення балансової вартості об'єкта ОЗ над доходами від його продажу — до витрат
2.	Ліквідація (руйнування, викрадення) ОЗ	пп. 146.16, 144.2	У звітному періоді ліквідації (руйнування, викрадення) об'єкта така, що амортизується (первісна, п.п. 14.1.19 ПКУ), вартість об'єкта ОЗ, який ліквідується (за вирахуванням суми накопиченої амортизації), відноситься на витрати періоду.

		Також до витрат періоду включаються й витрати, пов'язані з ліквідацією об'єкта ОЗ
--	--	---

Метою рішення задачі "облік основних засобів" є забезпечення бухгалтерії і керівництва базового підприємства ПАТ «Страхова компанія «ТАС» інформацією, необхідною для своєчасного контролю за надходженням, наявністю та збереженням кожного інвентарного об'єкта основних засобів, їх раціональним використанням.

Особливістю ведення обліку за допомогою АРМБ функція обробки даних відділяється від користувача і здійснюється в формі, не доступній для людського сприйняття.

Тому виникає необхідність відображення вихідної інформації, яка міститься на машиночитаемому носії, в вигляді, придатному для сприйняття і використання обліковим персоналом. Відображення вихідної облікової інформації в умовах застосування АРМБ здійснюється в реальному масштабі часу, тобто спостерігається зближення процесів формування, відображення і використання вихідної інформації.

Вихідною інформацією бухгалтерського обліку є обліково-звітні показники, необхідні для контролю і аналізу господарської діяльності підприємства, підготування управлінських рішень, а також для підготування інформації, та використання в цілях підтвердження достовірності облікової інформації і контроль функціонування АРМБ. До вихідної облікової інформації також відноситься інформація, призначена для використання в наступних облікових циклах і для рішення задач на сумісних АРМ.

При автоматизації бухгалтерського обліку основних засобів на базовому підприємстві можуть бути передбачені наступні вихідні документи.

Для відображення інформації про наявність і рух основних засобів по підрозділах, матеріально-відповідальних особах, по групах, видах і підприємству в цілому використовують "Відомість наявності основних засобів по підрозділах і матеріально-відповідальних особах", основною для складання

якої є дані карток обліку основних засобів, форма яких представлена в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Відомість наявності основних засобів по підрозділах
Підрозділ бухгалтерія

Інвентарний номер	Найменування основних засобів	Первісна вартість	Дата руху основних засобів		Нарахована сума зносу ОЗ	Причина списування ОЗ
			Введення	Вибуття		
0104	Комп'ютер	2785,00	22/06/06	-	502,50	-
0122	Принтер HP LJ 2500	1450,00	13/07/06	-	220,60	-
0139	Копір Canon 1830i	1800,00	20/07/06	-	183,30	-

Бухгалтер здійснює контроль за наявністю основних засобів на місцях експлуатації, а також в цілому по підприємству.

Для нарахування і розподілу амортизаційних відрахувань по кодах витрат формують Відомості нарахування амортизаційних відрахувань, форма якої наведена в таблиці 2.13. на її основі бухгалтер здійснює аналіз і контроль правильності формування кодів норм амортизаційних відрахувань, правильності застосування поправочних коефіцієнтів, суми нарахованої амортизації і правильності формування залишкової вартості. Контроль за станом основних засобів здійснюється шляхом перегляду залишкової вартості і нарахованого зносу на необхідну дату.

Таблиця 2.13

Відомості нарахування амортизаційних відрахувань

Підрозділ	МВО	Група ОЗ	Вид основних засобів	Інвентарний номер	Найменування об'єкту	Первісна вартість	Код норми амортизаційних відрахувань
1	2	3	4	5	6	7	8
Бухгалтерія	Вінник С.О.	IV	Комп'ютер	0104	Комп'ютер Celeron 2,26 GHz	2785,00	4
Бухгалтерія	Вінник С.О.	IV	Принтер	0122	Принтер HP LJ 2500	1450,00	4
Бухгалтерія	Вінник С.О.	IV	Копір	0139	Копір Canon 1830i	1800,00	4

Продовження таблиці 2.13

Відсоток відрахування амортизац. відрахувань	Поправочний коефіцієнт	Сума амортизаційних відрахувань	Код витрат		Сума зносу з початку експлуатації	Залишок вартості основних засобів
9	10	11	12		13	14
15%	-	417,75	104		502,50	2282,50
15%	-	217,50	104		220,60	1229,40
15%	-	270,00	104		183,30	1616,70

Отже, застосування інформаційної системи дозволяє автоматизувати всі задачі обліку наявності, надходження та вибуття основних засобів, що спрощує та полегшує їх облік та підвищує його оперативність і достовірність.

Покращення стану автоматизації бухгалтерського обліку дозволить підійти по новому до формування облікової інформації, знизити трудомісткість обробки інформації, підвищити оперативність доступу бухгалтерського апарату до оброблювальної інформації. Тобто було б доцільно застосовувати таку форму ведення бухгалтерського обліку, яка б характеризувалася :

- автоматизованою фіксацією всіх облікових даних на машинних носіях, автоматизацією документування;
- систематизацією, узагальненням і відображенням даних бухгалтерського обліку;
- відображенням вихідних даних у вигляді друкованих документів;
- забезпеченням по запиті користувача кодування будь-якого результативного показника з вказанням порядку проведених в машині розрахунків і всієї вихідної інформації, яка використовується для розрахунків;
- автоматизованим контролем вихідної інформації;
- забезпеченням зберігання, виявлення і недопущення несанкціонованого доступу до облікової інформації;

- оперативним управлінням фінансовими, матеріальними ресурсами підприємства;
- здійсненням аналізу даних по мірі їх введення.

Дослідивши стан організації і методики обліку основних засобів в ПАТ «Страхова компанія «ГАС» можна запропонувати наступні напрямки їх удосконалення:

1. На досліджуваному підприємстві пропонується встановити чіткі правила документообігу і технологію обробки облікової інформації. Для удосконалення обробки первинних документів ПАТ «Страхова компанія «ГАС» було складено графік документообігу з обліку основних засобів (табл. 2.14), що забезпечить ефективну реалізацію прийнятої облікової політики.
2. Для вдосконалення організації документування господарських операцій пропонується посилити контроль з боку бухгалтерської служби за дотриманням порядку обліку основних засобів (наявність інвентарних номерів на об'єктах) та порядком заповнення первинних документів (зокрема, інвентарних карток).

Таблиця 2.14

Графік документообігу з обліку основних засобів

Назва документа	Створення документа					Перевірка документа				Обробка документа		Передача в архів			
	к-ть примірників	за виписку відповідальний	за оформлення відповідальний	за виконання (використання) відповідальний	виконання (використання) термін	відповідальний за перевірку	за подання відповідальний	подання, кому порядок	термін подання, куди	виконавець	виконання термін	в бухгалтерію	граничний термін подання	виконавець	зберігання
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
ОЗ-1 Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів	1	Бухгалтер І категорії	МВО	МВО	Термін служби ОЗ	гол. бухгалтер	МВО	Подає МВО гол. бухгалтеру	При надходженні ОЗ в бухгалтерію	Бухгалтер І категорії	1 день	день списання ОЗ	гол. бухгалтер	3 роки	
ОЗ-3 Акт на списання основних засобів	1	Бухгалтер І категорії	МВО	МВО	-	гол. бухгалтер	МВО	Подає МВО гол. бухгал-	При списанні ОЗ в	Бухгалтер І категорії	1 день	день списання ОЗ	гол. бухгалтер	3 роки	

								теру	бухгал- терію					
ОЗ-6 Інвентарна картка обліку основних засобів	1	Бух- галтер I кате- горії	Бух- галтер I кате- горії	МВО	-	гол. бух- галтер	МВО	Подає МВО гол. бухгал- теру	При надход- женні ОЗ в бухгал- терію	Бух- галтер I кате- горії	1 день	день спи- сання ОЗ	гол. бух- галтер	3 роки

3. Форми первинних документів по обліку основних засобів на досліджуваному підприємстві для вдосконалення організації документообігу необхідно привести в відповідність до чинного законодавства. Для цього було досліджено, які первинні документи не відповідають встановленим законодавством формам. Так в ПАТ «Страхова компанія «ТАС» використовуються форми інвентарних карток, що затверджені ще в СРСР. Необхідно застосовувати інвентарні картки згідно Наказу Мінстату «Про затвердження типових форм первинного обліку».

Типові форми ОЗ-6 "Інвентарна картка обліку основних засобів" та ОЗ-1 "Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів", затверджених наказом Мінстату України № 352 від 29.12.95 р., не відповідають вимогам сучасного обліку. Необхідно ввести до форм ОЗ-1 та ОЗ-6 додаткову інформацію: термін корисного використання об'єкту; ліквідаційну вартість; справедливую вартість; вартість, що амортизується; метод амортизації, у разі зміни якого вносити помітки про це, а також суми дооцінки та уцінки об'єкту. Доповнення зазначених типових форм первинних документів переліченими реквізитами значно підвищить їх інформативність.

4. Для вдосконалення організації роботи облікового апарату ПАТ «Страхова компанія «ТАС», враховуючі постійні зміни у законодавстві, пропонується розробити чіткий графік підвищення кваліфікації робітників цієї служби.

5. Для вдосконалення звітності по основним засобам пропонується на підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ТАС» розробити внутрішню звітність, в якій би відображалися основні показники ефективності використання основних засобів. В цій звітності повинні відображатись такі показники – фондівдача, фондомісткість, рентабельність. Вони повинні розраховуватись як на загальну суму основних засобів, так і по їх видах в розрізі кожного кварталу.

Отже, в цілому на підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ТАС» організація та стан бухгалтерського обліку операцій з основними засобами відповідає всім вимогам ведення бухгалтерського обліку згідно національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

2.3. Організаційно-інформаційна модель контролю та аналізу основних засобів суб'єкта господарювання

Організаційно-інформаційна модель аналізу і контролю є засобом формалізації фінансового аналізу і контролю та розробляється в двох напрямках:

- Розробка та регламентація інформаційного забезпечення аналізу і контролю.
- Розробка плану організації аналітичної роботи.

Стандартна організаційно-інформаційна модель аналізу і контролю основних засобів складається з шести взаємопов'язаних блоків(табл. 2.11).

I Блок Мета і завдання аналізу основних засобів

Мета аналізу основних засобів – оцінити забезпеченість підприємства і його структурних підрозділів основними засобами і рівень їх використання по узагальнюючих і часткових показниках, а також встановити причини їх зміни, розрахувати вплив використання основних засобів на обсяг товарообороту і інші показники, виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів

II Блок. Об'єкти та суб'єкти контролю і аналізу основних засобів.

До об'єктів відносять:

- основні засоби підприємства за їх видами у натуральному вигляді;
- вартість основних засобів в цілому та за їх видами;
- вартість основних засобів за структурними підрозділами.
- фактори, що впливають на величину основних засобів та ефективність їх використання, ефективність господарювання підприємства;
- функції управління, а саме: організація, облік, аналіз та контроль.

Суб'єкти:

- Керівники структурних одиниць.
- Керівники функціональних підрозділів.
- Бухгалтерські, економічні, фінансові служби підприємства.

➤ Працівники державних контролюючих органів

Таблиця 2.11.

Організаційно-інформаційна модель аналізу і контролю основних засобів підприємства

Мета і завдання аналізу і контролю основних засобів	
1.1. Мета	1.2. Завдання
<ul style="list-style-type: none"> • мета аналізу основних засобів – оцінити забезпеченість підприємства і його структурних підрозділів основними засобами і рівень їх використання по узагальнюючих і часткових показниках, а також встановити причини їх зміни, розрахувати вплив використання основних засобів на обсяг товарообороту і інші показники, виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів • мета контролю основних засобів - перевірка правильності, достовірності та неупередженості інформації про основні засоби підприємства, повноти та своєчасності відображення її в обліку 	<p>Аналізу</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аналіз формування прибутку • Визначення тенденцій розвитку матеріально-технічної бази підприємства • оцінка динаміки основних засобів підприємства в цілому і за видами • аналіз їх наявності та руху основних засобів • оцінка якісного і технічного стану основних засобів • аналіз ефективності використання основних засобів • визначення напрямів підвищення технічного рівня підприємства • обчислення резервів підвищення ефективності використання основних засобів <p>Контролю</p> <ul style="list-style-type: none"> • Перевірка реальності кожного запису на аналітичних рахунках до рахунку 10 "Основні засоби" • Перевірка достовірності формування інформації про основні засоби згідно з чинними нормативами; • Встановлення фактів неправильного обчислення і відображення у звітності даних основні засоби; • Вжиття заходів щодо реалізації матеріалів перевірки; • Перевірка складання фінансової звітності за формою 1 "Баланс" і формою 5 "Примітки до фінансової звітності";

Продовження табл. 2.11

2. Об'єкти і суб'єкти аналізу і контролю основних засобів	
2.1. Об'єкти	2.2. Суб'єкти
<ul style="list-style-type: none"> • основні засоби підприємства за їх видами у натуральному вигляді; • вартість основних засобів в цілому та за їх видами; • вартість основних засобів за структурними підрозділами. • фактори, що впливають на величину основних засобів та ефективність їх використання, ефективність господарювання підприємства 	<p>Аналізу</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вищі посадові особи підприємства • Економічні служби підприємства • Керівники функціональних та структурних підрозділів підприємства • Власники та акціонери. • Зовнішні користувачі інформації <p>Контролю</p> <ul style="list-style-type: none"> • Особи та органи, що мають повноваження здійснення контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, та мають право втручатись в його оперативну діяльність і притягувати винуватців до відповідальності.
3. Система економічних показників аналізу і контролю основних засобів	
3.1. Абсолютні вартісні показники, джерелом яких є облік	3.2. Відносні показники, які є наслідком аналітичної обробки облікової інформації
<ul style="list-style-type: none"> • Абсолютна величина основних засобів в цілому та за їх видами • Залишки основних засобів підприємства • Абсолютні показники динаміки основних засобів 	<ul style="list-style-type: none"> • Відносні показники структури основних засобів • Відносні показники динаміки основних засобів • Відносні показники якісного стану основних засобів • Відносні показники ефективності використання основних засобів (коефіцієнти рентабельності основних засобів, фондовіддачі фондомісткості тощо)
4. Інформаційне забезпечення аналізу і контролю основних засобів	
4.1. Зовнішня інформація	4.2. Внутрішня інформація
<ul style="list-style-type: none"> • Правова • Нормативна • Довідкова 	<ul style="list-style-type: none"> • Планова • Фактографічна

Продовження таблиці 2.11

5. Методичні прийоми обробки первинної (вхідної) інформації	
5.1. Аналізу	5.2. Контролю
<p>Економіко-логічні методи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Групування • Порівняння • Розрахунок відносних показників • Розрахунок середніх показників • Деталізація • Елімінування <p>Економіко-математичні методи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Методи обробки динамічних рядів • Методи регресійно-кореляційного аналізу 	<ul style="list-style-type: none"> • Техніко-економічні розрахунки • Нормативна перевірка • Документальна перевірка • Зустрічна перевірка • Взаємний контроль змісту різних документів; • інвентаризація; • контрольне замірювання; • контрольний запуск сировини, матеріалів у виробництво;

<ul style="list-style-type: none"> • Методи моделювання 	<ul style="list-style-type: none"> • перевірка якості сировини і матеріалів; • експертна оцінка; • службове розслідування
6. Узагальнення і реалізація результатів аналізу і контролю основних засобів	
6.1. Узагальнення результатів	6.2. Реалізація результатів
<p style="text-align: center;">Аналізу</p> <ul style="list-style-type: none"> • систематизація інформації на базі групування; • кількісна оцінка втрачених можливостей; • кількісна оцінка резервів підвищення ефективності використання основних засобів; • розробка варіантів заходів щодо підвищення ефективності використання основних засобів. • Розробка багатоваріантних заходів щодо поліпшення структури основних засобів діяльності підприємства у майбутньому періоді • Оформлення результатів аналізу і передача їх в управлінські структури для реалізації запропонованих заходів <p style="text-align: center;">Контролю</p> <ul style="list-style-type: none"> • Групування і синтезування виявлених недоліків; • узагальнення і викладення результатів в акті ревізії. 	<p style="text-align: center;">Аналізу</p> <ul style="list-style-type: none"> • Оцінка заходів поліпшення структури та ефективності використання основних засобів підприємства • Вибір оптимального варіанту заходів щодо поліпшення структури та ефективності використання основних засобів підприємства • Прийняття рішення щодо реалізації обраного варіанту заходів • Доведення прийнятого рішення до виконавців <p style="text-align: center;">Контролю</p> <ul style="list-style-type: none"> • Документування результатів проміжного контролю. • Аналітичне групування. • Слідчо-юридичне обґрунтування. • Систематизоване групування. <p>Прийняття рішень та контроль їх виконання.</p>

- Адміністрація підприємства
- Державні органи, фіскальна служба.
- Власники підприємства.
- Зовнішні користувачі фінансової інформації

III Блок. Система показників аналізу і контролю основних засобів:

Для здійснення аналізу використовують певні показники. Будь-який показник являє собою кількісну характеристику явищ, процесів, операцій у просторі і часі. Будь-який показник має дві ознаки: розмірність та характеристику певного явища. Сукупність взаємопов'язаних показників, що характеризують господарську діяльність, яка здійснюється у визначених умовах, просторі і часі, являє собою систему показників. Використання системи показників забезпечує комплексний аналіз діяльності підприємства.

Всі показники можна розподілити на:

- вартісні та натуральні;
- об'ємні та питомі;

- абсолютні та відносні;
- кількісні та якісні.

Будь-які показники конкретизуються у відповідності з об'єктами аналізу і контролю. Тому розглянемо, які показники необхідні для аналізу основних засобів.

Отже, натуральні показники відображають об'єкт у різних фізичних одиницях вимірювання. Це, насамперед, обсяг основних засобів по видам; кількість видів основних засобів; надходження та вибуття основних засобів; термін використання одиниці обладнання; розмір торговельних площ в натуральних вимірниках (одиницях, штуках, м² тощо).

Серед вартісних показників, які відображають грошову оцінку об'єкта дослідження, слід виділити обсяг основних засобів в цілому, по групам у грошовому вимірі; вартість основних засобів, що надійшли чи вибули; вартість їх зносу (амортизації), інших основних засобів тощо.

В свою чергу вартісні та натуральні показники бувають абсолютними та відносними. Абсолютні відображають об'єкт у натуральних, вартісних чи питомих одиницях, а відносні - відображають вивчений об'єкт в процентах, коефіцієнтах, індексах (наприклад, індекс фондвіддачі).

Об'ємні показники являють собою первинне відображення вивчених господарських явищ і процесів з точки зору їх обсягу, складу і т.д. До них відноситься величина наявних основних засобів. Питомі показники є вторинними, похідними від відповідних об'ємних показників. До питомих показників відносять фондвіддачу, фондомісткість, рентабельність основних засобів.

Кількісні показники пов'язані зі зміною об'єктів, що аналізуються, і можуть бути виражені як у вартісних, так і в натуральних вимірниках.

Якісні - відображають існуючі особливості окремих об'єктів і використовуються для відображення рівня розвитку явища. До них відносяться всі питомі та відносні показники.

IV Блок. Інформаційне забезпечення аналізу і контролю основних засобів.

Склад та якість інформації, яка залучається до аналізу і контролю, мають певну роль в забезпеченні дійовості аналізу і контролю основних засобів.

Управління не обмежується тільки економічними даними, а широко використовує технічну, технологічну та іншу інформацію. Воно базується на системі інформації, яка лежить в основі оптимальних управлінських рішень. Створення раціонального потоку інформації повинно спиратися на певні принципи, а саме:

Джерелами інформації для аналізу і контролю основних засобів можуть бути: правові; планові; нормативно-довідкові.

До *правових джерел* інформації відноситься законодавство України і директивні документи. Це, по-перше, закони України, які регулюють господарську та фінансову діяльність підприємства, і, по-друге, постанови Кабінету міністрів України, накази Президента, листи Міністерств і Відомств, Національного банку України.

Нормативно-довідковими джерелами є збірники галузевих та відомчих документів, міжгалузевих нормативів, преїскуранти або прайс-листи.

Планові джерела включають фінансовий план підприємства, бізнес-план, будь-які плани, що розробляються на підприємстві (перспективні, поточні, оперативні), а також нормативні матеріали, кошториси, проектні завдання тощо.

Інформаційним забезпеченням аналізу основних засобів є:

- облікова (бухгалтерська і статистична) інформація;
- позаоблікова інформація;
- дані оперативного обліку.

Облікова інформація про основні засоби знаходить своє відображення в формі №1 бухгалтерської звітності - «Баланс підприємства». Основні засоби показуються в ньому трьома позиціями: залишкова вартість, знос основних засобів та первісна вартість. Слід зауважити, що вся бухгалтерська облікова інформація отримується методами суцільного і безперервного спостереження, суворого документування і систематизації.

Також інформаційною базою аналізу і контролю є матеріали бухгалтерського обліку такі як обігові відомості з рахунку 10 «Основні засоби», та форми первинного обліку.

Економічний аналіз є основним інструментом контролю і, використовуючи дані спостережень за процесами діяльності підприємства, дозволяє встановити випадки відсутності контролю за окремими сторонами різних ділянок підприємства або його неповноти. Використовуючи дані контролю в процесі аналізу дає можливість не тільки встановити порушення, але і виявити причини недоліків в здійсненні контролю. Завдяки вищесказаному виникає можливість на основі вивчення цих причин приймати міри щодо їх ліквідації.

Головним елементом обробки даних контролю є економічна інформація. Економічна інформація – це сукупність відомостей, які характеризують операційну і іншу господарську діяльність. Розглянемо класифікацію економічної інформації та джерела, що застосовуються для аналізу і контролю основних засобів в табл. 2.15.

Як видно з таблиці економічна інформація класифікується за різними класифікаційними ознаками, що в свою чергу мають різне застосування при аналізі і контролі основних засобів базового підприємства.

Таблиця 2.15

Класифікація економічної інформації

Ознака класифікації	Вид інформації	Джерела, що застосовуються для контролю основних засобів
1. За ступенем пізнавальності	-нова; -релевантна.	-Акт інвентаризації, Інвентаризаційний опис; -Фінансова звітність («Баланс», «Додатки до фінансової звітності», Закони України, П(С)БО)
2. За способом відображення	-текстова; -цифрова; -алфавітна; -графічна.	-Облікова політика, Договір купівлі-продажу, Свідоцтва на право користування, ліцензії, технічний паспорт, Протокол про внесення ОЗ до статутного капіталу, Акти прийому-передачі об'єктів ОЗ (ф. ОЗ-1), Акт ліквідації ОЗ (ф. ОС-4), Акт вводу об'єкта в експлуатацію, Інвентарні картки (Ф. ОЗ-10), Інвентарна книга, Опис, Головна книга. -Відомість нарахування амортизації, Відомість розподілу амортизаційних відрахувань та машинограми, розрахунково-платіжні документи. -Інвентаризаційний опис по ОЗ -креслення, схеми, графіки.
3. За ознаками обробки:	-оброблювана; -необроблю-	- Рахунки-фактури, накладні, Акти прийому-передачі об'єктів ОЗ (ф. ОЗ-1), Акт ліквідації ОЗ (ф. ОЗ-4), Акт вводу об'єкта в експлуатацію, Інвентарні картки (Ф. ОЗ-10), машинограми, Відомість нарахування амортизації, Відомість розподілу амортизаційних відрахувань,

	вана.	- Бухгалтерська та статистична звітність.
4. За ступенем інформаційної деталізації об'єктів:	-аналітична; -синтетична.	- аналітичні рахунки за кожним об'єктом основних засобів; - синтетичні рахунки по основним засобам
5. Щодо об'єкта аналізу:	-внутрішня; -зовнішня; -оперативна; -поточна;	- Технічний паспорт, Протокол про внесення ОЗ в статутний капітал, Акти прийому-передачі об'єктів ОЗ (ф. ОЗ-1), Акт ліквідації ОЗ (ф. ОЗ-4), Акт вводу об'єкта в експлуатацію, Інвентарні картки (Ф. ОЗ-10), машинограми, Відомість нарахування амортизації, Відомість розподілу амортизаційних відрахувань - Договір купівлі-продажу, Свідоцтва на право користування, ліцензії, рахунки-фактури, накладні (ф. ОЗ-2), -Рахунки-фактури, накладні (ф. ОЗ-2), Акти прийому-передачі об'єктів ОЗ (ф. ОЗ-1), Акт ліквідації ОЗ (ф. ОЗ-4), Акт вводу об'єкта в експлуатацію, Інвентарні картки (ф. ОЗ-10), машинограми, Відомість нарахування амортизації, -Відомість розподілу амортизаційних відрахувань, Головна книга, бухгалтерська та статистична звітність.

Інформаційне забезпечення господарського механізму ускладнюється відповідно до зростання майнового потенціалу в умовах ринкових відносин та прискорення науково-технічного прогресу. Передусім збільшуються обсяги економічної інформації про діяльність підприємства та способи її обробки, виходячи з технологічних можливостей базового підприємства.

V Блок. Методи обробки економічної інформації:

- економіко-логічні методи: метод порівняння, групування, середніх величин, метод елімінування (метод ланцюгових підстановок, перерахунок планових показників, метод різниць, розрахунок відносних величин), балансовий метод, органолептичний і документування;
- економіко-математичні методи: графічні методи, кореляційний та регресійний аналіз, лінійне програмування, матричні методи.

Порівняння – найбільш розповсюджений метод аналізу, спрямований на встановлення схожості або розбіжності предметів та явищ. Один із випадків його використання, коли порівнюється наявність основних засобів на початок і кінець періоду.

Групування – передбачає класифікацію явищ, процесів і факторів, що їх обумовлюють. В основі групування лежить вибір класифікаційної ознаки, наприклад, групування основних засобів за функціональним призначенням.

Балансовий метод – застосовується для аналізу структури, пропорцій та співвідношень складових об'єкту, що досліджується. Його можна використати тільки при умові, що між пов'язаними показниками існує функціональна залежність. Балансовий метод використовується при аналізі руху основних засобів.

Методи кількісної оцінки впливу факторів на зміну результативного показника – до нього належить метод ланцюгових підстановок, який полягає в отриманні ряду проміжних значень результативного показника шляхом послідовної заміни базисних значень факторних показників їх звітними значеннями. Даний метод використовується при визначенні впливу зміни середньої вартості основних засобів і обсягу реалізованої продукції на зміну фондівіддачі.

В системі контролю передбачаються свої власні методичні прийоми дослідження ефективності використання основних засобів, зокрема органолептичні методи: інвентаризація, контрольні заміри, експертизи тощо, документальні методи: дослідження документів за формою та змістом, камеральні перевірки, логічні перевірки тощо, розрахунково-аналітичні методи: методи економічного аналізу, методи узагальнення тощо.

Економіко-математичні прийоми виникли на підставі інтеграції економічної теорії та прикладної математики, інших математичних дисциплін. До таких методів можна віднести графічні методи, кореляційний та регресійний аналіз, лінійне програмування, матричні методи тощо.

VI Блок. Методичні прийоми узагальнення та реалізації результатів аналізу і контролю.

Методичні прийоми узагальнення:

- систематизація інформації на базі групування;
- кількісна оцінка втрачених можливостей;

- кількісна оцінка резервів підвищення ефективності використання основних засобів;
- розробка варіантів заходів щодо підвищення ефективності використання основних засобів.

Методичні прийоми реалізації:

- вибір оптимального варіанту заходів;
- прийняття управлінських рішень та доведення їх до виконавців;
- розробка системи контролю за виконанням управлінських рішень.

Значення аналізу та контролю операцій з основними засобами в тому, що вони є необхідною умовою управління технічним розвитком підприємства.

Таким чином, для аналізу і контролю основних засобів підприємств застосовується досить широка система методів та засобів економічного аналізу і контролю, а також велика кількість показників, як абсолютних, так і відносних, які допомагають визначити основні тенденції розвитку та ефективності використання основних засобів.

Висновки до розділу 2

Облік, аналіз і контроль основних засобів, ефективності та інтенсивності їх використання в підприємствах регулюють нормативні документи, які можна умовно поділити на три напрямки: законодавчі та нормативні документи, що регулюють в цілому підприємницьку діяльність підприємств, сферу державного фінансового контролю; законодавчі та нормативні документи, що регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку підприємствах; законодавчі та нормативні документи, що регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку операцій з основними засобами, ефективності та інтенсивності їх використання в підприємствах.

Дослідивши стан організації і методики обліку основних засобів на досліджуваному підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ТАС» можна запропонувати наступні напрямки їх удосконалення:

- пропонується встановити чіткі правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, для удосконалення обробки первинних документів ПАТ «Страхова компанія «ТАС» було складено графік документообігу з обліку основних засобів, що забезпечить ефективну реалізацію прийнятої облікової політики.

- для вдосконалення організації документування господарських операцій пропонується посилити контроль з боку бухгалтерської служби за дотриманням порядку обліку основних засобів (наявність інвентарних номерів на об'єктах) та порядком заповнення первинних документів (зокрема, інвентарних карток).

- для вдосконалення звітності по основним засобам пропонується на підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ТАС» розробити внутрішню звітність, в якій би відображалися основні показники ефективності використання основних засобів: фондвіддача, фондомісткість, рентабельність. Вони повинні розраховуватись як на загальну суму основних засобів, так і по їх видах в розрізі кожного кварталу.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1. Організація аналізу та контролю основних засобів страхової компанії

Основна мета аналізу основних засобів – оцінити забезпеченість підприємства і його структурних підрозділів основними засобами і рівень їх використання по узагальнюючих і часткових показниках, а також встановити причини їх зміни, розрахувати вплив використання основних засобів на дохід, прибуток, рентабельність та інші показники, виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів.

Ефективність методики аналізу як інструмента управління фінансово-економічної діяльності підприємства залежить від дотримання основних принципів економічного аналізу: науковості, системності, об'єктивності; динамічності; точності; оперативності та прогресивності.

Аналіз основних засобів може здійснюватися за декількома напрямками, розробка яких в комплексі дозволяє дати оцінку структури, динаміки і ефективності використання основних засобів і довгострокових інвестицій. Методика проведення аналізу основних засобів націлена на вибір найдоцільнішого варіанту їх використання і є в сучасних умовах першочерговим об'єктом дослідження.

Завданнями аналізу основних засобів є визначення тенденцій розвитку матеріально-технічної бази підприємства, оцінка динаміки основних засобів підприємства в цілому і за видами, аналіз їх наявності та руху, оцінка якісного і технічного стану основних засобів, аналіз ефективності їх використання, визначення напрямів підвищення технічного рівня підприємства, обчислення

резервів підвищення ефективності використання.

Аналіз основних засобів ставить на меті:

- визначити забезпеченість підприємства та його структурних підрозділів основними засобами, відповідність їх складу та технічного рівня господарській потребі;
- оцінити технічний стан і віковий склад основних засобів, зокрема їх активної частини;
- визначити ступінь ефективності використання основних засобів за узагальнюючими показниками та вплив факторів на зміну цих показників;
- виявити резерви підвищення фондоддачі та шляхи їх мобілізації;
- збільшення доходу та прибутку за рахунок поліпшення використання основних засобів.

Завданнями аналізу є встановлення:

- забезпеченості основними засобами, тобто: відповідності величини, складу та технічного рівня засобів, потребі у них, виконання завдань щодо їх оновлення та збільшення;
- технічного стану;
- ступеня використання основних засобів та чинників, що вплинули на нього; повноти використання парку обладнання;
- впливу використання обладнання на доходи;
- резервів збільшення обсягів діяльності за рахунок покращання використання основних засобів та обладнання.

Вибір напрямку аналізу і аналітичних завдань, які вирішуються визначаються потребами управління. Аналіз структурної динаміки основних засобів, їх амортизації, інвестиційний аналіз складають зміст фінансового аналізу. Оцінка ефективності використання основних засобів і витрат по їх експлуатації відноситься до управлінського аналізу, хоча чіткої межі між цими видами аналізу не існує.

Основні напрями та завдання аналізу основних засобів наведено на

рисунок 3.1.

Рис. 3.2. Основні напрями та завдання аналізу основних засобів

Таким чином, можна відзначити, що основні напрямки аналізу

стосуються питань обсягів, структури та динаміки основних засобів, забезпеченості підприємств засобами та їх технічного стану, ефективності використання всіх основних засобів та обладнання.

Враховуючи принцип системного підходу, в процесі економічного аналізу на різних рівнях менеджменту виділяють такі завдання:

- аналіз обсягу та структури основних засобів і їх відповідності вимогам технічного прогресу та оптимальним параметрам діяльності;
- визначення технічного стану основних засобів, темпів, форм і методів їх оновлення;
- аналіз використання наявного парку устаткування, стану його екстенсивного та інтенсивного завантаження; виявлення внутрішніх резервів поліпшення використання основних засобів;
- розрахунок кінцевих результатів поліпшення використання основних засобів

Загальна модель аналізу основних засобів зображена на рисунку 3.2.

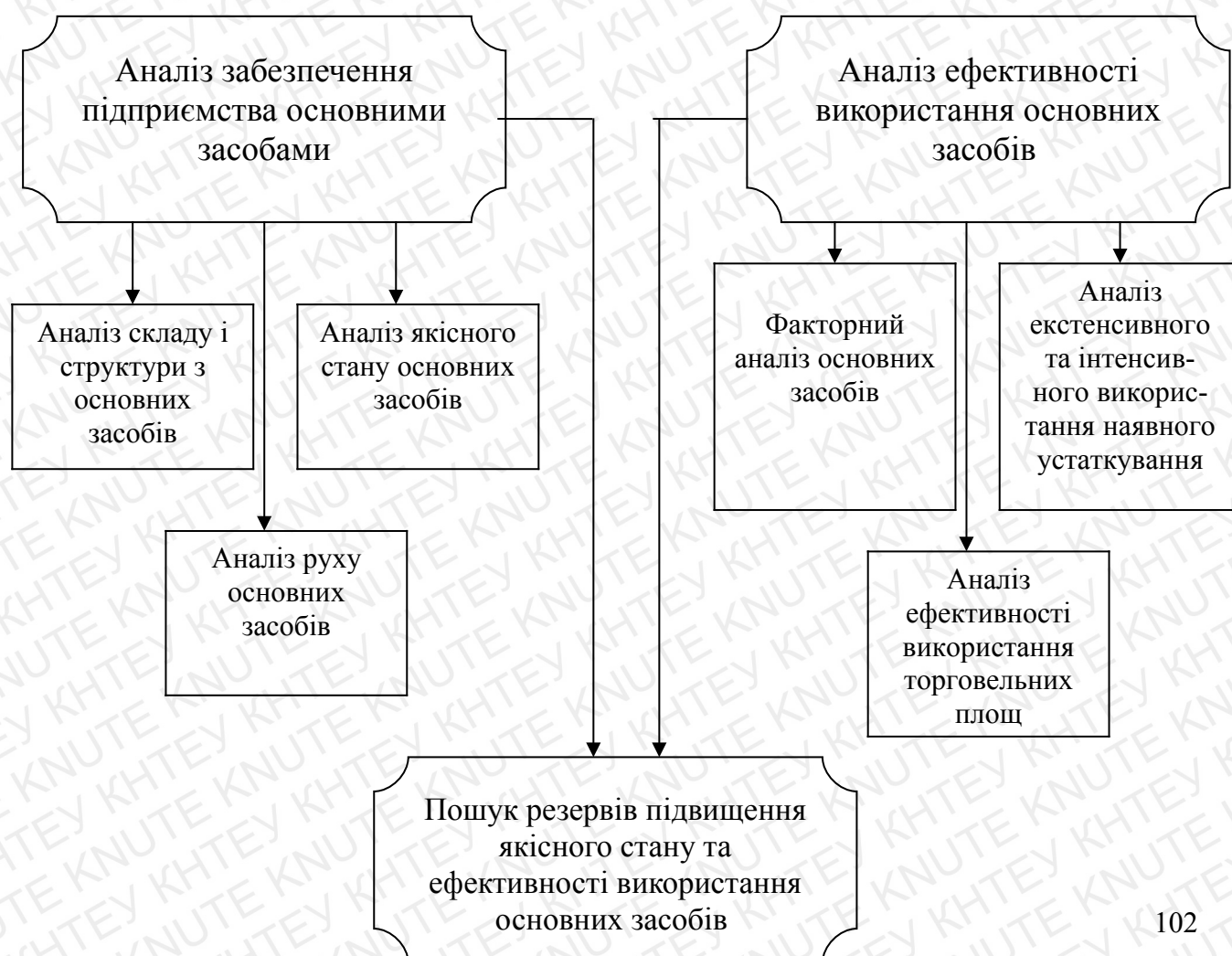

Рис. 3.1. Модель економічного аналізу основних засобів підприємства

Методика контролю є системою способів і прийомів, за допомогою яких здійснюються контрольні-ревізійні процедури з перевірки господарської діяльності підприємства за минулий період. Вона характеризується сукупністю способів вивчення законності, вірогідності, доцільності й документальної обґрунтованості здійснених операцій, виявлення негативних явищ у господарській діяльності підприємства, визначення матеріального збитку. Контрольно-ревізійні процедури господарської діяльності підприємства потрібно здійснювати за встановленим порядком, схемою або розробленим алгоритмом.

Основними завданнями фінансово-господарського контролю є:

- перевірка дотримання порядку реалізації державної політики контролю за використанням підприємствами коштів бюджетів усіх рівнів та позабюджетних засобів, стану обліку і звітності;
- прийняття органами державної контрольної-ревізійної служби обов'язкових до виконання підприємствами рішень за фактами порушень фінансової дисципліни, нецільового використання коштів, несплати податків, зборів (обов'язкових платежів), неподаткових платежів та приховування отриманих доходів;
- звертання органів державної контрольної-ревізійної служби в інтересах держави до судів і арбітражних судів;
- періодичне проведення планових ревізій і перевірок використання бюджетних коштів та позабюджетних засобів, збереження майна, однак не рідше одного разу на три роки;
- встановлення адміністративної відповідальності за недотримання порядку проведення операцій з бюджетними коштами, нецільове використання коштів бюджетів і позабюджетних засобів, за невиконання вимог контрольних органів щодо усунення порушень;
- здійснення фінансового контролю контрольної-ревізійною службою у

взаємодії з органами податкової служби, державного казначейства, суду й прокуратури з метою недопущення паралелізму й дублювання;

- систематичне інформування органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування про факти порушень фінансової дисципліни і внесення пропозицій щодо забезпечення їх усунення та притягнення винних до відповідальності.

Фінансово-господарський контроль виконує такі основні функції: профілактичну, інформаційну і мобілізуючу.

- У ринковому середовищі контролю підлягає вся господарсько-фінансова діяльність підприємства, що спонукає підприємців відповідально ставитися до виконання своїх обов'язків. З іншого боку, ліквідуються умови, які породжують безгосподарність. Контроль у цьому випадку покликаний виявляти подібні явища і сприяти їх ліквідації, реалізуючи при цьому профілактичну функцію.

- Інформаційна функція полягає в тому, що одержана під час контролю інформація є підставою для прийняття відповідних рішень і проведення коригуючих дій, завдяки яким забезпечується нормальне функціонування об'єкта, що перевіряється.

- У процесі контролю виявляють не тільки недоліки, а й позитивні сторони діяльності. Останні як передовий досвід можуть стати надбанням інших суб'єктів господарювання, завдяки чому реалізується мобілізуюча функція контролю.

За суб'єктами фінансово-господарський контроль в Україні поділяється на державний, муніципальний, незалежний і контроль власника (рис. 3.3).

- Державний контроль здійснюють органи державної влади та управління: Рахункова палата України; Державна фіскальна служба України; Державна аудиторська служба України; Державне казначейство України; Фонд державного майна України; Міністерство економіки України; Міністерство фінансів України; Міністерство праці та соціальної політики України; Державний комітет статистики України; Антимонопольний комітет України; Національний банк України, а також спеціалізовані органи контролю:

Рис 3.3. Форми фінансово-господарського контролю

- Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандарт України), Державний митний комітет України, Державний комітет України у справах захисту прав споживачів (Держспоживзахист), Державна інспекція України по контролю за цінами, Державна автомобільна інспекція, Державна пожежна інспекція, Державна санітарна інспекція.
- Муніципальний контроль здійснюють місцеві Ради народних депутатів та їх комісії відповідно до Закону України „Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве регіональне самоврядування” за дотриманням проектів будівництва об’єктів житлово-комунального господарства. Комісії з питань планування, бюджету та фінансів здійснюють контроль за виконанням планів та програм економічного і соціального розвитку й бюджету.

- Незалежний контроль (аудиторський), організований на госпрозрахункових засадах, перевіряє достовірність звітних даних, балансів і водночас надає консультаційні послуги з питань обліку, фінансів, економіки тощо. Такий контроль призначений здебільшого для об'єктів недержавного сектору економіки.

- Контроль власника: відомчий (міністерства, відомства, концерни, асоціації, акціонерні об'єднання) і внутрішньогосподарський (власники підприємств, бухгалтерська і фінансово-економічна служба підприємств) здійснюється контрольо-ревізійними підрозділами міністерств і відомств, що фінансуються за рахунок бюджету, підпорядковується як вищому органу державного фінансового контролю, так і відповідному міністерству чи відомству. Його основною функцією є детальний контроль за правильністю витрачання бюджетних коштів.

- Внутрішньогосподарський фінансовий контроль здійснюється власниками, бухгалтерськими, фінансовими та іншими функціональними службами підприємств. Основна відповідальність за організацію фінансового контролю на кожному підприємстві насамперед покладається на його безпосереднього власника, колективу акціонерів, орендарів та ін., які несуть повну відповідальність за раціональність використання власних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

За періодичністю здійснення контроль поділяється на попередній, поточний (оперативний) і наступний (ретроспективний).

- Попередній контроль здійснюється до виконання господарської операції з метою запобігання незаконним діям, неефективному використанню коштів і прийняттю необґрунтованих рішень. Він застосовується переважно на стадії погодження і затвердження кошторисів, договорів, під час підписання розпорядчих і виконавчих документів на здійснення господарських операцій.

- Поточний (оперативний) контроль має оперативний характер і здійснюється в процесі виконання господарських операцій. Його завданням є оперативне виявлення і своєчасне припинення порушень і відхилень, що

виникли в процесі виконання господарських операцій.

- Наступний (ретроспективний) контроль здійснюється після завершення господарських операцій по закінченні визначеного звітного періоду. Мета його полягає у встановленні правильності, законності і економічній доцільності здійснених господарських операцій, виявленні недоліків в роботі підприємства, фактів безгосподарності й крадіжок.

За інформаційним забезпеченням розрізняють документальний і фактичний контроль.

- Документальний контроль полягає у встановленні суті і достовірності господарської операції за даними первинної документації, облікових регістрів і звітності, у яких вона знайшла відображення в бухгалтерському, оперативному й статистичному обліку.

- Фактичний контроль полягає у встановленні реального (дійсного) стану об'єкта за допомогою зважування, лічби, вимірювання, лабораторних аналізів тощо. До об'єктів фактичного контролю відносять: гроші готівкою в касі, основні засоби, нематеріальні активи, МШП.

Фактичний і документальний контроль взаємопов'язані: сукупне їх застосування дає змогу встановити дійсний стан об'єктів, розробити заходи щодо усунення недоліків.

За формами здійснення контролю розрізняють превентивні й поточні контрольні перевірки.

- Превентивні контрольні перевірки здійснюють на стадії попереднього контролю господарсько-фінансової діяльності підприємств: власник перевіряє оптимальність планів і збалансованість ресурсами згідно з нормативами. Якщо органи контролю здійснюють превентивні перевірки періодично, то внутрішньогосподарський контроль власника передбачає їх систематичне і безперервне виконання. Разом із тим контрольні органи перевіряють юридично-правову обґрунтованість документа, який відображає достовірність проведення господарської операції, кількісні та якісні їх вимірники, норми витрачання сировини, ціни.

- Поточні контрольні перевірки є засобом оперативного, систематичного контролю конкретних операцій. Вони здійснюються всіма контрольними органами з питань, що входять до їхньої компетенції. Поточні контрольні перевірки проводяться з метою запобігання безгосподарності, профілактики правопорушень.

- Тематична перевірка - це вивчення однієї або кількох сторін діяльності підконтрольного об'єкта. Результати тематичної перевірки, одержані на підставі документального і фактичного контролю, оформляються актами або доповідними записками.

- Лічильна перевірка звітності є сукупністю спеціальних прийомів контролю її достовірності; це одна з форм наступного контролю, яка здійснюється фінансовими органами, що контролюють розрахунки підприємств з бюджетом щодо платежів із прибутків (доходів). Достовірність звітних даних підлягає перевірці, крім того, статистичними в банківськими органами, працівниками облікового, фінансового і контрольньо-ревізійного апарату вищестоящих органів під час приймання звітності, ревізій, тематичних перевірок і аналізу господарсько-фінансової діяльності підприємства.

- Обстеження - це ознайомлення зі станом господарюючого суб'єкту на місці, зокрема, зі станом складського господарства, використанням наявних потужностей, охороною праці й технікою безпеки. Виявляють при цьому позитивні й негативні сторони діяльності підприємства; результати обстеження оформляються доповідними записками, довідками, висновками, пропозиціями.

Перелічені форми контролю використовуються в контрольньо-ревізійній роботі не ізольовано, а в поєднанні, що суттєво підвищує дієвість фінансово-господарського контролю. Отже, зміст контролю виявляється в його формах, а здійснення - у способах і прийомах.

Класифікацію методичних прийомів фінансово-господарського контролю наведено на рисунку 3.4.

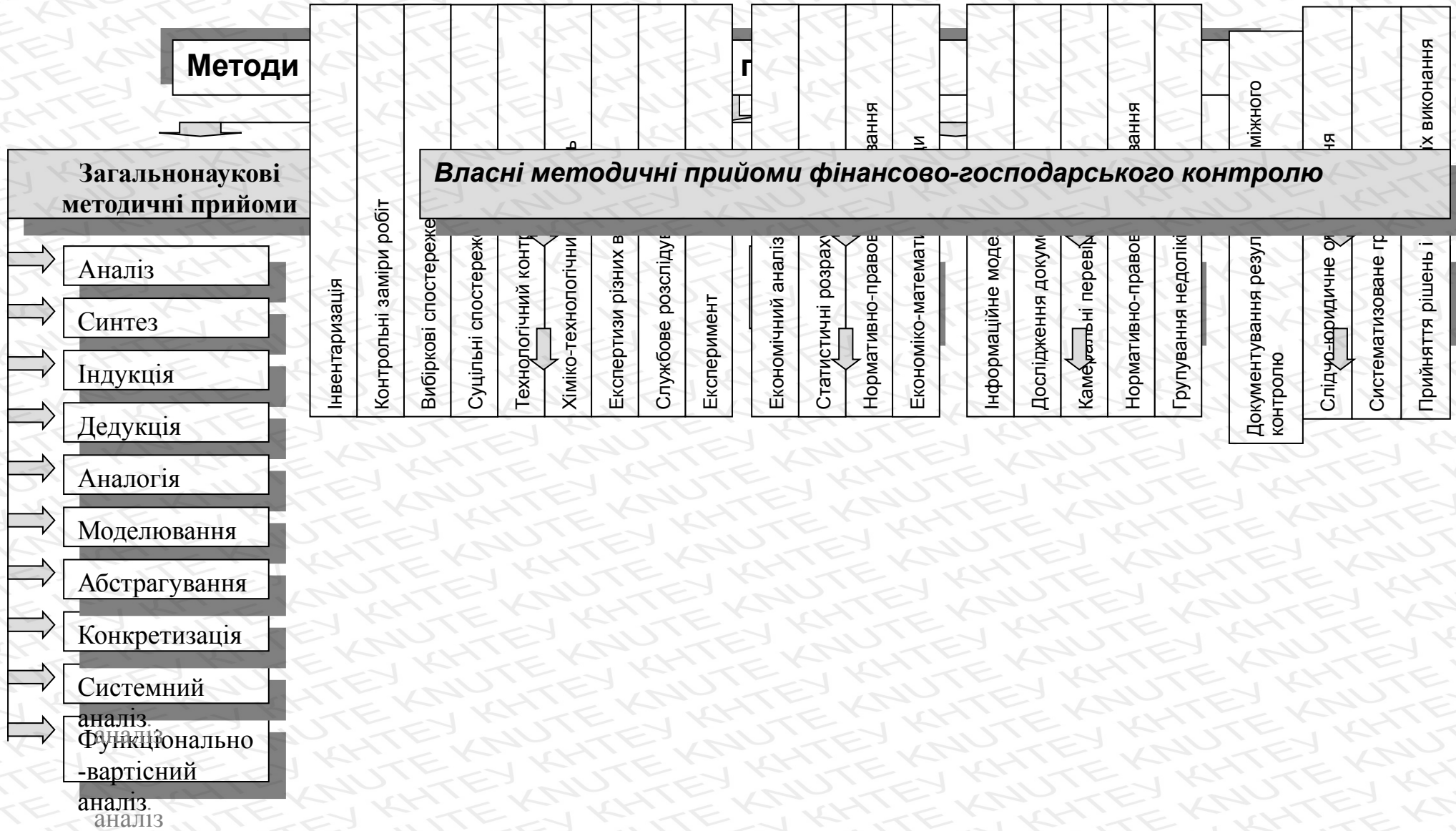

Рис.3.4. Характеристика методів контролю основних засобів підприємств.

Основні завдання контролю операцій з основними засобами підприємства наведено на рисунку 3.5.

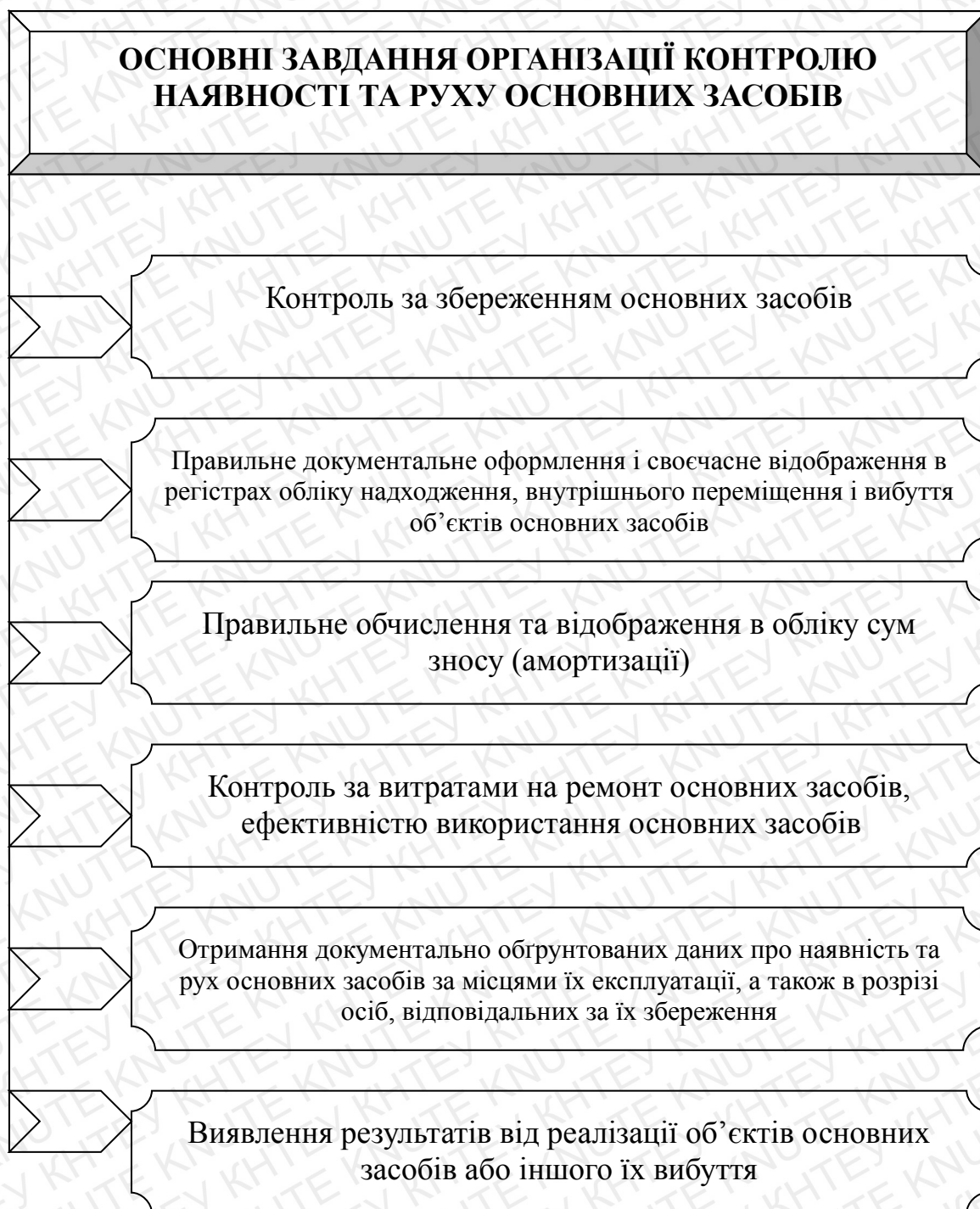

Рис. 3.5. Основні завдання організації контролю наявності та руху основних засобів

Контроль основних засобів включає наступні етапи перевірки:

На першому етапі проводиться інвентаризація основних засобів, встановлюється їх фактична наявність, здійснюється оцінка їх фізичному стану, перевіряються умови їх використання.

На другому етапі здійснюється документальна перевірка правильності оприбуткування основних засобів, розрахунок їх початкової вартості, або вартості після капітального ремонту, правильної їх класифікації відповідно до вимог стандартів бухгалтерського обліку і податкового законодавства.

На третьому етапі перевіряються витрати, що пов'язані з експлуатацією основних засобів.

На четвертому – перевіряється правильність і обґрунтованість нарахування амортизації основних засобів.

На п'ятому етапі перевіряється правильність проведення переоцінки і індексації основних засобів.

На шостому етапі здійснюється перевірка правильності вибуття основних засобів.

На сьомому етапі перевіряється правильність відображення основних засобів у фінансовій звітності, зокрема у примітках до фінансової звітності.

Після проведення всіх стадій перевірки операцій з основними засобами робиться висновок, щодо обґрунтованості відображення у фінансовій та іншій звітності суми основних засобів.

Управлінські структури підприємств повинні постійно знаходити резерви підвищення ефективності використання основних засобів. Виявити ці резерви та контролювати виконання заходів щодо їх мобілізації та використання можна лише за допомогою глибокого системного економічного аналізу. Цим зумовлена необхідність аналізу забезпеченості основними засобами, їх технічного стану та використання, а також оцінки їх впливу на зростання обсягів діяльності.

3.2. Методика аналізу забезпеченості і ефективності використання основних засобів суб'єкта господарювання

Завданнями аналізу стану та ефективності використання основних засобів є визначення тенденцій розвитку матеріально-технічної бази підприємства, оцінка динаміки основних засобів підприємства в цілому і за видами, аналіз їх наявності та руху, оцінка якісного і технічного стану основних засобів, аналіз ефективності їх використання, визначення напрямів підвищення технічного рівня підприємства, обчислення резервів підвищення ефективності використання.

Для забезпечення ефективного управління основними засобами їх групують за такими ознаками:

- за характером участі в господарському обороті,
- за належністю,
- за використанням.

Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання здійснюється за такими етапами (рис. 3.6):

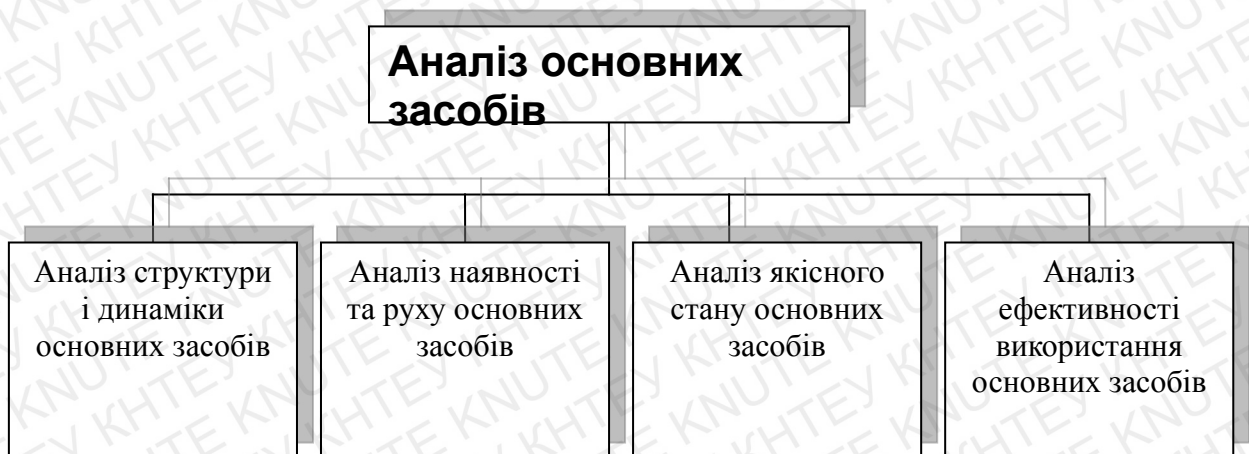

Рис.3.6. Етапи аналізу основних засобів

На першому етапі аналізу оцінюється динаміка загального обсягу основних засобів підприємства – темпи їхнього росту в зіставленні з темпами росту обсягу виробництва й реалізації продукції, обсягу операційних

оборотних активів, загальної суми основних засобів. У процесі цього аналізу вивчається зміна коефіцієнта участі основних засобів у загальній сумі активів підприємства. Розрахунок цього коефіцієнта здійснюється за формулою:

$$KU_{oz} = OZ_{сер} / A_{сер} \quad (3.1)$$

де KU_{oz} – коефіцієнт участі основних засобів у загальній сумі активів підприємства;

$OZ_{сер}$ – середня вартість основних засобів підприємства в розглянутому періоді;

$A_{сер}$ – середня сума активів підприємства в розглянутому періоді.

На другому етапі аналізу вивчається склад основних засобів підприємства й динаміка їхньої структури. У процесі цього вивчення розглядається співвідношення основних засобів і інших основних засобів, що використовуються в операційному циклі підприємства; у складі основних засобів аналізуються питому вагу рухомих і нерухомих їхніх видів (які у виробничій діяльності характеризують відповідно активну й пасивну їхню частини).

На третьому етапі аналізу оцінюється стан використовуваних підприємством основних засобів. Якісний стан основних засобів підприємств характеризується структурою основних засобів, їх відповідністю основним вимогам науково-технічного прогресу в галузі, рівнем забезпеченості підприємства необхідним устаткуванням, терміном експлуатації та ступенем зносу основних засобів, що використовуються. Прискорення технічного розвитку страхових компаній вимагає зростання темпів оновлення основних засобів, особливо їх активної частини. Показники оновлення основних засобів використовують при аналізі їх якісного стану. Характеризуючи якісний стан основних засобів, визначають також показники

фондозабезпеченості, фондоозброєності та механізації праці. Вимоги до якісного стану основних засобів представлено на рис. 3.7.

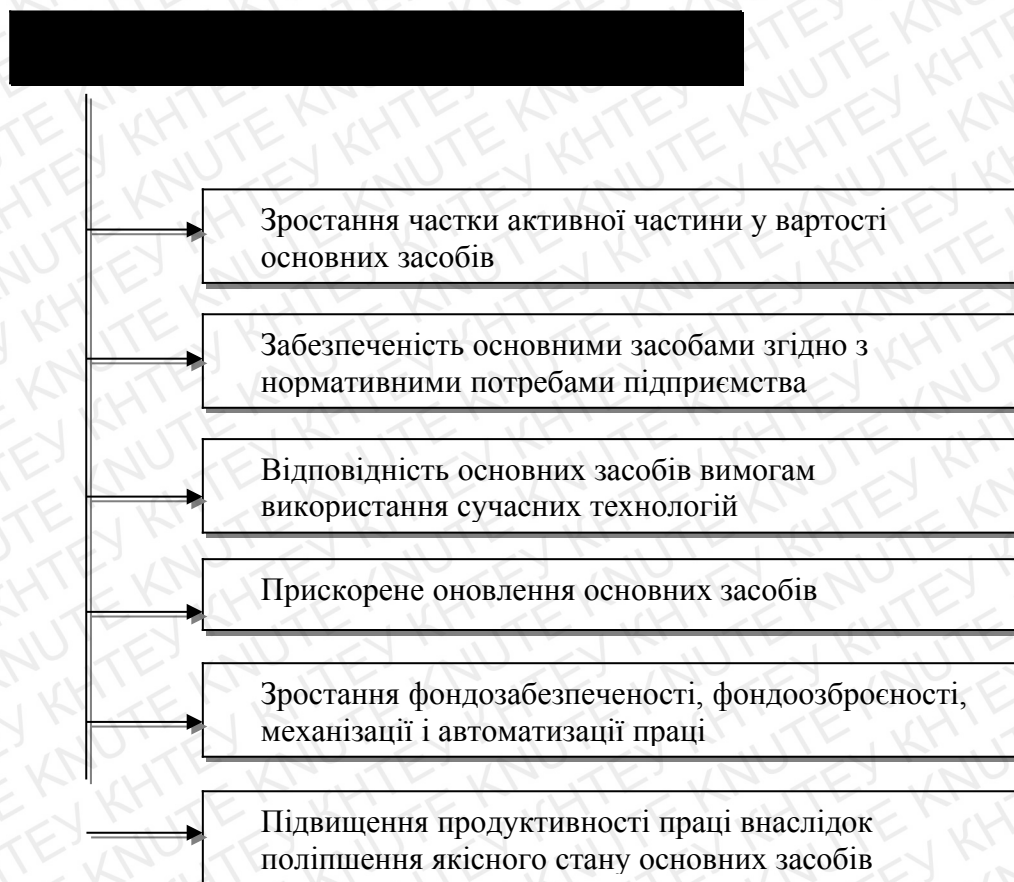

Рис. 3.7. Вимоги до якісного стану основних засобів підприємства [27]

У табл. 3.1. наведено коефіцієнти якісного стану основних засобів з алгоритмами їх розрахунку.

Таблиця 3.1.

Система показників якісного стану основних засобів

<i>Показники</i>	<i>Алгоритм розрахунку</i>	<i>Умовні позначення</i>
Коефіцієнт здатності ($K_{зд}$)	$K_{зд} = \frac{OЗ_{зд}}{OЗ_{нк}} \cdot 100\%$	$OЗ_{зд}$ – залишкова вартість основних засобів на кінець аналітичного періоду; $OЗ_{нк}$ – первісна вартість основних засобів на кінець періоду
Коефіцієнт зносу ($K_{зн}$)	$K_{зн} = \frac{НЗ}{OЗ_{нк}} \cdot 100\%$	$НЗ$ – сума нарахованого зносу за аналітичний період
Коефіцієнт оновлення ($K_{он}$)	$K_{он} = \frac{H}{OЗ_{нк}} \cdot 100\%$	H – вартість основних засобів, що надійшли за аналітичний період
Коефіцієнт вибуття ($K_{виб}$)	$K_{виб} = \frac{B}{OЗ_{нп}} \cdot 100\%$	B – вартість основних засобів, що вибули в аналітичному періоді; $OЗ_{нп}$ – первісна вартість основних засобів на початок аналітичного

		періоду
Коефіцієнт приросту ($K_{пр}$)	$K_{пр} = \frac{H - B}{OЗ_{нк}} \cdot 100\%$	
Продовження таблиці 3.1.		
Коефіцієнт ліквідованості ($K_{лікв}$)	$K_{лікв} = \frac{OЗ_{лікв}}{OЗ_{нн}} \cdot 100\%$	$OЗ_{лікв}$ – вартість ліквідованих в аналітичному періоді основних засобів
Коефіцієнт заміни ($K_{зам}$)	$K_{зам} = \frac{B_{зн}}{H} \cdot 100\%$	$B_{зн}$ – вартість вибулих в аналітичному періоді основних засобів в результаті їх зносу
Коефіцієнт розширення парку машин і обладнання ($K_{рози}$)	$K_{рози} = 1 - K_{зам}$	
Фондозабезпеченість ($\PhiЗ$)	$\PhiЗ = \frac{\overline{OЗ}}{Ч}$	$\overline{OЗ}$ – середня вартість основних засобів за період; $Ч$ – середньооблікова чисельність працівників
Фондоозброєність ($\PhiО$)	$\PhiО = \frac{\overline{OЗ}_{акт}}{Ч_{стр}}$	$\overline{OЗ}_{акт}$ – середня вартість активної частини основних засобів за період; $Ч_{стр}$ – середньооблікова чисельність страхових агентів
Коефіцієнт механізації праці ($K_{мп}$)	$K_{мп} = \frac{Ч_{мех}}{Ч}$	$Ч_{мех}$ – середньо-облікова чисельність робітників, праця яких механізована
Коефіцієнт механізації робіт ($K_{мр}$)	$K_{мр} = \frac{t_{мех}}{t}$	$t_{мех}$ – витрати часу на виконання робіт з допомогою механізмів, год; t – загальні витрати часу, год.

Зазначені показники розраховуються в процесі аналізу не тільки по основним засобам в цілому, але й у розрізі їхньої класифікації.

На четвертому етапі аналізу оцінюється рівень ефективності використання основних засобів у звітному періоді. У процесі такої оцінки використовуються наступні основні показники:

- *Коефіцієнт рентабельності основних засобів.* Його розрахунок здійснюється за формулою:

$$КР_{оз} = ЧП_{од} / OЗ_{сер} \quad (3.8)$$

де $КР_{оз}$ – коефіцієнт рентабельності основних засобів;
 $ЧП_{од}$ – чистий прибуток, отриманий підприємством від його операційної діяльності у звітному періоді;
 $OЗ_{сер}$ – середня вартість основних засобів у звітному періоді.

- *Коефіцієнт віддачі основних засобів (фондовіддачі).* Він характеризує обсяг наданих послуг (або обсяг її виробництва) розраховуючи на

одиницю використуваних підприємством основних засобів.

Розрахунок цього показника здійснюється за наступною формулою:

$$KФB_{оз} = OP / OЗ_{сер} \quad (3.9)$$

де $KФB_{оз}$ – коефіцієнт віддачі основних засобів;
 OP – обсяг наданих послуг у звітному періоді;
 $OЗ_{сер}$ – середня вартість основних засобів у звітному періоді.

- *Коефіцієнт місткості основних засобів (фондомісткість).* Він характеризує середню вартість основних засобів, що приходить на одиниці об'єму реалізації продукції. При розрахунку цього показника використовується наступна формула:

$$KФM_{оз} = OЗ_{сер} / OP \quad (3.10)$$

де $KФM_{оз}$ – коефіцієнт місткості основних засобів;
 $OЗ_{сер}$ – середня вартість основних засобів у звітному періоді;
 OP – обсяг наданих послуг у звітному періоді.

За результати проведеного аналізу здійснюються висновки щодо ефективності використання основних засобів.

Основні показники динаміки і структури основних засобів ПАТ «Страхова компанія «ТАС» за період з 2013 по 2017 рр. наведено в таблиці 3.2.

На підставі розрахованих даних можна зробити наступні висновки:

- в 2017 році у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» основні засоби змінювалися несуттєво, зальними тенденціями є поступове збільшення машин та обладнання та інструментів на 3291 тис. грн. у порівнянні з 2013 роком і на 687 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, інструментів, приладів і інвентарю (меблів) на 541 тис. грн. у порівнянні з 2013 роком і на 221 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, що призвело до поступового збільшення їх питомої ваги з 7,3% і 1,2% у 2013 році до 10,6% і 1,7% у 2017 році.

Транспортні засоби за досліджуваний період зменшувалися на 292 тис. грн. у порівнянні з 2015 роком і на 123 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, їх питома вага у 2017 році у порівнянні з 2015 роком зменшилася на 0,7%. Найбільш абсолютне значення та питому вагу мають будинки споруди та передавальні пристрої, 87,9% у 2013 році та 85,1% у 2016 і 2017 роках.

Важливе значення має аналіз наявності та руху основних засобів. Він здійснюється за методом балансового пов'язання:

$$Зп + Н = В + Зк \quad (3.11)$$

де $Зп$, $Зк$ – залишки на початок та кінець року;

$Н$, $В$ – відповідно надходження та вибуття.

На основі балансу основних засобів визначаються причини зміни залишків на кінець року. Методом прямого розрахунку визначається вплив елементів балансу основних засобів на зміну їх залишків на кінець періоду.

$$\Delta Зк = \Delta Зп + \Delta Н - \Delta В \quad (3.12)$$

Після обчислення (табл. 3.3) визначаються причини зміни наявності (залишків на кінець) основних засобів.

Збільшення вартості основних засобів відбувається за рахунок:

- здійснення капітальних вкладень;
- індексації основних засобів.

Зменшення вартості основних засобів може бути наслідком:

- реалізації основних засобів (передачі);
- ліквідації основних засобів;
- стихійного лиха.

Використовуючи дані таблиці 3.3. можна зробити наступні висновки:

Найбільше збільшення вартості основних засобів відбулось в 2015 році (вартість основних засобів збільшилась на 15200 тис. грн., порівняно з 2014 роком).

Таке збільшення відбулось в основному за рахунок надходження всіх видів основних засобів, найбільш суттєве надходження можна констатувати у таких груп основних засобів, як будинки, споруди та передавальні пристрої (в 2016 році надійшло 13345 тис. грн.) і машини та обладнання (в 2017 році надійшло 1806 тис. грн.). Також в цьому році найменше вибуло основних засобів порівняно з іншими роками.

Для оцінки руху основних засобів необхідно розрахувати коефіцієнти, що характеризують стан і рух основних засобів (табл. 3.4), а саме коефіцієнт вибуття, коефіцієнт введення в експлуатацію нових основних засобів і коефіцієнт оновлення основних засобів.

Таблиця 3.4

Динаміка коефіцієнтів руху основних засобів ПАТ «Страхова компанія «ТАС» за 2013-2017 рр.

Основні засоби	2013 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення 2017 року від	
				2013 року	2016 року
1	2	4	6	7	8
Коефіцієнт вибуття	0,007	0,065	0,008	0,001	-0,057
Коефіцієнт введення в експлуатацію нових основних засобів	0,288	0,037	0,105	-0,184	0,068
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,282	-0,028	0,097	-0,185	0,125

З таблиці 3.4 можна зробити наступні висновки:

- коефіцієнт вибуття у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» в 2017 році значно зменшився у порівнянні з 2016 роком на 0,057, разом з тим незначно збільшився на 0,001 у порівнянні з 2013 роком.
- коефіцієнт введення в експлуатацію нових основних засобів в 2017 роком у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» значно зменшився у порівнянні з 2013 роком з 0,288 до 0,105 і в той же час у порівнянні з 2016 роком незначно збільшився.
- коефіцієнт оновлення основних засобів у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» найбільшого значення 0,282 досягнув у 2013 році.

Наступним етапом є аналізу якісного стану основних засобів, що характеризується показниками: коефіцієнт зносу і коефіцієнт здатності, фондозабезпеченість, фондоозброєність за період з 2013 по 2017 рр. (табл. 3.5)

Таблиця 3.5

**Динаміка коефіцієнтів якісного стану основних засобів
ПАТ «Страхова компанія «ТАС» за 2013-2017 рр.**

Коефіцієнти	2013 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення 2017 року від	
				2013 року	2016 року
1	2	4	6	7	8
Коефіцієнт зносу	0,285	0,264	0,219	-0,066	-0,045
Коефіцієнт здатності	0,715	0,736	0,781	0,066	0,045
Фондозабезпеченість (Фз)	7,54	11,68	12,35	4,81	0,67
Фондоозброєність (Фо)	4,78	7,59	8,53	3,75	0,94

За результатами розрахунків, що представлені у табл. 3.5 можна зробити наступні висновки:

- коефіцієнт зносу у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» достатньо високий, у 2017 році цей показник склав 0,219. Це означає що підприємству необхідно приділити більше увагу якісному стану своїх основних засобів і провести відповідну роботу по їх оновленню. Позитивною тенденцією є зниження значення даного показника протягом досліджуваного періоду.
- коефіцієнт здатності, який як відомо є зворотним до показника коефіцієнту зносу, тому збільшення цього показника у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» за останні п'ять років є позитивним.
- фондозабезпеченість і фондоозброєність суттєво зростають протягом досліджуваного періоду, що вказує на підвищення рівня забезпеченості технікою у ПАТ «Страхова компанія «ТАС», який, в свою чергу, впливає на зростання обсягів діяльності підприємства.

Наступним етапом є аналіз показників ефективності використання основних засобів (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Динаміка коефіцієнтів ефективності використання основних засобів
ПАТ «Страхова компанія «ТАС» за 2013-2017 рр.**

Коефіцієнти	2013 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення 2017 року від	
				2013 року	2016 року
1	2	4	6	7	8
Коефіцієнт рентабельності основних засобів	0,069	-	0,062	-0,007	-
Коефіцієнт віддачі основних засобів	0,343	0,108	0,189	-0,153	0,081
Коефіцієнт фондомісткості	2,920	9,248	5,287	2,367	-3,961

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновки, що на ПАТ «Страхова компанія «ТАС» основні засоби використовуються неефективно. Коефіцієнт рентабельності основних засобів протягом досліджуваного періоду знаходився на низькому рівні, в 2016 році підприємство взагалі було збитковим, а в 2017 році рентабельність основних засобів нижча ніж в 2013 році. Значення коефіцієнту віддачі основних засобів за останні п'ять років менше за 1 і має тенденцію до зниження. В 2017 році коефіцієнт фондовіддачі дорівнював 0,189, тобто на кожну вкладену гривню основних засобів дохід складав 19 копійок. Коефіцієнт фондомісткості є оберненим показником до фондовіддачі і його значення більше за 1 протягом всього досліджуваного періоду є негативним для підприємства.

Отже, проведення аналізу основних засобів страхових компаній має велике значення, яке полягає в тому, що він є необхідною умовою ефективного управління технічним розвитком підприємства і мета якого – поліпшення якісного стану і підвищення на цьому ґрунті ефективності використання основних засобів.

3.3. Контроль основних засобів страхової компанії в умовах застосування сучасних інформаційних технологій

Контрольний процес, як і будь-який динамічний процес, що пов'язаний з використанням засобів і предметів праці, складається з таких основних стадій, як організаційна, дослідна, узагальнення та реалізація результатів контролю.

Організаційна стадія включає в себе вибір об'єкта контролю і організаційно-методичну підготовку його. Вибір об'єкта контролю полягає у встановленні першочерговості об'єкта перевірки, тобто підприємства, яке в плані проведення перевірки за тривалістю періоду повинна підлягати комплексному контролю або контрольній перевірці, окремі показники його діяльності зумовлюють потребу у невідкладних контрольних діях. Виходячи з характеру діяльності підприємства, змісту контролю, визначають потребу в спеціалістах, яких слід залучити до аудиту.

Організаційно-методична підготовка контролю починається з вивчення стану економіки об'єкта перевірки. Контролер до виїзду на об'єкт контролю вивчає матеріали попередніх перевірок, ознайомлюється з отриманою інформацією щодо обсягів діяльності підприємства.

На підставі вивчення економіки підприємства, яке перевіряють, контролер розробляє програму перевірки, яку затверджує керівник організації, що призначає перевірку (дод. Б). В ній зазначають об'єкт контролю, його зміст і послідовність перевірки, періоди для вибіркового і суцільного контролю тощо. Потім вибирають методику перевірки - визначають методичні прийоми (табл. 3.1) і контрольні процедури, застосування їх при перевірці різних об'єктів контролю, використання засобів обчислювальної техніки тощо. Конкретизують ці питання при розробці плану перевірки, який передбачає встановлення строку перевірки

кожного об'єкта і виконавців, виходячи із загального строку проведення перевірки.

Основними завданнями контролю ефективності використання основних засобів є:

1. Перевірка дотримання умов, що забезпечують зберігання основних засобів.
2. Перевірка законності та правильності операцій, пов'язаних із рухом основних засобів та їх документальним оформленням.
3. Перевірка правильності віднесення активів до основних засобів.
4. Перевірка правильності і своєчасності нарахування та включення у витрати амортизаційних витрат.
5. Перевірка правильності проведення переоцінки основних засобів.
6. Перевірка правильності відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з рухом основних засобів.
7. Перевірка виконання показників ефективності використання обладнання.
8. Виявлення невикористовуваного обладнання, обстеження його стану, умов збереження.
9. Перевірка операцій, пов'язаних з орендою основних засобів.

У ході контролю основних засобів перевіряють:

- забезпечення контролю за наявністю і збереженням основних засобів (правильність віднесення об'єктів до основних засобів, правильність класифікації основних засобів, правильність оцінки і переоцінки основних засобів, питання організації аналітичного обліку і матеріальної відповідальності за основні засоби, інвентаризація основних засобів, відповідність даних звітності синтетичному і аналітичному обліку);
- документальне оформлення і відображення в обліку операцій надходження і вибуття основних засобів (використання уніфікованих форм первинної облікової документації, відображення операцій надходження і вибуття основних засобів у реєстрах синтетичного обліку, питання оподаткування операцій при надходженні і вибутті основних засобів);

- нарахування і відображення в обліку амортизації основних засобів (правильність встановлення терміну корисного використання, правомірність і обґрунтованість використовуваних методів нарахування амортизації, правомірність застосування прискореної амортизації, правильність розрахунків амортизаційних відрахувань, правильність відображення амортизаційних відрахувань в обліку);
- відображення в обліку відновлення основних засобів — ремонту, модернізації і реконструкції (документальне оформлення операцій, способи проведення ремонту, правомірність віднесення витрат з ремонту на собівартість, відображення операцій з реконструкції і модернізації в обліку).

Перевірка основних засобів починається з перевірки дотримання умов збереження. При наявності інформації про недостачу об'єктів основних засобів контролеру потрібно починати перевірку із раптової перевірки основних засобів за місцем їх знаходження. За відсутності такої інформації контролеру слід починати з перевірки наявності і стану інвентаризаційних карток в картотеці аналітичного обліку основних засобів та відповідності даних пооб'єктного аналітичного обліку основних засобів даним синтетичного обліку.

Для цього особа, що здійснює контроль зіставляє дані опису інвентарних карток основних засобів за класифікаційними групами з наявними в картотеці інвентарними картками. За відсутності інвентарних карток необхідно:

- 1) встановити наявність об'єктів основних засобів, для яких відсутні інвентарні картки;
- 2) вияснити причини продажу, ліквідації основних засобів;
- 3) відновити з допомогою працівників бухгалтерії аналітичний пооб'єктний облік основних засобів, якщо він відсутній.

Загальний підсумок залишків по всіх класифікаційних групах основних засобів зіставляють із залишком по рахунку 10 «Основні засоби» за

Головною книгою. Залишки на ПАТ «Страхова компанія «ТАС» співпадають.

Якщо виявлені розбіжності між даними аналітичного і синтетичного обліку, то необхідно встановити причини такого відхилення і винуватців.

При контролі перевіряється: чи не числяться у складі основних засобів об'єкти вартістю нижче встановленої межі та об'єкти, термін служби яких менший 12 місяців (незалежно від вартості). При цьому варто враховувати, що межа вартості об'єкта визначається на дату придбання об'єкта (введення в експлуатацію).

Характерною помилкою, що виявляється при перевірках, є необгрунтоване включення основних засобів до складу малоцінних і швидкозношуваних предметів. Часто причиною такого включення є прагнення підприємства збільшити свої витрати за рахунок збільшення нарахування амортизації.

При перевірці основних засобів необхідно одержати підтвердження належного оформлення прав власності організації на об'єкти основних засобів. Контролеру перевіряє документи на створення, придбання, передачу об'єктів основних засобів, а в необхідних випадках і свідчення про реєстрацію угод відповідно до законодавства.

Контролер перевіряє наявність і оформлення договорів купівлі-продажу основних засобів; правомірність включення окремих витрат у вартість основних засобів відповідно до П(С)БО 7; чи правильно визначена інвентарна вартість завершених будівництвом об'єктів; чи правильно визначена вартість об'єкта після добудовування і дообладнання, реконструкції, модернізації чи часткової ліквідації.

Важливим питанням при перевірці збереження і наявності основних засобів є з'ясування правильності оцінки основних засобів, оскільки від цього залежить вірогідність визначення фінансових результатів організації і відображення їх у звітності.

Перевірка правильності оцінки основних засобів може бути суцільною (при невеликій кількості об'єктів) чи вибірковою.

Контролер перевіряє: чи оформлені протоколи узгодження ціни і чи відображена грошова оцінка в установчих документах; правомірність включення інших витрат у первісну вартість; вірогідність установлення ринкової ціни. Для визначення ринкової ціни можуть бути використані дані про ціни на аналогічну продукцію, отримані в письмовій формі від організацій-виробників; відомості про рівень цін, опубліковані в засобах масової інформації і спеціальній літературі; експертні висновки про вартість окремих об'єктів основних засобів.

При перевірці правильності оцінки основних засобів необхідно звернути увагу на те, чи були випадки зміни первісної вартості об'єктів, які причини викликали ці зміни (добудовування, дообладнання, реконструкція, часткова ліквідація), чи відображені витрати по капітальних вкладеннях на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», чи показано джерело цих капітальних вкладень.

Вибірковою перевіркою встановлюється наявність основних засобів за місцями їх експлуатації (на підставі інвентарних списків). Якщо виявлена нестача основних засобів, то необхідно взяти письмове пояснення у матеріально відповідальної особи і вжити відповідні заходи із відшкодування вартості даного об'єкта основних засобів.

Перевіряючи якість проведених на підприємстві інвентаризацій основних засобів, слід вяснити:

- 1) дотримання строків інвентаризації і порядку її проведення на підприємстві;
- 2) оформлення підсумків інвентаризації (протягом 10 днів).

Одночасно уважно вивчаються матеріали попередніх інвентаризацій, особливу увагу звертаючи на правильність відображення результатів в бухгалтерському обліку. На підставі вивчення всіх матеріалів інвентаризації контролер робить висновок про якість проведеної інвентаризації.

Після цього перевіряється, чи всі об'єкти основних засобів закріплені за матеріально відповідальними особами. Для цього вартість закріплених за матеріально відповідальними особами основних засобів за даними інвентаризаційних списків основних засобів зіставляють із залишком по дебету рахунка «Основні засоби» на дату перевірки.

Встановивши порушення, контролер повинен з'ясувати, чому воно допущене, хто винен і якими є його наслідки.

Завершують перевірку перевіркою зберігання зайвих, непотрібних, законсервованих основних засобів. Практика роботи показує, що такі об'єкти основних засобів часто зберігаються просто неба і розкомплектовуються.

Метою перевірки обліку надходження основних засобів є підтвердження того, що придбані основні засоби були правильно відображені в обліку і являють собою вартість реальних об'єктів, введених в експлуатацію.

Кількість основних засобів збільшується за рахунок: капітальних інвестицій з власних джерел, безоплатного надходження та оприбуткування надлишків основних засобів, виявлених під час інвентаризації.

На цьому етапі контролю виконано такі процедури:

- одержано список (із зазначенням кількості і вартості) придбаних об'єктів основних засобів, звірити отримані показники з даними оборотів по дебету рахунка 10 «Основні засоби»,
- перевірено первинні документи і фізичну наявність нових придбаних об'єктів
- визначено, що вартість об'єктів основних засобів, введених в експлуатацію, належним чином відображена на рахунках бухгалтерського обліку;
- визначити, чи дотримані відповідні положення податкового законодавства.

Приступаючи до контролю надходження основних засобів, варто провести вибірккову перевірку первинних облікових документів з погляду оформлення їх відповідно до встановлених правил.

При контролі встановлюється правильність визначення первинної вартості основних засобів, яка складається з таких витрат:

- суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрати на установлення, монтаж, налагодження основних засобів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою.

Під час перевірки правильності та своєчасності оприбуткування основних засобів, що надійшли, контролер встановлює:

- 1) дотримання правил оформлення акта прийому-передачі основних засобів;
- 2) правильність відображення даних операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

Несвоєчасне оприбуткування основних засобів призводить до зменшення суми нарахованої амортизації, що у свою чергу спричиняє неправильне визначення собівартості виготовленої продукції, виконання робіт, послуг, і зрештою призводить до перекручування фінансових результатів.

За усіма незаконними надходженнями основних засобів, переміщенням, неправильним оформленням документів, а також за фактами

несвоєчасно оприбуткованих основних засобів у реєстрах бухгалтерського обліку контролер повинен з'ясувати причину порушень і визначити винних у цьому осіб і застосувати відповідні штрафні санкції.

У процесі експлуатації основних засобів підприємство може здійснювати заходи, що ведуть до збільшення економічних вигод, первісне очікуваних від використання відповідних об'єктів основних засобів. На суму витрат, пов'язаних з покращанням основних засобів, збільшується їхня первісна (переоцінена) вартість.

Метою перевірки операцій, зв'язаних з вибуттям основних засобів, є встановлення того, що:

- первісна вартість і сума накопиченої амортизації цілком і належним чином списані з рахунків їхнього обліку;
- фінансові результати (прибуток чи збиток), що утворилися в результаті цих операцій, правильно відображені на рахунках 7 та 9 класів.

При цьому виконуються такі процедури:

- одержати список об'єктів основних засобів, що вибули протягом звітного періоду, із зазначенням первісної вартості і суми накопиченої амортизації на день вибуття; причин вибуття; продажної ціни; фінансового результату від операції. Звірити дані отриманої інформації з даними по кредиту рахунка 10 «Основні засоби», дебету рахунка 131 «Знос основних засобів», даними рахунків 972 «Собівартість реалізованих основних засобів» та 742 «Дохід від реалізації основних засобів»;
- перевірити наявність відповідного дозволу на операції з вибуття основних засобів та їхнє документальне оформлення;
- проаналізувати по кожній операції вибуття (при значних обсягах вибірково) правильність списання основних засобів і визначення фінансового результату.

У ході перевірки вибуття основних засобів установлюється причина списання, доцільність і законність операції. Для цього використовуються договори на реалізацію основних засобів, акти на списання, акти при-йому-передачі основних засобів, дані аналітичного обліку.

У разі вибуття об'єктів основних засобів, які раніше були переоцінені, перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта основних засобів включається до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу.

Контролеру слід пам'ятати, що згідно із Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» для цілей оподаткування, у разі виведення з експлуатації окремих об'єктів основних фондів групи 1 у зв'язку із реалізацією балансова вартість групи 1 зменшується на суму балансової вартості такого об'єкта (якщо балансова вартість менша від виручки, то різниця відноситься до валових доходів, і навпаки, якщо балансова вартість більша, ніж виручка - до валових витрат).

У разі виведення з експлуатації основних фондів груп 2, 3 та 4 в зв'язку із реалізацією балансова вартість групи зменшується на суму вартості реалізації таких основних фондів.

У разі виведення з експлуатації окремих фондів груп 2, 3 та 4 в зв'язку з ліквідацією, капітальним ремонтом, реконструкцією, модернізацією, консервацією за рішенням підприємства балансова вартість груп не змінюється.

В актах обстеження основних засобів, що підлягають ліквідації, постійно діюча комісія вказує причини ліквідації, описує технічний стан об'єкта основних засобів, а також у певних випадках вказує винуватців. До актів додаються відомості, які підтверджують оприбуткування придатних матеріальних цінностей після ліквідації списаних об'єктів та їх вартості за цінами можливого використання, та акти ліквідації основних засобів.

Перевіряючи операції зі списання основних засобів вибухлих із експлуатації внаслідок стихійного лиха, аварій та інших надзвичайних ситуацій, контролер повинен в'яснити:

- 1) підставу для списання таких основних засобів (акти, висновки відповідних органів тощо);
- 2) факти допущеної халатності при збереженні або порушеннях правил експлуатації основних засобів, внаслідок чого відбулася аварія;
- 3) встановлення винуватців аварій та вжиття заходів із відшкодування втрат і недопущення таких втрат надалі.

Після цього контролер перевіряє правильність, своєчасність відображення в обліку операцій з ліквідації основних засобів, зокрема визначення зносу за об'єктами, що вибувають, оприбуткування матеріальних цінностей, які були отримані під час розбирання та демонтажу об'єктів, за ціною їхнього можливого використання.

На етапі проведення контролю правильності нарахування амортизації і зносу основних засобів здійснюється:

- перевірка дотримання положень облікової політики підприємства щодо амортизації основних засобів;
- перевірка правильності віднесення об'єктів амортизаційних відрахувань до тієї чи іншої групи основних засобів;
- перевірка розрахунків сум щомісячних амортизаційних відрахувань;
- перевірка своєчасності і правильності їхнього відображення в обліку.

Необхідно одержати перелік об'єктів основних засобів, по яких застосовуються особливі умови нарахування амортизації чи її припинення, зокрема:

- на які амортизація не нараховується;
- які знаходяться на консервації;
- по яких нарахування амортизації припинене;

- по яких застосовується прискорена амортизація;
- використуваних організацією за договором оренди;
- переданих організацією в оренду.

Щодо методу нарахування амортизації, то на ПАТ «Страхова компанія «ТАС» застосовуються норми та методи нарахування амортизації основних засобів, передбачені податковим законодавством.

Нарахування амортизації проводиться протягом всього періоду експлуатації основного засобу. При вибутті основного засобу сума нахованого зносу списується на зменшення первісної вартості основного засобу.

Нарахування амортизації починається при визнанні об'єкта основних засобів активом (при зарахуванні на баланс) з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним до використання.

Нарахування амортизації призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації. Нарахування амортизації припиняється, починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття основних засобів. Нарахування амортизації проводиться щомісячно.

Перевіряючи правильність і своєчасність нарахування амортизації згідно із Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» для цілей оподаткування, контролер має знати, що амортизації підлягають:

- 1) витрати, пов'язані із придбанням основних фондів для власного використання.
- 2) сума основних фондів, самостійно виготовлених для власних потреб, яка включає витрати на виплату зарплати працівникам, які були зайняті виготовленням таких основних фондів;
- 3) сума витрат на поточний і капітальний ремонт, реконструкцію, модернізацію, технічне переозброєння, які перевищують п'ять відсотків сукупної балансової вартості груп основних фондів на початок звітнього року;

- 4) суми, витрачені на придбання, ремонт, модернізацію легкового транспорту лише юридичними особами, основною діяльністю яких є надання платних послуг з перевезення сторонніх громадян (таксомоторні парки) та послуг з наданням легкового транспорту в оренду (прокат) громадянам, організаціям.

Важливим етапом контролю є перевірка дотримання встановлених норм амортизаційних відрахувань по групах основних засобів:

- групи 1- будівлі та споруди,
- групи 2 - станки, обладнання тощо,
- групи 3- інші основні засоби;
- групи 4 - інвентар, зв'язок, оргтехніка, комп'ютери тощо.

Оскільки платник податку може самостійно приймати рішення про застосування прискореної амортизації тільки до групи 3, то контролер повинен перевірити правильність її застосування: 1 рік - 15%; 2 - 30%;

Нарахування прискореної амортизації підприємством не проводиться, якщо воно випускає продукцію (роботи, послуги), ціни на яку встановлюються державою.

Нарахування амортизації по об'єктах основних засобів групи 1 проводиться до досягнення балансової вартості такого об'єкта 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Залишкова вартість такого об'єкта відноситься до складу валових витрат за результатом відповідного податкового періоду, а вартість об'єкта прирівнюється до 0.

По групах 2 і 3 нарахування амортизації проводиться до досягнення балансовою вартістю основних засобів цих груп нульового значення.

Також перевірено правильність термінів початку і закінчення нарахування амортизації, регулярність нарахування амортизації.

В ПАТ «Страхова компанія «ТАС» з 20.03.15 р. по 31.03.15 р. – проведено ревізію, в ході якого зроблено перевірку правильності

відображення основних засобів в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності, за результатами якої були виявлені такі порушення (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Характеристика недоліків виявлених при перевірці основних засобів
ПАТ «Страхова компанія «ТАС»

Характеристика недоліків	Причина недоліків	Сума, грн.	Особи відповідальні за недоліки
1	2	3	4
1. Відсутність інвентарних номерів на деяких основних засобів	Неуважність до вимог нормативних документів щодо порядку обліку основних засобів	---	Бухгалтер
2. Відсутність обов'язкових реквізитів в первинних документах (інвентарних картках)	Неуважність до вимог нормативних документів щодо порядку заповнення первинних документів	---	Бухгалтер
3. На програмне забезпечення не заведені окремі первинні документи	Неуважність до вимог нормативних документів щодо порядку заповнення первинних документів	---	Бухгалтер
4. Не включення транспортних витрат у первісну вартість основних засобів	Помилка	11563,50	Бухгалтер
5. Відсутній аналітичний облік по рах. 83 „Амортизація”	---	---	Головний бухгалтер

Порушення, що виявлені в процесі контролю основних засобів ПАТ «Страхова компанія «ТАС» були відображені в акті перевірки. За результатами перевірки на підприємство було накладено фінансові санкції, а на посадових осіб штрафи за адміністративні правопорушення.

Отже, дотримання встановленої методики проведення контролю операцій з основними засобами на підприємствах допоможе ефективно і якісно проводити перевірку вищеназваних операцій на підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ТАС».

Застосування комп'ютерних програм бухгалтерського обліку поставило питання автоматизації праці контролерів. Звісно комп'ютерна програма праці контролера замінити не може, але може її полегшити.

Автоматизоване робоче місце контролера передбачає наявність:

- Комп'ютера;
- Програми для проведення перевірки;
- Довідкової бази по нормативних документах;
- Бухгалтерської програми;
- Набору автоматизованих тестів.

З точки зору контролера бухгалтерські програми повинні відповідати наступним вимогам:

- простота введення проводок в журнал господарських операцій;
- багаторівневий аналітичний облік;
- можливість формування довільних бланків;
- наявність текстового редактора;
- можливість ведення бухгалтерії на різних робочих місцях;
- сумісність з іншими бухгалтерськими програмами та інше.

В ході проведення контролю операцій з основними засобами можна використовувати довідкову нормативну базу в електронному варіанті, яка зберігається на компакт-диску і містить всі діючі нормативні акти і роз'яснення.

Комп'ютеризація обліку, аналізу та контролю операцій з основними засобами розв'язується з метою виявлення фактичної наявності основних засобів, а потім шляхом зіставлення фактичної наявності з даними бухгалтерського обліку, визначити лишок або нестачу. Вихідний документ складається для контролерів, матеріально-відповідальних осіб, бухгалтерії та керівника установи. Строк та періодичність складання документа співпадають з часом проведення як планових, так і позапланових інвентаризацій. Інформаційні зв'язки задачі наведені в схемі (рис. 3.8).

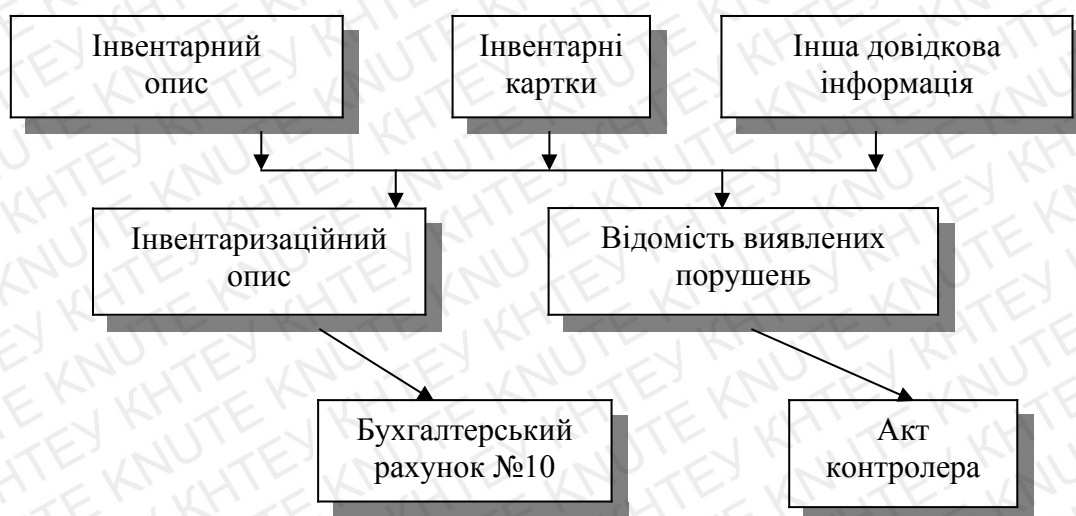

Рис. 3.8. Інформаційні зв'язки постановки задачі при контролі основних засобів

Первинні документів та звіти, які для цієї задачі є джерелом інформації, класифікаторів, та нормативно-законодавчих файлів, а також склад і характеристика реквізитів вказаних файлів. Форму оформлення даних документів наведено в таблицях 3.8-3.15.

Таблиця 3.8

Перелік первинної інформації при контролі основних засобів підприємства

Найменування документа	Позначення документа в постановці задачі	Періодичність і строк надходжень	Код файлу, що формується
Інвентарні картки	ІК	При інвентаризації	ФО
Інвентаризаційний	ІО	При	ФФ

опис		інвентаризації	
------	--	----------------	--

Таблиця 3.9

Перелік класифікаторів при контролі основних засобів підприємства

Найменування класифікаторів	Позначення класифікатора в постановці задачі	Код файлу, що формується
Класифікатор господарських операцій	КГО	КодГО
Класифікатор можливих порушень	КМП	КМО
Найменування основних засобів	НОЗ	ОЗ

Таблиця 3.10

Перелік файлів при контролі основних засобів підприємства

Найменування класифікаторів	Код файлу	Періодичність формування	Ключ упорядкування
Наявність ОЗ за даними бух. обліку	ФО	у момент інвентаризації	КдОЗ
Файл фактичної наявності ОЗ	ФФ	у момент інвентаризації	КдОЗ
Класифікатор господарських операцій	КГО	один раз при впровадженні задачі	Код
Класифікатор можливих порушень	КМП	один раз при впровадженні задачі	Кмп
Довідник нормативно-законодавчих документів	ДНЗД	один раз при впровадженні задачі	КДнзд
Найменування основних засобів	НОЗ	один раз при впровадженні задачі	КдОЗ

Таблиця 3.11

Склад і характеристика реквізитів вхідного оперативного файлу "Наявність ОЗ за даними бух. обліку" (ФО)

Найменування реквізитів	Позначення в постановці задачі	Значення реквізиту	
		довжина, знаків	Діапазон зміни

Код ОЗ	КдОЗ	9 (2)	01 ÷ 99
Найменування основних засобів	НОЗ	A (50)	-
Кількість	К-сть	9 (1)	0 ÷ 9
Балансова вартість	БВ	9 (4)	0001 ÷ 9999

Вхідний оперативний файл фактичної наявності ОЗ (ФФ) має аналогічний зміст, але замість облікової кількості вказується фактична кількість (ФК-сть).

Таблиця 3.12

Склад і характеристика реквізитів умовно-постійного файлу

“Класифікатор господарських операцій”

Найменування реквізитів	Позначення в постановці задачі	Значення реквізиту	
		довжина, знаків	Діапазон зміни
Зміст господарської операції	ЗГО	A (100)	-
Код господарської операції	КодГО	9 (2)	01 ÷ 99
Дебет	Д	9 (3)	001÷999
Кредит	К	9 (3)	001÷999

Таблиця 3.13

Склад і характеристика реквізитів умовно-постійного файлу

“Класифікатор можливих порушень”

Найменування реквізитів	Позначення в постановці задачі	Значення реквізиту	
		довжина, знаків	Діапазон зміни
Код	Код	9 (2)	01 ÷ 99
Назва порушення	НП	A (50)	-

Таблиця 3.14

Склад і характеристика реквізитів умовно-постійного файлу

“Довідник нормативно-законодавчих документів”

Найменування реквізитів	Позначення в постановці задачі	Значення реквізиту	
		довжина, знаків	Діапазон зміни
Назва документа з обліку і контролю	НД-та	A (5000)	-
Код документа	КД-та	9 (2)	01 ÷ 99

Зміст	Зм	А (5000)	-
-------	----	----------	---

Таблиця 3.15

Склад і характеристика реквізитів умовно-постійного файлу
 “Найменування основних засобів”

Найменування реквізитів	Позначення в постановці задачі	Значення реквізиту	
		довжина, знаків	Діапазон зміни
Код ОЗ	КдОЗ	9 (2)	01 ÷ 99
Найменування ОЗ	НОЗ	А (50)	-
Балансова вартість	БВ	9 (4)	0001 ÷ 9999

Під час опису довжини реквізиту слід пам'ятати, для цифрових реквізитів умовною позначкою є “9”, літерних – “А”, змішаних – “Х”.

У третьому розділі “Вихідна інформація” наведено перелік вихідних документів, які утворюються внаслідок розв'язування задачі, та їх графічні форми з умовними позначеннями кожної графи. Форму оформлення даного розділу наведено в таблиці 3.16.-3.18.

Таблиця 3.16

Перелік форм вихідних документів

Найменування вихідного документа	Позначення в постановці задачі	Періодичність видачі	Споживач	Призначення
Акт інвентаризації ОЗ	АІОЗ	У момент проведення інвентаризації	Перевіряючі й, працівники бухгалтерії, керівник установи	Контроль за відповідністю облікових і фактичних залишків
Відомість виявлених порушень	ВВП	Під час здійснення контролю	Перевіряючі й, працівники бухгалтерії, керівник установи	Контроль за правильністю ведення бух. обліку

Таблиця 3.17

Форма вихідного документа “Акт інвентаризації основних засобів”

Код ОЗ	Найменування ОЗ	Сума		Сума відхилень	
		за даними бухгалтерського обліку	фактичного	+	-

КдОЗ	НОЗ	СБО	СФ	СВ+	СВ-
Усього:		ВСБО	ВСФ	ВСВ+	ВСВ-

Таблиця 3.18

Форма вихідного документа “Відомість виявлених порушень”

Зміст порушення	Код	Фактично зроблена проводка			Необхідно зробити			Код законодавчого документу
		Сума	Дт	Кт	Сума	Дт	Кт	

Алгоритм розв’язання задачі складається математичний алгоритм у вигляді блок-схеми, а також дається текстовий опис цього алгоритму (рис. 3.9).

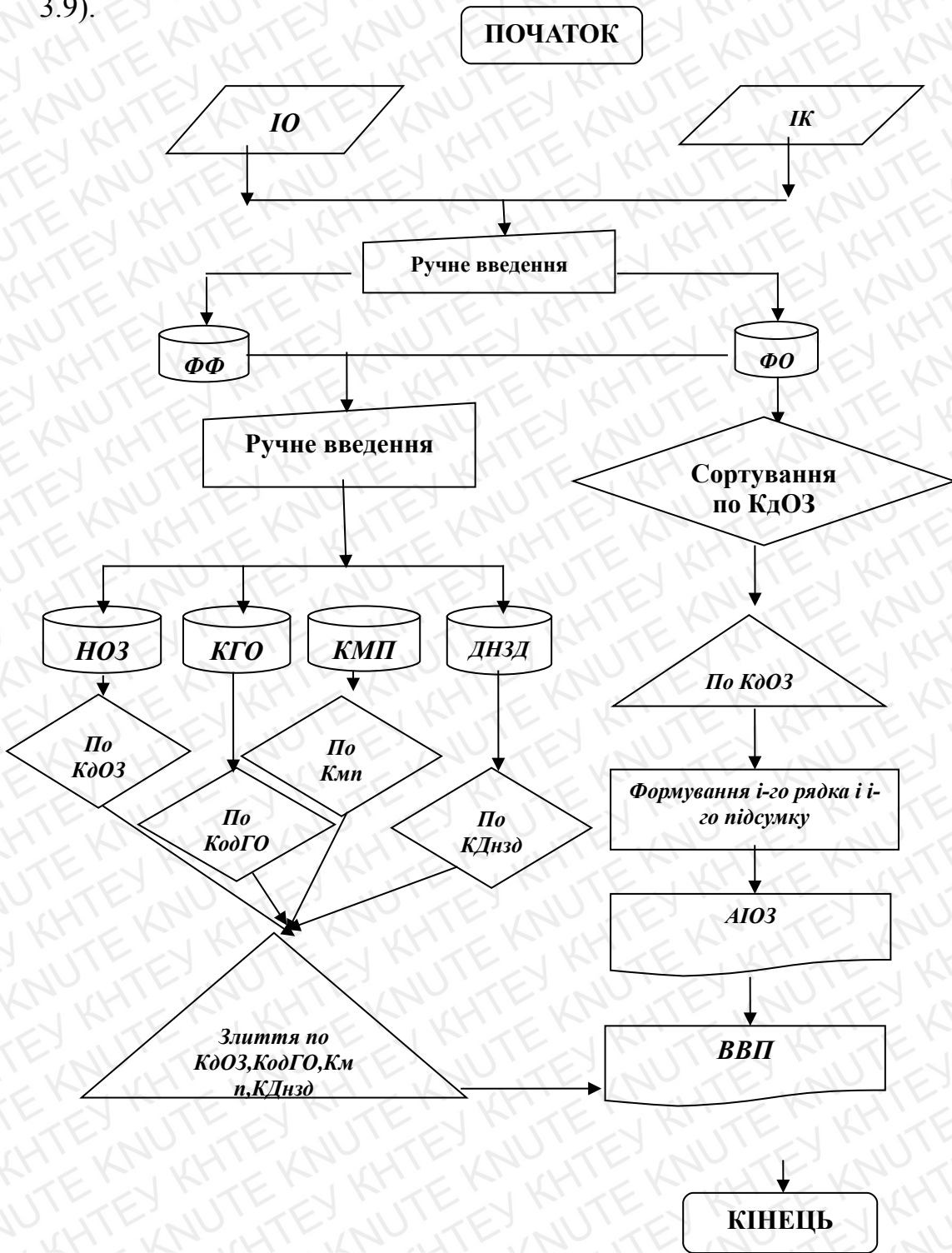

Рис. 3.9. Блок-схема вирішення автоматизації обліку, аналізу і контролю основних засобів на підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ТАС»

Умовні позначення:

ІК	Інвентарні картки	ФФ	Файл фактичної наявності ОЗ
ІО	Інвентаризаційний опис	ДНЗД	Довідник нормативно-законодавчих документів
КГО	Класифікатор господарських операцій	КдОЗ	Код ОЗ
КМП	Класифікатор можливих порушень	КодГО	Код господарської операції
НОЗ	Найменування основних засобів	АІОЗ	Акт інвентаризації ОЗ
ФО	Наявність ОЗ за даними бух. обліку	ВВП	Відомість виявлених порушень

Алгоритм розв'язання задачі в математичному вигляді:

$$СБО = К-стьО * БВ$$

$$СФ = К-стьФ * БВ$$

$$СВ = СФ - СБО$$

$$ВСБО = \sum СБО$$

$$ВСФ = \sum СФ$$

$$В = \sum СВ$$

Ефективність роботи системи обліку, аналізу і контролю багато в чому залежить від рівня кваліфікації працівника, який повинен мати добру теоретичну підготовку, значного практичного досвіду, глибокі знання життя, вміти орієнтуватися в самих складних ситуаціях, розглядати виявлені факти в розрізі загальнодержавних задач. Цю систему можна вважати ефективною тільки тоді, коли вона забезпечує при найменших витратах досягнення намічених цілей. Ефективність залежить: від точного визначення завдань; правильного планування роботи; від участі усіх відділів; систематичного

підвищення ділової класифікації кадрів; від чіткого налагодження інформації про чинність законодавчих актів; правильної взаємодії контролюючих та правоохоронних органів; постійного вивчення передового досвіду організації роботи системи і її розповсюдження; вдосконалення методики здійснення контролю, обліку та аналізу.

Висновки до розділу 3

Контроль основних засобів включає наступні етапи перевірки:

- інвентаризація основних засобів, встановлюється їх фактична наявність, здійснюється оцінка їх фізичному стану, перевіряються умови їх використання.
- документальна перевірка правильності оприбуткування основних засобів, розрахунок їх початкової вартості, або вартості після капітального ремонту, правильної їх класифікації відповідно до вимог стандартів бухгалтерського обліку і податкового законодавства.
- перевірка витрат, що пов'язані з експлуатацією основних засобів.
- перевірка правильності і обґрунтованості нарахування амортизації основних засобів.
- перевірка правильності проведення переоцінки і індексації основних засобів.
- перевірка правильності вибуття основних засобів.
- перевірка правильності відображення основних засобів у фінансовій звітності.

Основна мета аналізу основних засобів – оцінити забезпеченість підприємства і його структурних підрозділів основними засобами і рівень їх

використання по узагальнюючих і часткових показниках, а також встановити причини їх зміни, розрахувати вплив використання основних засобів на обсяги діяльності і інші показники, виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів.

За результатами проведеного аналізу основних засобів досліджуваного підприємства можна зробити висновки, що в 2017 році у ПАТ «Страхова компанія «ГАС» основні засоби змінювалися несуттєво, зальними тенденціями є поступове збільшення машин та обладнання та інструментів на 3291 тис. грн. у порівнянні з 2013 роком і на 687 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, інструментів, приладів і інвентарю (меблів) на 541 тис. грн. у порівнянні з 2013 роком і на 221 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, що призвело до поступового збільшення їх питомої ваги з 7,3% і 1,2% у 2013 році до 10,6% і 1,7% у 2017 році. Транспортні засоби за досліджуваний період зменшувалися на 292 тис. грн. у порівнянні з 2015 роком і на 123 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, їх питома вага у 2017 році у порівнянні з 2015 роком зменшилася на 0,7%. Найбільш абсолютне значення та питому вагу мають будинки споруди та передавальні пристрої, 87,9% у 2013 році та 85,1% у 2016 і 2017 роках.

Фондозабезпеченість і фондоозброєність суттєво зростають протягом досліджуваного періоду, що вказує на підвищення рівня забезпеченості технікою у ПАТ «Страхова компанія «ГАС», який, в свою чергу, впливає на зростання обсягів діяльності підприємства.

Коефіцієнт рентабельності основних засобів протягом досліджуваного періоду знаходився на низькому рівні, в 2016 році підприємство взагалі було збитковим, а в 2017 році рентабельність основних засобів нижча ніж в 2013 році. Значення коефіцієнту віддачі основних засобів за останні п'ять років менше за 1 і має тенденцію до зниження. В 2017 році коефіцієнт фондівіддачі дорівнював 0,189, тобто на кожен вкладену гривню основних засобів дохід складав 19 копійок. Тобто у ПАТ «Страхова компанія «ГАС» наявні основні засоби використовуються неефективно.

Досить численні факти порушень є типовими при виконанні окремих господарських операцій, тому потрібно впроваджувати автоматизацію обробки інформації щодо використання засобів безпосередньо у процесі контролю. З цього приводу постає необхідність створити на підприємстві програмний продукт, який би вмщував у себе повний перелік типових порушень і недоліків та міг би терміново виконувати операції з пошуку відповідного законодавчого і нормативного обґрунтування спірних питань.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Результатом дослідження організації і методики обліку, аналізу та контролю стану та ефективності використання основних засобів страхових компаній є теоретичне узагальнення та методичні рекомендації щодо удосконалення обліку, аналізу і контролю основних засобів, спрямовані на підвищення ефективності управління підприємством. Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження можна сформулювати наступні висновки:

На сьогодні страхування є одним зі стратегічних секторів економіки, адже воно сприяє акумулюванню заощаджень у вигляді страхових премій і перетворенню їх в інвестиції. Ринок страхових послуг є однією із складових фінансової інфраструктури, який взаємодіє з виробничою сферою, ринком капіталу, фондовим ринком. Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 2017 р. становила 296, у тому числі СК "life" – 34 компанії, СК "non-life" – 262 компанії, (станом на 2016 р. – 323 компанії, у тому числі СК "life" – 43 компанії, СК "nonlife" – 280 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 2017 рік порівняно з 2016 р., кількість компаній зменшилася на 27.

Серед найбільш гострих проблем ринку страхових послуг в Україні варто виділити: недосконалість його структури, слабкий розвиток інституту перестраховування, нестабільність фінансового стану окремих страхових компаній, нерівномірність їх розвитку, нестабільність клієнтської бази, недостатня платоспроможність населення, недовіра клієнтів до вітчизняних страховиків, низький рівень страхової культури громадян, недостатній рівень упровадження інформаційних продуктів у страхування, використання

страхування як інструменту податкової оптимізації замість його безпосередньої функції – захисту від ризиків. Матеріально-технічна база, яка забезпечує подальше функціонування підприємства буде займати суттєву питому вагу в структурі майнового потенціалу страхових компаній.

Розвиток ринкових процесів в Україні вимагає запровадження нових, прогресивних форм і методів управління, як на рівні економіки країни, так і на рівні підприємства. Для ефективного функціонування системи управління необхідне адекватне і оперативне інформаційне забезпечення, яке дозволить надавати релевантну інформацію на всі рівні управління. Облік, аналіз і контроль, як основні елементи інформаційного забезпечення суттєво впливають на дієвість і результативність системи управління. Отже ефективність функціонування страхових компаній напряму залежить від налагодженої системи обліку, аналізу і контролю основних засобів.

Нормативно-правове забезпечення є важливим аспектом для збереження стабільності розвитку системи бухгалтерського обліку та контролю і створення належних умов для послідовного та раціонального здійснення нею притаманних обліку і контролю функцій у конкретному економіко-правовому середовищі.

Проаналізувавши нормативно-правові акти, що регулюють питання обліку і контролю основних засобів страхових компаній можна виділити наступні недоліки:

П(С)БО-7 “Основні засоби” передбачає наступні методи амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, подвійного зменшення залишку, кумулятивний метод, виробничий метод. Проте більшість підприємств на практиці використовують податковий метод нарахування амортизації, так як цього вимагає податкове законодавство. Саме тому, запропоновані П(С)БО-7 методи амортизації на практиці так і залишаються без застосування.

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку передбачає для обліку основних засобів як найбільшої їх частки,

використовувати групу синтетичних рахунків 1 класу, які за своєю сутністю є узагальнюючими. На практиці виникає необхідність їх розширення для більшої аналітичності та виходячи з інформаційних потреб.

Негативним у теперішньому стані законодавчих актів України, що регулюють фінансово-господарський механізм, є велика їх численність. Більшість з них є затвердженими органами влади змінами і доповненнями до законів і підзаконних актів, що є незручним для користувача, бо щоб одержати повний зміст оновленого нормативного документу потрібно співставити декілька його змінених варіантів.

Ефективна організація аналізу і контролю основних засобів, неможлива без організації ефективної системи обліку, важливішою складовою частиною якого виступає бухгалтерський облік як засіб спостереження, реєстрації, систематизації інформації про основні засоби підприємства. Ведення бухгалтерського обліку є необхідною умовою роботи страхової компанії.

Дослідження проводилось на матеріалах страхової компанії ПАТ «Страхова компанія «ТАС». Оцінка системи обліку основних засобів на даному підприємстві дозволила запропонувати наступні напрямки її удосконалення:

6. На досліджуваному підприємстві пропонується встановити чіткі правила документообігу і технологію обробки облікової інформації. Для удосконалення обробки первинних документів ПАТ «Страхова компанія «ТАС» було складено графік документообігу з обліку основних засобів, що забезпечить ефективну реалізацію прийнятої облікової політики.
7. Для вдосконалення організації документування господарських операцій пропонується посилити контроль з боку бухгалтерської служби за дотриманням порядку обліку основних засобів (наявність інвентарних номерів на об'єктах) та порядком заповнення первинних документів (зокрема, інвентарних карток).
8. Форми первинних документів по обліку основних засобів на досліджуваному підприємстві для вдосконалення організації

документообігу необхідно привести в відповідність до чинного законодавства. Необхідно ввести до форм ОЗ-1 та ОЗ-6 додаткову інформацію: термін корисного використання об'єкту; ліквідаційну вартість; справедливу вартість; вартість, що амортизується; метод амортизації, у разі зміни якого вносити помітки про це, а також суми дооцінки та уцінки об'єкту. Доповнення зазначених типових форм первинних документів переліченими реквізитами значно підвищить їх інформативність.

9. Для вдосконалення документообороту розроблено і запропоновано до використання в ПАТ «Страхова компанія «ТАС» оперограму накладної на внутрішнє пересування основних засобів.
10. Для вдосконалення звітності по основним засобам пропонується на підприємстві ПАТ «Страхова компанія «ТАС» розробити внутрішню звітність, в якій би відображалися основні показники ефективності використання основних засобів. В цій звітності повинні відображатись такі показники – фондвіддача, фондомісткість, рентабельність. Вони повинні розраховуватись як на загальну суму основних засобів, так і по їх видах в розрізі кожного кварталу.

Основна мета аналізу основних засобів – оцінити забезпеченість підприємства і його структурних підрозділів основними засобами і рівень їх використання по узагальнюючих і часткових показниках, а також встановити причини їх зміни, розрахувати вплив використання основних засобів на обсяги діяльності і інші показники, виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів.

За результатами проведеного аналізу основних засобів досліджуваного підприємства можна зробити висновки, що в 2017 році у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» основні засоби змінювалися несуттєво, зальними тенденціями є поступове збільшення машин та обладнання та інструментів на 329,1 тис. грн. у порівнянні з 2013 роком і на 68,7 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, інструментів, приладів і інвентарю (меблів) на 54,1 тис. грн. у порівнянні з 2013 роком і на 22,1 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, що

призвело до поступового збільшення їх питомої ваги з 7,3% і 1,2% у 2013 році до 10,6% і 1,7% у 2017 році. Транспортні засоби за досліджуваний період зменшувалися на 29,2 тис. грн. у порівнянні з 2015 роком і на 12,3 тис. грн. у порівнянні з 2016 роком, їх питома вага у 2017 році у порівнянні з 2015 роком зменшилася на 0,7%. Найбільш абсолютне значення та питому вагу мають будинки споруди та передавальні пристрої, 87,9% у 2013 році та 85,1% у 2016 і 2017 роках.

Коефіцієнт вибуття у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» в 2017 році значно зменшився у порівнянні з 2016 роком на 0,057, разом з тим незначно збільшився на 0,001 у порівнянні з 2013 роком. Коефіцієнт введення в експлуатацію нових основних засобів в 2017 роком у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» значно зменшився у порівнянні з 2013 роком з 0,288 до 0,105 і в той же час у порівнянні з 2016 роком незначно збільшився. Коефіцієнт оновлення основних засобів у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» найбільшого значення 0,282 досягнув у 2013 році.

Коефіцієнт зносу у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» достатньо високий, у 2017 році цей показник склав 0,219. Це означає що підприємству необхідно приділити більше увагу якісному стану своїх основних засобів і провести відповідну роботу по їх оновленню. Позитивною тенденцією є зниження значення даного показника протягом досліджуваного періоду. Фондозабезпеченість і фондоозброєність суттєво зростають протягом досліджуваного періоду, що вказує на підвищення рівня забезпеченості технікою у ПАТ «Страхова компанія «ТАС», який, в свою чергу, впливає на зростання обсягів діяльності підприємства.

Коефіцієнт рентабельності основних засобів протягом досліджуваного періоду знаходився на низькому рівні, в 2016 році підприємство взагалі було збитковим, а в 2017 році рентабельність основних засобів нижча ніж в 2013 році. Значення коефіцієнту віддачі основних засобів за останні п'ять років менше за 1 і має тенденцію до зниження. В 2017 році коефіцієнт фондівіддачі дорівнював 0,189, тобто на кожну вкладену гривню основних

засобів дохід складав 19 копійок. Тобто у ПАТ «Страхова компанія «ТАС» наявні основні засоби використовуються неефективно.

Необхідно запровадити на підприємстві аналітичний відділ, який би проводив аналіз ефективності використання необоротних активів страхових компаній. Це покращить ефективність використання основних засобів.

Потрібно впроваджувати автоматизацію обробки інформації щодо використання засобів безпосередньо у процесі контролю. Це викликано тим, що досить численні факти порушень є типовими при виконанні окремих господарських операцій. З цього приводу постає необхідність створити на підприємстві програмний продукт, який би вмщував у себе повний перелік типових порушень і недоліків та міг би терміново виконувати операції з пошуку відповідного законодавчого і нормативного обґрунтування спірних питань. Таке запровадження сприятиме більш ефективному здійсненню контролю, оскільки одержані відомості по окремим ланкам при цьому можуть автоматично зводитися у акті перевірки, який коригуватиметься ревізором з позиції логічної оцінки виявлених машиною актів порушення і формування висновків та пропозицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
2. Господарський кодекс України: Постанова Верховної Ради України від 16.01.2003 р. № 436-IV із змінами та допов. Редакція від 17.06.2018. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Податковий кодекс України: Постанова Верховної Ради України від 02.12.2010 р. № 2755-VI із змінами та допов. Редакція від 01.09.2018. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України [прийнятий Верховною Радою України 16.07.1999 р.] // Відом. Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – С. 365 (з наступ. змін. і допов.).
5. Про затвердження плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції про його застосування : затв. наказом М-ва фінансів України від 30.11.1999 р. № 892 // Баланс. – 2000. – №3 (284). – С. 7–14.
6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та Інструкція щодо застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств : затв. наказом М-ва фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 // Баланс. – 2000. – С. 8–69. – (Спец. вип.).
7. Про Державну фінансову інспекцію України: / Положення, 23 квітня 2011 № 499/2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/499/2011>.
8. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Верховна Рада України / Закон від 16.10.2012 р. N 5463-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства Фінансів України 07.02.2013 № 73 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
10. Положення про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 із змінами. Редакція від 24.10.2014. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-п#n11>

11. Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-p>
12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 “Основні засоби”, затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 року № 92 // “Все про бухгалтерський облік” – 2001. - №37.
13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9. Запаси : затв. наказом М-ва фінансів України від 20.10.1999 р. № 245 // Бух. облік і аудит. – 1999. – № 11. – С. 9–11.
14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах", затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.05.1999 р. №137.
15. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : затв. наказом М-ва фінансів України від 24.05.1995 р. № 88 // Бух. облік і аудит. – 1995. – № 9 (з наступ. змін. і допов.).
16. Положення про затвердження методичних рекомендацій з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності, затв. наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 22.05.2002 р. № 145.
17. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2006 року / Н.І. Гаєвська (редкол.), О.В. Селезньов (пер. з англ.). — К. : Аудиторська палата України, 2006. — 1146с.
18. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2001 / С.Ф. Голов (пер.з англ. за ред.). — К. : ФПБАУ, 2001. — 224с.
19. Алборов Р.А. Бухгалтерский управленческий учет (теория и практика) / Р.А. Алборов. – М. : Дело и сервис, 2005. – 224 с.
20. Баканов М.И. Теория экономического анализа : учебник / М.И. Баканов, М.В Мельник., А.Д. Шеремет. – [Изд. 5-е, перераб. и доп]. - М. : Финансы и статистика, 2008. — 535с.
21. Барабаш Н.С. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Н.С. Барабаш ; за ред. Є.В. Мниха. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 395 с.
22. Бардаш С.В. Економічний контроль в Україні: системний підхід : монографія./ С.В. Бардаш – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2010. – 656 с.
23. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. Фінансовий контроль: Підручник. / М.Т. Білуха, Т.В. Микитенко – К.; Укр. акад. оригін. Ідей, 2005.
24. Білуха М. Т. Фінансовий контроль : теорія, ревізія, аудит : підручник / М. Т. Білуха, М. Г. Дмитренко, Т. В. Микитенко // вид. друге перероб. і доп. ; за ред. М. Т. Білухи. – К. : Українська академія оригінальних ідей, 2006. – 888 с.
25. Большой экономический словарь: 26500 терминов / А.Н. Азрилиян (ред.), О.М. Азрилиян, Е.В. Калашникова, О.В. Квардакова. – Изд. 7-е, доп. – М. : Ин-т новой экономики, 2008. – 1471 с.

26. Бутко А.Д. Методи і моделі прийняття управлінських рішень в аналізі та аудиті : навч. посіб. / А.Д. Бутко, О.О. Заремба. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 262 с.
27. Бутко А.Д. Теорія економічного аналізу : підручник / А.Д. Бутко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 411 с.
28. Бурковський І.Д. Ефективність використання основних засобів підприємств. навч. посіб. / Бурковський І.Д., Лагодієнко В.В., Червен І.І., Шибаніна О.В. — Миколаїв : МДАУ, 2009.
29. Бухгалтерський облік в Україні: Навч. посібник / За ред. Хом'яка Р.Л.- 6-е вид., перероб. і доп.- Львів: Інтелікс-Захід, 2007.- 579 с
30. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. - [7-ме вид., доп. і перероб.] - Житомир: ПП "Рута". 2006. -832с.
31. Бенько М.М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку: моногр. / М.М. Бенько – К. : КНТЕУ, 2010. –с. 336.
32. Бухгалтерский учет : учеб. пособие. / [Тютюнник П. С. и др.]; М-во образования и науки Украины, Харьк. нац. экон. ун-т. — Х.: ИНЖЭК, 2008. — 502 с
33. Внукова Н.М. Адаптація вимог Solvency II до умов функціонування страхового ринку України / Н.М. Внукова, С.А. Ачкасова, І.В. Скорик // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 76-82.
34. Гаценко О.Л. Облік необоротних активів в умовах формування ринкових відносин: Автореферат дис.канд. ек. наук /06.08.04. бухг. Облік, аналіз та аудит. К: Національний аграрний університет, 2000 р.
35. Гадзевич О.І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств: Навч. посібник. - К: Кондор, 2006. - 180с.
36. Германчук П. К. Державний фінансовий контроль : ревізія та аудит / П. К. Германчук, Т. Б. Стефанюк, Н. І. Рубан – Київ : АВТ, 2005. – 424 с.
37. Головка В.І. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека: Навч. посібник / В.І. Головка, А.В. Мінченко, В.М. Шарманська – К.: ЦУЛ, 2006. – 448 с.
38. Гальчинський А.С. Основи економічних знань: Навч. посібник / А.С. Гальчинський - 2-ге вид., перероб. і допов.- К.: Вища школа, 2002.-542с.
39. Гринчуцький В. І. Економіка підприємництва : навч. посіб. для студ. ВНЗ / В.І. Гринчуцький. – К. : ЦУЛ, 2010. – 334 с.
40. Гуцаленко Л. В. Державний фінансовий контроль : навч. посіб. / Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій, М. М. Коцупатрій. – К.: ЦУЛ, 2009. – 423 с.
41. Дудченко Н.В. Новітні тенденції розвитку вітчизняного страхового ринку / Н.В. Дудченко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 3(29). – С. 261-263.
42. Журавка О.С. Страхова культура як один із чинників впливу на розвиток страхування / О.С. Журавка, С.Г. Лопатченко // Ефективна економіка. –

2015. – № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4102&p=3>
43. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація): навч. посібн.; за ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 280 с.
44. Івахненко В. М. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. / В. М. Івахненко. - Київ: Слово, 2010. - 345 с.
45. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз : підручник / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній ; за ред. проф. А.Г. Загороднього. — Вид. 3-тє, переробл. і доповн. — К. : Знання, 2008 — 487 с.
46. Киселева Т. К. Финансовый анализ и его роль в управлении : метод. пособие. — 4-е изд., перераб. и доп. / Т. К. Киселева — З. : ЗЦНТЄИ, 2008. — 159 с.
47. Козьменко О.В. Нові вектори розвитку страхового ринку України : монографія / О.В. Козьменко, С.М. Козьменко, Т.А. Васильєва ; керівник авт. проекту д. е. н., проф. О.В. Козьменко. – Суми: Університетська книга, 2012. – 316 с.
48. Ліщинська Л.Б., Шкорба І.В. Основні проблеми та необхідність змін у системі державного фінансового контролю України // Сучасні проблеми фінансово-господарського контролю: Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції (21 листопада 2008 р.) / редкол.: П.П. Мазурок, Б.М. Одягайло, О.В. Плотніков та ін. – Кривий ріг: КЕІ КНЕУ, 2008. - С.54-56.
49. Макконнелл Кэмпбелл Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика : пер. с англ. / Кэмпбелл Р. Макконнелл, Стэнли Л. Брю. – 16-е изд. – М. : Инфра-М, 2007. – 939 с.
50. Мармуль Л.О., Федорчук О.М. Ефективність використання основних засобів підприємств. — К. : ННЦ "Ін-т аграрної економіки", 2009.
51. Митрофанов Г.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш ; за ред. Г.В. Митрофанова. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 301 с
52. Мошенський С.З. Економічний аналіз: підруч. для студ. екон. спец. – 2-ге вид., допов. і переробл. / С.З. Мошенський – Житомир : ПП"Рута", 2007. – 704 с.
53. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник / Є.В. Мних.– К.: Знання, 2011. – 630 с.
54. Мних Є.В. Фінансовий аналіз : підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014 – 536 с.
55. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник / Є.В. Мних. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 514 с.
56. Мних Є.В. Контроль в системі інноваційного менеджменту підприємств / Є.В. Мних, С.В. Бардаш, О.А. Шевчук [та ін.]; за ред. Є.В. Мниха. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – 452 с.

57. Нападівська Л.В. Управлінський облік: підруч. для вузів / Л.В. Нападівська. – 2-ге вид., доопрац. та допов. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 648 с.
58. Несходовський І.С. Інформаційні системи і технології фінансового контролю : навч. посіб. / І. С. Несходовський – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. - 231 с.
59. Основні засоби: Посібник для практика. // Все про бухгалтерський облік, 2008 р., - № 32.
60. Онисько С.М. Фінанси підприємств: Підручник/ С.М.Онисько, П.М.Марич.- 2-ге вид., стереотип.- Львів: Магнолія Плюс, 2005.- 364с.
61. Осадчий Ю.І. Протиріччя між бухгалтерським і податковим обліком. / Ю.І. Осадчий – К.: Зб. Наук. праць Міжгалузевого інституту управління, 2005.- №1. – С. 3-12.
62. Пащенко О.А. Теоретичні засади обліку основних засобів / О.А. Пащенко // Економіка та держава. - 2009. - № 1.- с. 58-59
63. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В.О. Подольська, О.В. Яріш – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488с
64. Прокопенко І. Ф. Методика і методологія економічного аналізу: навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін. — К. : Центр навчальної літератури, 2008. — 430 с.
65. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 5-е изд., перераб. и доп. — М. : ИНФРА-М, 2007. — 494с. — (Библиотека словарей "ИНФРА-М").
66. Рогозян Л. Є. Ревізія і контроль : навч. посіб. / Л. Є. Рогозян, В. В. Вахлакова. – Алчевськ : ДонДТУ, 2009. – 218 с.
67. Радіонова Н.Й., Ременюк Л.М. Шляхи удосконалення бухгалтерського обліку і контролю основних засобів / Н.Й Радіонова., Л.М.Ременюк // Ефективна економіка. – 2015. – № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4548>
68. Рудь І. Аналіз страхового ринку України / І. Рудь // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 10. – С. 856–859.
69. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г.В. Савицька. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
70. Самуэльсон Пол А. Экономика : / Пол А. Самуэльсон, Вильям Д. Нордхаус; [пер. с англ. О.Л. Пелявский] – 18-е изд. — М.; СПб.; К. : Вильямс, 2007. — 1358с.
71. Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами : учеб. пособ. для вузов / Н.Н. Селезнева, А.Ф. Ионова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 639 с.
72. Сич Є.М. Стратегічний аналіз : навч. метод. посіб. / Є.М. Сич, О.В. Пилипенко, М.С. Стасишен. – К. : Каравелла, 2010. – 304 с.
73. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: Навчальний посібник / В.В. Сопко – К.:КНЕУ, 2006. – 526с.

74. Статистичний щорічник України за 2017 р. – К. : Консультант, 2018. – 572 с.
75. Старостенко Г.Г. Фінансовий аналіз: Навч. посібник/ Г.Г. Старостенко, Н.В. Мірко.- К: Центр навчальної літератури, 2006.- 224с.
76. Управленческий учет : пер. с англ. / Э. Аткинсон, Р.Д. Банкер, Р.С. Каплан, М.С. Янг. – 3-е изд. – М.; СПб.; К.: Изд. дом: Вильямс, 2005. - 878 с.:
77. Фінансовий аудит: інформаційно-аналітичне забезпечення: монографія / [Є.В. Мних], С.В. Бардаш, К.О. Назарова, О.Л. Шерстюк, В.П. Белякова, В.П. Міняйло]; за ред. [Є.В. Мниха]. - Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 416 с.
78. Фірсова С.М. Особливості внутрішнього контролю використання необоротних активів підприємства / С.М. Фірсова, О.В. Гарасюта // Економіка і держава. — 2011. — № 11. — С. 65-69
79. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю.С. Цал-Цалко - К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566с.
80. Цебень Р. Л. // Облікова політика основних засобів у контексті впровадження Податкового кодексу України – 2011. – № 6. – С. 3-10.
81. Черниш С.С. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С.С. Черниш – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 310 с.
82. Чорна І. О. Ефективність використання основних виробничих засобів та розробка пропозицій щодо її поліпшення // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. - №8. – С. 233-237
83. Шіринян Л. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків / Л. Шіринян // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 173–178.
84. Шмиголь Н. М. Модель аналізу системи внутрішнього контролю на підприємстві в умовах функціонування комп'ютерної системи / Н. М. Шмиголь // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 2007. -№ 6
85. www.rada.gov.ua – сайт Верховної Ради України.
86. www.sta.gov.ua – сайт ДПАУ.
87. www.visnuk.com.ua – сайт "Вісник ДПА України".
88. www.buhgalteria.com.ua – сайт "Бухгалтерії" від "Бізнеса".
89. www.dtkk.com.ua – сайт "Дебет-Кредит" від ГК
90. Офіційний сайт Державної митної служби України. Сумарний обсяг імпорту та експорту окремих груп товарів за кодами ТНЗЕД [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://arc.customs.gov.ua/dmsu/control/cstat/f2a/showstat>
91. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/>
92. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/

93. Українське товариство фінансових аналітиків. – Режим доступу :

www.usfa.kiev.ua

94. Фінансовий аналітик-сервіс. – Режим доступу : www.fas.com.ua